

ПИТЪР ГИЛКУИСТ

ДА СТАНЕШ ПРАВОСЛА-
ВЕН

*Пътешествие към древната
Христова вяра*

ПРЕВОД ОТ АНГЛИЙСКИ:
ЦВЕТАН БИЮКОВ

1999

Фондация „Покров Богородичен“

Gillquist, Peter E.

Becoming Orthodox: A Journey to the Ancient Christian Faith

© 1989 by Peter E. Gillquist

Издателска къща „Омофор“, 1999

© Цветан Букоков, превод, 1998

ISBN 954-9700-04-6

*На Негово Високопреосвещенство,
митрополит Филип Салиба.*

През 1987 г. в Детройт Ви казахте, че, ако трябва отново да приемете Евангелската православна църква в Архиепископата, бихте го сторили хиляди пъти.

От наша страна – всички ние също бихме казали „Да” хиляди пъти!

На многая лета.

ПРЕДГОВОР

Тази книга е добре дошла!
Това е историята на група евангелисти, предимно американски протестанти, които се заемат с търсене на новозаветната Църква и я откриват в Източната православна традиция.

Очевидно книгата е предназначена както за протестантите, така и за римокатолиците, които също биха поели риска на едно подобно търсене. Парадоксално е обаче, че впечатлението от нея докосва по неповторим начин и онези от нас, които са родени и израснали в православната вяра.

Аз самият съм свидетел на това. Книгата ми допадна изключително много. Действието се развива като в роман. Тя е сякаш част от живота, в нея са представени хуморът и разочарованието, иронията и провалът, които винаги се срещат в материята на самия живот.

Вярвам, че тази книга трябва да се чете не само от тези, които са в процес на търсене, но и от онези, които вече са в Православната Църква. Питър Гилкуист е извършил едно велико дело!

*Професор Джоузеф Алън,
доктор на богословските науки,
Семинария „Св. Владимир”, Крестууд, Ню
Йорк.*

ВЪВЕДЕНИЕ

акво изобщо би могло да мотивира множество от две хиляди американски християни да преминат от своята доста прогресивна форма на евангелско протестантство към определено най-древната форма на апостолската вяра – и то за малко повече от едно десетилетие?

К Как е възможно хора със стаж в организации като Студентски поход за Христа, Христова младеж и Нов живот да се „излъжат” и да преминат към Православната църква? Защо християни с дипломи от Уитън колидж, Линкълн крисчън колидж, семинариите Далас, Фулър и Югозападната баптистка семинария, университетите Сиатъл Пасифик, Орал Робъртс и Биола изобщо биха се събрали заедно, да не говорим *след това да презърнат* историческото учение за Църквата, литургичното богослужение и тайнствата?

От февруари до април 1987 г. целият състав на Евангелската православна църква – миряни и духовници – беше приет енория по енория в пълно общение с Православната Църква от митрополит Филип Салиба, Архиепископ на Антиохийския архиепископез на Православната Църква в Северна Америка. (Терминът *митрополит* се отнася до епископ, който управлява Църквата в определена област или нация, а не диоцез. *Архиепископът* е епископ, който обикновено председателства епископс-

кия съвет. Термините често се използват взаимозаменяемо.)

Тази книга проследява стъпка по стъпка историята на това пътешествие, като разглежда един след друг трудните и понякога изопачавани библейски и богословски проблеми, които са били срещани по пътя.

Освен към нашата собствена история, ние ще хвърлим поглед и към зараждането на християнската Църква в Новия Завет и ще направим едно пътуване през вековете към Църквата в нашето съвремие. Това е моята лична история, и все пак едно свидетелство, което се опитва по най-добрия начин да опише пътешествието на всички участници.

Искам да отбележа приноса на о. Джон Браун в глава четвърта: „Откриването на новозаветната Църква”; на о. Ричард Балю в глава седма: „И никого не наричайте отче”; и на о. Уелдън Харденброок в глава девета: „Знак за всички християни”. (Тези трудове са публикувани от Консулиар Прес, адрес Р.О. Вох 106, Mount Hermon, California, 95041, където също се издава и отличеното с награди списание *Отново*.)

Изказвам своята сърдечна благодарност и към о. Джозеф Алън, о. Гордън Уокър, о. Джак Спаркс, о. Грегъри Роджърс, д-конт Майкъл Хият, както и към Том и Джоан Уебстър, които извършиха прегледа на окончателния вариант. Най-накрая изказвам благодарност и на мисис Шърли Дилън, за многократното набиране на текста в различните му редакции.

*Питър Гилкуист
Санта Барбара,
Калифорния*

ЧАСТ ПЪРВА

*ОТ АРОУХЕД
СПРИНГС ДО
АНТИОХИЯ*

НИКОГА НЕ КАЗ- ВАЙ НИКОГА

Нито през вашия живот, нито пък през моя сме ставали свидетели на такова масово обръщане към светото Православие – провъзгласи митрополит Филип Салиба в началото на проповедта си в катедралния храм „Св. Николай” в Лос Анджелис през онова февруарско утро на 1987 г.

В действителност, беше *следобед*. Поради ръкоположенията на шестдесет души от нас за дякони и презвитери плюс приемането в Църквата на повече от двеста миряни, богослужението се беше проточило повече от четири часа!

Свещеници и християнски водачи от цяла Северна Америка бяха пристигнали, за да станат свидетели на събитието. Приятели и роднини също взеха участие. Присъстваше и епископ Максимос от Питсбъргския диоцез на Гръцката православна църква, който изнесе реч на последвалото празненство.

Но тържеството продължаваше вече цяла седмица. Приемането на новите членове, както и ръкоположенията бяха започнали предната седмица, на осми февруари, в църквата „Св. Михаил” в предградието на Лос Андже-

лис Ван Ньойс. Онези, които на днешния ден, петнадесетни февруари, трябваше да бъдат ръкоположени за свещеници, тогава получиха дяконско ръкоположение. В Православната църква не можеш да станеш от мирянин свещеник на един скок.

– Миналата седмица аз казвах на евангелистите: „Добре дошли у дома!“ – продължи Архиепископът. – Днес казвам: „Върни се у дома, Америка. Върни се у дома при вярата на Петър и Павел!“

Хвърлих поглед през обширното олтарно пространство към вътрешността на храма, а после и в очите на шестдесетимата други, които заедно с мен току що бяха получили благодатта на ръкоположението в свещен чин. Аромат на тамян все още се стелеше след края на Божествената литургия, а свещите върху величественния мраморен олтар още не бяха догорели.

Много от православните свещеници, които бяха пропътували огромни разстояния, за да участват, имаха сълзи в очите си, както и мнозина от нас – новоприетите в Църквата.

– Нашите бащи донесоха Православието в Америка – прошепна свещеникът – ветеран Джеймс Мина, припомняйки си за своите арабски християнски предци. После се усмихна и добави: – Сега е ваш ред да приведете Америка в Православието.

А защо □ е на Америка православно християнство? Защо □ е дори да се интересува от него? То е толкова древно, толкова чуждо, толкова „католическо“, че и толкова сложно на всичко отгоре. Би ли могло то, както казваме тук, изобщо да вирее в Пеория?

Но, на второ място, и от много по-непосредствена важност, какво би могло така да обсеби две хиляди вярващи в Библията, изкупени с кръвта, проповядващи Бла-

говестието, основани на Христа и дългогодишни евангелски протестанти, че те да презърнат православната вяра с такъв ентузиазъм? Да не би това да е нова форма на религиозен бунт? Да не би жизнените, изпълнени с Духа християни някак си да са излезли от релсите и да са затънали в застоялия и безжизнен закостенял мрак на тайнствата? Или още по-лошо, да не би това да е една от лукавите измами на нечестивия?

Онези от нас, които станаха водачи на това пътешествие, се срещнаха в Студентски поход за Христа (Campus Crusade for Christ¹). Макар да бяхме продукт на петдесетте, ние се превърнахме в нещо като прилив към кръговъртежа на шестдесетте: разочаровани или по-скоро недоволни от статуквото на онова, което възприемахме като блудкаво деноминационно американско християнство.

Дръзки, открити, радикални и максималистично настроени, ние не харесвахме установената църква, не харесвахме и световния ред и се бяхме нагърбили да променим и двете.

Какви велики дни бяха това! Не бихме ги заменили за нищо на света. Не бихме заменили за нищо на света и мястото, където се намираме в момента. Съвсем определено едното ни доведе до другото.

—

– Има един университет в Америка, където вие, момчета, *никога* няма да пробиете – ми каза един евангелист, бизнесмен и мой приятел, докато обядвахме веднъж в Чикаго в края на 1965 г.

¹ В нашата страна тази организация носи името „Агапе България” и разполага с клонове в София и Пловдив (бел. прев.).

– И кой точно? – изстрелях в отговор, като вече си бях наумил, че това ще е следващото място, където ще отида.

– Нотр Дам – подсмъркна той.

– Хайде да се обзаложим – казах му аз. Приключихме обяда си в общи приказки и се разделихме.

Побързах да се прибера и телефонирах в канцеларията на капелана в Саут Бенд.

– Бих искал да се срещна с него колкото се може по-скоро – настоях пред секретарката му, след като се представих.

– Ще ви запиша среща с отеца за утре в девет часа сутринта – отговори ми тя, след като се консултира с разписанието му.

– Добре. Там съм.

Това беше начинът, по който работехме. Колкото по-голямо беше предизвикателството, колкото по-високо беше поставена летвата, толкова по ни харесваше. И толкова по-добре се представяхме. Хвърлих малко грехи в един куфар, сбогувах се със съпругата и децата си, потеглих от задръстения със сняг булевард в Еванстън и се отправих надолу по околоръстното шосе към Саут Бенд. Настаних се в един мотел до университета с молитвата по някакъв начин да ми се отворят вратите към ирландците.

Няколко месеца по-късно бяхме събрали близо две хиляди и петстотин студенти от Нотр Дам и съседния университет „Св. Дева Мария“ в чисто новия конгресен център на територията на университета, за да слушат в продължение на две последователни вечери Джон Браун и „Нов Човек“ – нашия вокално-проповеднически тим. Преди това бях обещал на капелана:

– Не сме дошли да ги правим протестанти, а да ги

призовем към едно по-дълбоко посвещаване на Иисус Христос.

И бях напълно убеден във всяка своя дума.

Откликът беше невероятен. В онези дни ние раздавахме едни картончета от десет на петнадесет сантиметра с молба студентите да сложат знак срещу името си, ако са се помолили с нас да отворят живота си за Христос. Знак бяха сложили над двеста от тях.

Бяхме „пробили“ в Нотр Дам.

После дойде Калифорнийският Бъркли. „Блицът Бъркли“, както го бяхме нарекли. Това се случи през зимата на учебната 1966 – 1967 година. Бяхме решили, че ни е писнало от движението за свобода на словото и Бетина Аптекер. „Нека ударим университета и го разтърсим из основи“, казвахме си един на друг. Стотици студенти – и то студенти от *Бъркли!* – се отказаха от обяда си, за да чуят словото на Били Грем в университетския амфитеатър, след неговата сутрешна среща с десетки от членовете на факултетското тяло. На следващата сутрин Джон Браун говори от стълбището пред голямата аудитория и буквално затвори устата на един, който го апострофираше от тълпата. Никой друг не се осмели да го предизвика и ние спечелихме.

Макар че не получихме същия оптимистичен резултат, на който се бяхме надявали и в Бъркли, поне се бяхме преборили с радикалите на собствената им почва и бяхме успели да сторим онова, за което бяхме пристигнали.

Едновременно обичахме и мразехме всичко това. Манталитетът на десантчик е вълнуващо удоволствие, но може да носи и горчиви разочарования. Въпреки че донякъде показвахме същия кураж, който виждахме в първите християни от книга Деяния, дългосрочната прогноза за постоянството на онези, които повлиявахме, беше

мрачна. Повечето от решенията за Христос, честно казано, не се потвърдиха.

Нашият девиз беше: „Ако днес спечелиш университета за Христос, утре печелиш за Него света”. Но, колкото и да не искахме да си го признаем, докато се улисвахме в печеленето на университетите, светът отиваше от зле към по-зле. През десетилетието на 60-те години бяхме успели да установим клонове на Студентски поход за Христос в много от по-важните американски университети, но именно през същото това десетилетие университетите на нашата нация се разложиха. Те се поквариха морално, политически и културно. Ние си бяхме свършили работата, а нещата вместо да се подобрят, се бяха влошили. Университетският свят през 1970 г. беше далеч по-малко християнски, отколкото през 1960-та.

– *Онова, което правим, не работи* – признавахме си ние един на друг. – Получаваме решенията, получаваме посвещенията на Христос, изграждаме организацията и набираме персонала, но не можем да доведем до промяна. Проваляме се наред собствените си успехи.

Доктор Джак Спаркс не можеше да си избие Бъркли от главата. Преди да се присъедини към Студентски поход за Христос, за да ръководи системната програма за работа с хората чрез компютъризирано разпределение на литература, той беше преподавал статистика и разработване на изследователски проекти в университетите Пен Стейт и Колорадо Север. Сега, след „блиц”, той излезе с молба и получи неколцина утвърдени служители на Студентски поход за Христос, които да се присъединят към него, след което потегли към Бъркли.

² В оригинала: counter-cultural.

Там той надмина всички ни. Смени си деловите костюми с дънки и работни ризи, пусна си брада и удари университета с по-голямо посвещение на Христа, отколкото радикалите изобщо някога са имали в своите каузи. Той дори кръсти неколцина от обърнатите от него студенти в небезизвестния фонтан в пазарния център на Бъркли!

Стилът, който използваше, литературата, която изнамираше и животът, който той и съпругата му Естер водеха, пресякоха новите антикултурни² бариери и започнаха да раждат нещо, което даваше надежди за постоянство. Приличаше на нещо, което бихте съзрели в книга Деяния. То изглеждаше все по-малко като Студентски поход за Христа и все повече като наченките на една християнска общност или, ако мога да се осмеля да го кажа, на една църква.

В ТРЕСКАВО ПРЕСЛЕДВАНЕ НА СЪВЪРШЕНАТА ЦЪРКВА

Отгледан съм и съм отраснал в църква на една от традиционните деноминации в Минеаполис. Измежду най-ранните ми детски желания беше и желанието да следвам Бога. В неделя сутрин неделното училище и църквата бяха нещо задължително. Дори и несериозните деца рядко ги пропускаха. Доколкото си спомням, не е имало време, когато да не съм вярвал в Бога. Май някъде по пътя просто ми омръзна.

В прогимназията седяхме в църква заедно с родителите си. Към десети клас всички „скъпоценни млади хора”, както често ни наричаха възрастните, седяхме заедно.

И колкото повече пораствахме, толкова по-назад се премествахме.

В гимназията бях избран за ръководител на младежката група. Това означаваше, че трябваше да водя хвалението в неделните вечери, а се чувствах празен.

– Та аз дори не съм сигурен дали все още съм християнин – споделих с приятеля си, който беше ръководител предходната година.

– О, ти си на километри пред мен – отвърна той. – Аз вече не вярвам, че има Бог.

А той беше едно от най-жизнените и активни момчета в цялото паство!

След гимназията, през 1956 г., се записах да следвам в съседния град, в Университета на Минесота. На следващата година станах член на едно братство и се преместих на общежитие в университета. Общежитието беше в непосредствена близост до студентския център на нашата деноминация и аз си спомням как дадох обет кракът ми никога да не стъпи вътре. Удържах на думата си. Не че ненавиждах Бога или дори църквата. Просто църквата вече не значеше нищо за мен. Тя почесваше мястото, което изобщо не ме сърбеше. И никой не дойде да ме потърси.

Освен Студентски поход за Христа.

Местният представител на „Похода“ изнасяше беседи систематично пред всички студентски братства в университета и нашето, разбира се, също беше в списъка. Вече беше 1959 г. и председателят на нашето управително тяло, който беше римокатолик, канеше всеки понеделник вечер по време на Великденския пост по един говорител от различните изповедания, за да спомогне за стабилизирането на качеството на живота в братств-

Вотто. Групата от Студентски поход за Христа беше част от тази програма.

Когато видях как тези хора се изправят и говорят, без да се смуцават, какво означава за тях Иисус Христос, посланието задейства една звънлива струна някъде дълбоко в мен. Моята приятелка Мерилин преди около месец вече беше взела твърдо решение да посвети живота си на Христос и аз знаех, че ще се наложи да сторя същото. Помогнах на ръководителя от Студентски поход за Христа да организира седмични часове за изучаване на Библията в нашето братство. И след около три или четири седмици аз също се посветих на Христос в молитва една вечер след изучаването на Библията, когато всички останали вече си бяха легнали. Знаех, че решението ми да Го следвам е сериозно, без значение какво можеше да ми струва това.

Скоро след това, макар да не си спомням кое се случи по-напред, заведох ръководителя на Студентски поход за Христа в лутеранска църква, а той ме заведе в своята независима баптистка църква. Там той ме накара да разкажа за своето скорошно обръщане пред голямата група на неделното училище. Но много по-паметна за мен ще остане сутринта, когато го убедих да дойде с мен. Отидохме в лутеранската църква в центъра на Минеаполис и чухме една според мен прекрасна проповед върху темата да живееш за Христос.

Когато тръгнахме да си излизаме, той се обърна към мен и каза:

– Е, сега ще трябва да се прибера у дома и да се нахраня.

– Какво имаш предвид? – попитах го аз.

– Библията е истинското мляко на Словото, а аз съм

изгладнял до смърт – каза той.

– Искаш да кажеш, че проповедта не ти хареса, така ли? – попитах отново.

– Че в нея нямаше никакво твърдо съдържание, никакво библейско учение стих по стих – отвърна ми той намръщено.

– Но нали го чу какво каза за Христос – започнах да протестирам аз. – Смятам, че се справи доста добре.

– Е, разбирането ти ще нарасне, когато започнеш да опознаваш Господа по-отблизо – каза той. – За да израстваме във вярата си, ни трябва задълбочено библейско учение.

Как можех да споря с това? Започнах да поглъщам Новия Завет.

През последвалите месеци започнах да обичам Христа все повече, а организираната църква все по-малко. Макар и не всички в Студентски поход за Христа да вярваха по начина, по който вярваше нашият ръководител, посредством неговото влияние започнах да отхвърлям причастие и кръщение като тайнства, чрез които получавате Божията благодат и възприех една много по-лична вяра в Бога. В действителност, една година по-късно, бях кръстен отново и то по мое лично настояване от един баптистски пастор в Далас. Тогава бях убеден, че кръщението ми като дете „не е хванало“.

И тъй като предпочитах топлотата, задушествеността и ентузиазма на срещите, организирани от Студентски поход за Христа, пред неизменността на неделното богослужение, аз открих, че се придвижвам от предишния си опит, от църква без Христос, към точно обратния: Христос без църква. Трябваше да измине доста време, докато осъзная, че нито едното, нито другото

могат да те носят достатъчно дълго.

През това лято участвах в конференция на Студентски поход за Христа в предградията на Туин Ситис. Точно там срещнах неколцина мъже, с които щях да служа на Господа до края на дните си. Дик Балю и съпругата му Силвия пристигнаха с едnodневно закъснение, понеже колата им се беше повредила някъде по пътя между Тексас и Минеаполис. Той се изправи пред нас и разказа как е успял да запознае автомонтьора с Христос, и то там, на самото място. „*Е, това е то!* – мислех си аз. *Точно това искам и аз да мога да правя*”.

До последната си година в университета вече бях си определил за цел да посветя живота си на пастирското служение, пък било то и в установената църква. Една сутрин отпътувах към отсрещната страна на реката и Сейнт Пол и посетих близката семинария на една от деноминациите. Сред колектива на факултета се намираше и един възрастен професор, известен като изключително благочестив човек. Срещнах се с него и му разказах своята история, за това как съм отраснал в църквата, отлъчил съм се и в университета пак съм се върнал към вярата в Христа.

– Чувствам, че Бог ме призовава към пастирското служение и си мисля дали не бих могъл да следвам във вашата семинария³? – попитах аз, след като завърших своя разказ.

В очите му избликнаха сълзи.

– Моля се такива млади хора като вас да постъпват в семинарията – каза той. – Но не идвайте. Отидете някъде другаде. Тук ще ви разубедят във всичко, в което вече

³ В Съединените Щати семинарията е учебно заведение, което обикновено предлага допълнително образование след завършването на университет (бел прев.).

сте повярвали.

Тогава нямах никаква представа, че онова, което покъсно щеше да стане известно като „Протестантски либерализъм”, вече беше в разгара си в много от по-главните деноминационни семинарии. Записах се в Даласката богословска семинария в Далас, Тексас и, уверявам ви, там нещата не бяха никак либерални!

Престоят ми в Далас окончателно установи за мен проблема с боговдъхновеността на Библията. Макар да не бях минавал през някаква лична криза по отношение на това, в Далас ние научихме защо е наистина боговдъхновена, какво казва Писанието за себе си, както и важността на четенето и вярата в Писанието. През тази първа година в семинарията Мерилин, моята млада невеста, и аз живеехме през една улица от Южнометодисткия университет, където тя завършваше предпоследната си година. В Южнометодисткия университет аз положих началото на Студентски поход за Христа.

През следващата година ми бе предложено да се преместя в Чикаго, за да поставя началото на Студентски поход за Христа и в Северозападния университет в Евансътън, да съставя управителен съвет за Чикагската област и да започна да набирам съдружници от Уитън Колидж. Помолех завеждащия архива, сега вече президент, на Далаския университет Доналд Кембъл за подкрепа в напускането на семинарията на следващата година и прехвърлянето ми в университета Уитън. Той ми даде своята благословия и през лятото на 1961 г. ние се преместихме в Града на ветровете⁴, за да започнем нашата работа.

В Уитън продължи процеса на разочарование от цър-

⁴ Едно от прозвищата на Чикаго (бел. прев.).

квата. Дотук бях образован срещу каквото и да било, таящо привкус на литургично богослужение или тайнства, благодарение както на Студентски поход за Христа, така и на Даласката семинария. В Уитън се намираха някои „странни птици” или „бунтари”, които носеха очила с телени рамки и вълнени якета и които се присъединиха към Епископалната църква. Повечето от нас обаче клоняха към едно ново американско явление: Библейската църква. Аз бях привлечен към проповядването и библейското изложение. А неенето, макар и понякога твърде показно, поне беше енергично и живо. Имаше моменти, когато и двамата с Мерилин се нуждаехме от нещо малко по-тържествено или по-величествено в неделното богослужение, но заради проповядването на Библията човек трябваше да се откаже от сериозното поклонение.

Преди да завърша университета едно момче от братството ме беше обвинило в полъгване по „християнството на долните сделки”. Сгърчих се, когато той изрече това, защото подозирах, че може и да е прав. Но какъв беше алтернативният избор? Колкото повече научавах за либерализма, вилнеещ в традиционните църкви, толкова повече се страхувах от това, *някога* да заменя проповядването на Библията за красота в поклонението.

От време на време двамата с Мерилин посещавахме някоя от традиционните църкви, като Евангелската лутеранска или Презвитерианската църква, и се отдавахме на по-сериозно поклонение. Но се въздържахме от присъединяване към тях, защото през десет улици имаше църква на същата деноминация, където пасторът поставяше под въпрос Христовото възкресение или девственото Му раждане, или други крайъгълни камъни на християнската вяра. Вече бяхме преживели достатъчно от

реалността на личния живот с Христос, радостта от вярата и любовта към Писанието, за да искаме никога да не бъдем част от нещо невярващо, мъртво или скучно. Толкова беше вълнуващо да си посветен християнин и аз твърдо бях решил, че нищо няма да може да попречи на това.

След около година, прекарана в Уитън, ние се преместихме в Еванстън, за да посветим напълно времето си за през следващите шест години на работа със студентите в Северозападния университет. Натъкнахме се на ожесточена съпротива от страна на религиозните общества в университета, които гледаха на нас като на заплаха за установените деноминационни студентски групи. Не бяха добре дошли нито евангелските ни убеждения, нито парацърковната ни идентичност. И въпреки това, към средата на шестдесетте най-сетне успяхме да установим Студентски поход за Христа като призната организация в Северозападния университет.

Нашите екипи от служители и студенти прекарваха времето си, изнасяйки беседи в разнообразните групи, помещаващи се на територията на университета и разговаряйки поединично със студентите за Иисус Христос, обикновено на чаша кола или кафе. Превърнахме се в най-бързо нарастващата християнска група в университета. Започна да се проявява някаква толерантност към нас, понеже играехме твърдо по правилата, но разгорещените богословски несъгласия все още оставаха. На нас се гледаше като на крадци на стадото и като на фундаменталисти. Но в моите вени вече течеше благовестителството – довеждането на нови хора при Христа ми носеше невероятно удовлетворение и вътрешна компенсация.

Всяко лято целият персонал на Студентски поход за Христа в Съединените Щати се събираше заедно за обучение на персонала в Ароухед Спрингс – нашата щабквартира близо до Сан Бернардино, Калифорния. Постепенно ние, областните и регионалните директори, станехме неразделни. След като в продължение на цяла година се бяхме сражавали сами на територията на университетите, ние буквално брояхме дните до съвместния ни отгих в Ароухед Спрингс за лятната програма. Заедно се хранехме, заедно играехме хангбал, заедно проповядвахме, заедно плувахме и ползвахме сауната и заедно изучавахме Писанието.

Започнахме да наричаме това „фунията“. Изглежда, когато се събирахме заедно и отваряхме Писанието, Светият Дух ни говореше като на един човек, като постоянно обръщаше вниманието ни към Божията милост *и към Църквата*. „Защо не сме църква? – питахме се един друг. – Ето тук, в Новият Завет, единственото нещо, което Иисус е установил, е било Църквата!“ Обичахме онова, което правехме, но в книга Деяния на св. апостоли нещата се въртяха около Църквата, а не около парацърковна организация.

Повратната точка се оказа лятото на 1966 г. Нашият нов национален координатор беше Джон Браун; Дик Балю беше източен регионален директор; Джим Крадок управляваше Юга; Робът Андрюоз – Запада; а аз бях регионален директор на Севера – областта на Големите Десет. Поради ревността си да открием новозаветното християнство това лято ние бяхме решили да се среща-

ме за закуска в шест часа всяка сутрин в ресторанта „Сейджис“ в центъра на Сан Бернардино. Често към нас се присъединяваха Гордън Уокър, директора за Африканския континент, и Кен Бевен, Канадския директор. Очаквахме „фунията“ да се отвори, очаквахме Бог да ни заговори чрез Писанието, най-често чрез новозаветните послания.

Поглъщахме Новия Завет като внимавахме за откъси относно Божията благодат и Църквата. През онова лято се убедихме, че каквато и форма да приемат нашите усилия, тя трябва да е църковна. Гледахме на Църквата като на място, където се проявяват Божията благодат и милост. Виждахме, че всеки вярващ притежава дарба, която трябва да се употребява, за да може да функционира цялото Христово тяло, а не само един или двама платени професионалисти. Църквата трябваше да бъде *общност*.

Правеше ни впечатление фактът, че в новозаветните времена Църквата е започнала развитието си в домовете на хората и че църковни сгради започват да се появяват чак през третото столетие. И макар никога да не се бяхме вманиачавали на тема чудеса, всеки от нас копнееше за място, където би могло да се извърши едно истинско изцеление или да се произнесат истински пророчески слова, където всеки член би могъл да използва своята дарба. Мечтаехме и за дом, където наранените биха могли да получат грижи и където „отрепките“ на обществото биха били също толкова важни, колкото и окичените с медали, колкото завръщащите се на родна земя кралски особи или президентите на студентските организации. И колкото повече се потапяхме в Новия Завет, толкова по-загрижени ставахме за непълнотата

на нашето състояние като отсечен член на Църквата.

В началото виждахме незабавно и просто решение на нашата дилема. Можехме да опитаме да превърнем Студентски поход за Христа в църква. Още преди да започнем, знаехме, че няма да се получи, но въпреки всичко се стегнахме и опитахме. Не се получи.

През есента на 1966 г. започнахме да изграждаме студентски мобилизационни групи в университетите. Групи, сформирани колкото се може по-близо до нашата представа за новозаветната Църква. Започнахме да проповядваме общение, посвещение и групова работа, но се спряхме до практикуването на кръщения и причастяване. Тези групи станаха обект на всякакво отношение – от жестока критика от страна на някои установени църкви, до неспирна възхвала от страна на по-радикалните и мечтателните. Без да го желаем, ние бяхме в сблъсък с философията на Студентски поход за Христа. Не можехме да продължаваме безкрайно по този начин.

В края на краищата се случиха някои неща, които принудиха десетки от нас да напуснат организацията Студентски поход за Христа през 1968 г. Колкото до мен, аз почувствах, че там вече съм постигнал всичко възможно. Парацърковният вятър беше стихнал в платната ми. Копнеех за нещо повече. Но нека все пак да заявя, че дори до ден днешен бих предпочел да представям Благовестието на Иисус Христос сред някое студентско братство или в някое общежитие, отколкото където и да било другаде.

Всички чувствахме липса на достатъчно свобода. Искахме да премахнем всякакви пречки и да правим „всичко, което са правили и през първото столетие” – да кръщаваме новоповярвалите, да даваме причастие, да изли-

зама с повече устни изявления срещу злото. Накратко – повече от всичко желяехме да бъдем новозаветната Църква.

Точно така – новозаветната Църква! С течение на годините и основно чрез четенето на Писанието и църковната история, копнежът по новозаветната Църква ни беше завладял напълно. Малко се смущавам да разкажа за една случка, защото звучи доста месуански и нагло, а навярно донякъде си беше и точно така. Но поне бяхме искрени.

Веднъж, през 1967 г., Джон Браун и аз пътувахме във влака от Еванстън за Чикаго и аз му казах:

– Знаеш ли какви сме ние? Ние сме реформатори. Също като Лутер и Калвин ние искаме да направим Църквата пак такава, каквато трябва да бъде.

Той кимна.

– Не казвам, че сме от техния отбор – застраховах се аз. – Нито искам да звуча нелепо. Но онова, което наистина искаме да направим, е да реформираме Църквата.

– Прав си – съгласи се той и изглежда вече окончателно си го бяхме признали един на друг.

Друга една причина да напуснем беше просто вярата ни, че такава е Божията воля. И точно това успяваше да ни поддържа в най-трудните моменти на нашия изход. Бяхме изправени пред предизвикателството да напуснем нещо, което беше икономически стабилно и по това време дори почитано, само за да се впуснем напред на вяра и да започнем всичко отначало.

Беше февруари 1968 г. и аз говорех в едно от сателитните общежития на Уисконсинския университет в Ла Крос. На връщане от студентския съюз към общежитието, където бях отседнал за през нощта, усетих едно

странно погръпване и един тих и кротък глас, който казваше: „Искам да напуснеш”. Когато стигнах до общежитието, телефонирах на Джон в неговия дом в Калифорния.

– Дотук бях – обявих в слушалката, без да знам какво още да кажа.

От другата страна последва едно дълго мълчание. Най-сетне той каза:

– И аз.

По-късно през седмицата изпратих и молбата си за напускане. Изходът беше започнал.

—

През онова лято събрахме колкото се може повече членове от нарастващия брой бивши служители и започнахме да преподаваме и да проповядваме новозаветната Църква – или поне нашите възгледи за нея. Една лутеранска църква в Ла Йола, Калифорния ни беше разрешила да използваме нейната база. Нямахме представа как ще доведем до успешен край онова, с което се бяхме захванали, но нищо на света не можеше да помрачи нашия ентузиазъм. „В Църквата е разрешението! – обявихме ние. – Именно това е причината, поради която съвременният евангелизъм не променя света. Защото той е самозван, а не насочен към Църквата. Хората не се обръщат в рамките на Христовото тяло – те са като новородени младенци, изоставени на прага да се хранят и да се грижат сами за себе си.”

Една сутрин, по време на същата конференция, излязох от залата и забелязах младеж със значка на ризата

си. На нея пишеше: „Бог не е мъртъв, мъртва е Църквата”. *Амин – казах си наум, – не стига че новоповярвалите отиват право в канавката, но и църквите са толкова жалки, че не могат да задържат онези, които идват при тях. Църквата е в плен на един невидим, съвременен Вавилон!*

И така, Църквата беше отговорът, но не и някоя от църквите, които познавахме. Ние бяхме в търсене именно на новозаветната Църква и скоро щяхме да открием, че мнозина други бяха поели по същия път. Поставахме началото на нещо, което скоро започнахме да наричаме „*В трескаво преследване на съвършената Църква!*”

Първото и най-лесно нещо, което можехме да сторим, беше да създадем конкурентна организация и този път да направим всичко „както трябва”. Даже и име си бяхме измислили. Щяхме да надсвидетелстваме, надпроповядваме и със сигурност да надчеркуваме и най-добрите постижения на Студентски поход за Христа.

За щастие „фунията” все още работеше. Никой от нас нямаше мир по отношение на този план. Но едно нещо поне беше сигурно: имахме семейства за изхранване, а вече го нямаше предишният законен път за набиране на средства, с които да осъществяваме и идеите си. Така повечето от нас решиха да се заемат със светска работа.

Най-трудното от всичко, което трябваше да преживеем, бяха отношенията с широката публика. Положително, за бившите ни колеги всичко е изглеждало така, сякаш сме изоставили благовестието и сме се предали на удоволствията и сигурността на света. Дик започна да продава кафе в Атланта, Джон Браун беше за кратко ръководител на един младежки лагер във Вашингтон, а после

се ориентира към боядисването на сгради. Аз останах в Евансътън за около година и започнах да пиша, а през следващата година се преместих в Мемфис и започнах работа за тамошния щатски университет.

Всеки от нас си пробва късмета в организирането и изграждането на домашни църкви – къде успешно, къде – не. Поддържахме връзка помежду си чрез писма и по телефона.

—

Когато през есента на 1969 г. Мерилин и аз пристигнахме в Мемфис, вече имахме четири деца. Купихме една голяма, възстаричка къща в централната част на Мемфис, за да можем да ползваме голямата □ дневна специално за християнски събирания. В университета бях нает за ръководител на отдел „Развитие” и изпълнителен заместник-директор на университетската фондация. Понеже работата ми се състоеше основно в набиране на средства, това ми осигуряваше ежедневна връзка както с университета, така и с гражданските власти. И нещо още по-важно – този пост ме държеше в непосредствена близост до студентската общност.

При пристигането си открихме на територията на университетската база една група от петнадесетина-двadesет студенти християни, които се движеха заедно и които по една или друга причина не се вместили в установените там религиозни групи. Тези студенти споделяха същото непостижимо видение за новозаветната Църква и желяеха нещо да се направи в тази насока. Времето и мястото се оказаха неделя вечер и нашият нов дом. Може би единственото основно правило беше да не

каним нови хора. Ние не толкова желаехме да се изолираме, колкото чувствахме нуждата първо да израснем в собственото си разбиране за Църквата, преди да поканим и други за участие.

Двамата с Мерилин сключихме споразумение да не издирваме съзнателно студентски лидери както преди в Студентски поход за Христа. В усилията си да видим Христовото тяло съставено от всички, които биха се присъединили, просто се опитахме да станем достъпни за всекиго и за всички, които покажат интерес към християнското послание. Интересно, но в края на тригодишния ни престой в Мемфис измежду посветилите живота си на Христа бяха председателят и заместник-председателят на студентския съвет, председателите на Студентската асоциация и на едно от студентските братства и заедно с тях няколко съвсем обикновени хора, няколко разпространители на наркотици, проститутки, скитници, хипари и всякакви хора от други социални групи, които няма да изброявам. Каквито и грешки да сме допускали по пътя, по един въпрос бяхме напълно наясно: и сред пълното човешко многообразие можеше да съществува общение в Христа. Именно в християнската общност можеше напълно да се изпита разнообразието от дарби, разнообразието от действия и служения.

Въпреки плановете ни да не ставаме обществено достояние на Мемфис, това се случи. Едно от момичетата в неделната група свидетелствало на фризьорката си за Иисус Христос, тя пожела да се кръсти и започна да идва редовно в неделните вечери. И каквито си бяхме открити и праволинейни, тя останала възхитена, че може да бъде част от една група близки помежду си християни, които се обичат и ги е грижа един за друг. Тя пък

започна да кани когото свари – скоро се удвоихме, утроихме се по брой и се налагаше през някои вечери да се разполагаме в задния двор, за да има място за всички.

Колкото повече нараствахме, толкова по-малко заприличвахме на „църква”. Въпреки всичките ни желания да бъде другояче, неделните вечери се превръщаха в евангелизаторски събрания, които се състояха от енергично пеене, разяснителни беседи върху Библията, спонтанни застъпнически молитви и благодарения. В края на срещата аз често призовавах „помолете се и предайте живота си на Христа, където и да се намирате в стаята”. Когато бяхме малко на брой, почти всяка седмица раздавахме Господня вечеря; с нарастването на тълпата тези моменти ставаха все по-редки. Никога не можехме да бъдем сигурни кой ще присъства и в какво духовно състояние.

В другите краища на страната моите колеги също следваха почина на домашните църкви под различна форма и с различни резултати. Гордън и Мери Сю Уокър се бяха преместили от Колумбус в Мансфийлд, щата Охайо и стопанисваха една голяма ферма. На прага им, без очевидна причина, започнали да се появяват стопаджии, скитници и други търсачи на приключения. Скоро около тях израснала малка общност от млади мъже и жени и в новопостроеното си мазе устроили църква. Гордън кръщавал всички, които се обръщали към Христос чрез него (веднъж кръстил двадесет и шестима души наведнъж в ледения водоем на фермата по време на една снежна виелица), а в неделните утрини редовно взимали Господня вечеря.

Харолд и Барбара Данауей работеха със Студентски поход за Христа в Анкъридж, но напуснаха скоро след нас.

Харолд сформирал съвет, който да гарантира покупката от негова страна на бивша католическа сграда, където поставили началото на общност, подобна на Мансфийлдската група, но независима от нея. Нарекли се Маран-ата Север. В началото на седемдесетте тази група започна да преминава от събрание за християнско общение в началните стадии на църковна общност.

Джак и Естер Спаркс продължиха със своята дейност, насочена към повлияване на антикултурата в Бъркли с посланието за Христос. От това също започнала да се оформя домашна църква.

Семейство Балю поставило началото на домашна църква в Атланта, която след време западнала. Заедно със съпрузите Браун се преместили в областта на Санта Барбара, за да се обединят с бившата група на Студентски поход за Христа от Калифорнийския университет в Санта Барбара, които също преследвали мечтата за истинската Църква. Това ги отвело по-близо до семейство Спаркс, което със западането на хипарската епоха, също се преселило в общността близо до Калифорнийския университет в Санта Барбара през 1977 г.

—

В началото на седемдесетте, докато бяхме отдалечени един от друг и оставени сами на себе си, усещахме нарастващо желание да работим по-сплотено. След три години работа в университета напуснах поста си и се преместихме в провинцията на един час път от Мемфис, за да стегнем една къща от преди Гражданската война, която бях купил. Това преместване ми даде и въз-

можност да прекарвам по-дълго време като съпруг и баща на децата, които скоро щяха да станат шест. За да поддържам форма, се върнах към писането, както бях правил през последната си година в Еванстън.

През лятото на 1973 г. доста от нас бяха планирали да прекарат една седмица в Далас за конгреса на християнските издателства. Беше направено предложение да се опитаме да съберем колкото се може повече от старите кримки заедно и да видим дали не бихме могли да установим поне някакъв неформален вид връзка между онези от нас, които бяха в процес на изграждане на новозаветни домашни църкви. Събрахме се около седемдесет души.

Почти цяла седмица се хранехме заедно, споделяхме, спорехме, поучавахме и се защитавахме с нови прозрения от Писанието. Всеки от нас гледаше неохотно на започването на поредната нова „афера“, както се изразявахме, но от друга страна, всички бяхме уморени, страшно уморени от това да се трудим сами поотделно. Докато страстите се охлаждаха, няколко от нас решихме поне да поддържаме връзка помежду си.

Няколко месеца по-късно група от нас се събра в дома на Спаркс в Бъркли. Без кой знае колко общо помежду ни, освен желанието да станем свидетели на появата на една истинска новозаветна изява на християнството, решихме шестима от нас, на възраст над четиридесетте, да служат като „стареи“ в каквото и да се получи от новото ни начинание. По-късно аз бях добавен като седми. Това ядро трябваше да се среща за по една седмица на всеки три месеца, за да може да упражнява някакъв

⁵ Южните щати, където влиянието на консервативните баптистки общности е много силно (бел. ред.).

надзор над малката група от църкви, които обединявахме.

Още една важна характеристика на нашата група беше споделената нужда от страна на всеки от нас да бъде отговорен пред останалите и поне до известна степен подвластен на някакъв видим, практически авторитет. През последвалите седмици и месеци обаче ни стана ясно колко малко знаехме за онова, което все-по често назовавахме „новозаветна Църква“.

– Всички претендират, че точно те са новозаветната Църква! – оплакваше се Джек Спаркс на едно от следващите ни събирания. – Католиците казват, че са те, баптистите – също. От Църквата на Христос заявяват, че единствено те са Църквата и никой друг. Ще трябва да разберем кой е „прав“.

Спаркс се оказа толкова ценен кадър за нас, именно защото му липсваше основата на академичното евангелско образование, която всички останали споделяхме. Той си беше евангелист до мозъка на костите, но внасяше свежа мисъл и гравивни идеи за това каква е била и каква би могла да бъде Църквата. По произход не беше от Библейския пояс⁵ и не беше запознат с професионалния жаргон.

– Какво искаш да кажеш с това „кой е прав“? – засече го някой от дъното на стаята. – Нали разполагаме с Библията? Начинът да научиш нещо за новозаветната Църква е да четеш Новия Завет.

– Не разбираш накъде бия – отвърна Джек с присъщия си начин за третиране на деликатни въпроси. – Като протестанти ние знаем миналото си до 1517 г. и Реформацията. Като евангелисти – хора на Слово – знаем историята си до около 95 г., когато апостол Йоан написва

Откровението. Време е да запълним празнината между тези гати.

– Прав е – съгласи се Гордън Уокър. – Да ме убиеш, не мога да кажа със сигурност *къде се е дянала* тази новозаветна Църква.

– И с мен е същото – намеси се и Джон Браун. – Онова, което ми се ще да науча, е колко дълго Църквата е останала вярна на Христа. Да си призная честно, учили са ме, че още щом апостол Йоан изгъхнал, Църквата е тръгнала на зло. А наистина ли е така? И ако не е, кога и в какво е сгрешила? И в крайна сметка, как е могла да бъде избягната Реформацията?

– Според мен – обади се Спаркс, – начинът да постигнем това е да си разделим области за изследователска дейност. Аз лично бих желал да поема богослужението. Мога да водя библейски уроци и хваление, но воденето на богослужение наистина ме измъчва. А и, честно казано,

⁶ Диспенсионализъм (от англ. *Dispensation*, разпределение, период) – богословска концепция, според която историята на човечеството се дели на отделни периоди, като във всеки период действа особен, характерен именно за него, Божи закон. Съвременните диспенсионалисти отделят седем Божии периода (диспенсаии). Според тях историята на света трябва да бъде точно подобие на седемте дни на Сътворението. Както седемте творчески дни включват шест дни на труд и един ден на отгих, така и човешката история трябва да включва шест диспенсаии с напрегнато изпълнение на Божиите Завети и една диспенсаия на благодарение, или „Велик отгих“.

Днес това учение се свързва преди всичко с имената на Джон Дерби и американеца Сайрис Скофилд. Според тях, човечеството преминава през следните диспенсаии: 1) невинност – в райската градина, от сътворението на света до грехопадението; 2) съвест – от грехопадението до потопа (Бог води човека единствено чрез неговата съвест); 3) човешко управление – от Ной до Авраам; 4) обещание – от Авраам до Мойсей; 5) закон – от Мойсей до Христовото разпятие; 6) благодат – от изкуплението до Второто Пришествие;

7) манифестация (или Божие Царство) – от Второто Пришествие.

В края на миналия век диспенсионализмът се превръща в общпротестантско движение, характерно със своя консерватизъм и ненавист към модерната епоха. (бел. *рег.*)

дори не съм сигурен какво представлява истинското богослужение. Дали правото е на страната на харизматиците? Трябва ли да заложим изцяло на спонтанността или съществува и друг начин, по който са били призвани да служат християните?

– Тогава нека аз да се заема с историята на Църквата – поде Браун. – Ще се опитам да изясня историческата последователност на Църквата – коя е истинската Църква, кои са другите църкви, как е запазила курса си или се е отклонила от него.

– Важно е да се насочим към оригиналните източници – изтъкна Спаркс. – Няма да стане с просто четене на коментарите на съвременни учени. Ще трябва да се доберем до най-ранните документи и да прочетем какво са имали да кажат авторите им – и добрите, че даже и еретиците.

– Аз ще се захвана с доктриналните учения – предложи Дик Балю. – Омръзна ми да се потя след всяка нова духовна забежка, която се появи в града. Онова, което искам да открия, е в какво е вярвала и в какво не е вярвала Църквата още от самото начало. Освен това ми се иска да потърся и равновесието. Какво например, ще кажете за значението, което придаваме на подробностите около Второто пришествие на Христос? Здравословно ли е това? Дали първите вярващи са го правили? Понякога ме обхваща чувството, че знаем за Второто пришествие повече от Бога! Но преди всичко – продължи Дик, – бих искал да открия какво са вярвали ранните християни за Иисус Христос. Какви са нещата, които са ги карали с готовност за умират за Него?

Гордън Уокър мълча почти през цялото време. Като бивш южнобаптистки проповедник, той беше получил об-

разованието си в семинарията на Ф. Уорт, Тексас и преди да стане служител на Студентски поход за Христа е бил пастор на няколко южнобаптистски църкви.

– Аз пък ще ви кажа какво ще сторя, братя – каза той с малко скептичен глас, – ще поема Библията. Планът ми е да сравнявам с нея всичко, което вие останалите откриете. Защото, ако не можем да го открием там, аз няма да се съглася.

– Точно така – намеси се Джон Браун тъкмо когато атмосферата бе почнала да се нажежава. – В края на краищата, това ще трябва да е аршина за всичко, което ще приемем.

Кен Бервен пое годините преди Реформацията, Рей Негъри, който напусна през 1978 г. – периодът след нея. Скоро след това аз бях избран за администратор.

Всичко, разбира се, щеше да си остане на чисто академична основа, ако тогава бяхме прекратили дискусиите си. Но ние не бяхме тръгнали просто в търсене на повече факти. Пред нас стояха две предизвикателства.

Първо, всеки от нас беше отговорен за някакво паство, макар и малко. Бяхме вече обещали на своите енориаши, че ще ги отведем в историческия приемник на новозаветната вяра. И правейки това, нямахме никакво намерение да създадем още една нова „марка“ християнство, нито си бяхме поставили за цел да останем протестанти или да ставаме католици, петдесетници или диспенсационалисти⁶. Нашата мотивация беше да станем най-добрите християни, които бихме могли да бъдем, и през двадесетия век да бъдем изява на Църквата от първи век.

И второ, трудно ми е да предам с думи важността на това решение, но ние още в началото се бяхме съгла-

сили да *правим* и да *бъдем* всичко онова, което откриехме, че е правила и била новозаветната Църква, докато следваме пътя □ през историята. Ако откриехме, че грешим в нещо, щяхме да се променяме. Бяхме се вrekli да изповядваме учението □, да навлезем в нейното богослужение и да отразяваме управлението □, доколкото можем да го определим. Или да го кажа по друг начин, ако откриехме, че всички християни повсеместно са вярвали в някаква истина или са се придържали към определена практика, ако е била споделяна от всички и не противоречи на Свещеното Писание, щяхме да променим курса си в съответната посока и да следваме вярата на отците си.

Така почна да се развива един тип херменевтика – един начин на тълкуване на Писанията. От дълги години бяхме споделяли склонността да гледаме на Църквата и на историческия □ път като на едноетажна фермерска постройка с дължина двадесет века, чиито основи се полагаха наново всеки век, за да отразяват съпътстващата я култура. Изглежда сега бяхме почнали да гледаме на Църквата като на вертикална структура с двадесетвековна височина, построена на основата на пророците и апостолите със самия Христос за крайъгълен камък.

И вместо да се налага да полагаме нови основи през всяко ново поколение или ново столетие, ние се опитвахме да разберем дали е възможно да се задържим върху изначалната апостолска основа, върху онази вяра веднъж и завинаги предадена на светиите; и на свой ред да построим върху нея един нов етаж за своето време, където да се приюти нашето поколение. Все по-малко и по-малко се чувствахме удобно с въпроса: „В нашата църква ли са християните от втори и трети век?” Нещата по-

скоро стояха по обратния начин: „Дали ние сме в тяхната църква?“

Малцина в Америка и предполагам дори в целия свят биха били в състояние да се заемат със задачата, която предлагаме. Ние стояхме единствено пред взора на Господа и един пред друг. Бяхме малобройни, свободни да пътуваме, свободни да се променяме. Готови да се приспособяваме към каквото и да открием, ние нямахме намерение да поддържаме „партийната линия“ на когото и да било. Не бяхме прикрепени към никоя от установените църкви и представлявахме хора, вече изпнати от структурите, които също желаеха промяна. Нямахме управителен съвет, нито пък спонсор, който да си затвори кесията, ако не хареса откритото от нас в църковната история. Всичко, към което се стремяхме, беше Христос и Неговата Църква и вместо да съдим историята, ние поканвахме историята да съди нас.

Нашият основен въпрос беше: „Какво се е случило с онази църква, за която четем на страниците на Новия Завет? Още ли съществува? Ако да, къде?“ Ние искахме да бъдем част от нея.

ЕДНА НЕЗАБРАВИМА СЕДМИЦА

Най-паметната за мен седмица (разберайте: най-болезнената) от нашето пътешествие дойде през февруари 1975 г. Кен Бервен беше уредил да ползваме една хижа на остров Сан Хуан, недалеч от бреговете на Суатъл. Навън беше студено и влажно, а вътре влажно и студено. Хижата разполагаше с безконечна квадратура голи циментови подове и две легла за седмината мъже. Леглата бяха отстъпени на най-възрастния участник и на онзи с най-болен гръбнак – Кен Бервен и аз.

Това беше седмицата, през която трябваше да се съберем и да споделим един с друг първите вноски от познанието в областите, които си бяхме избрали да разследваме.

Богослужението

Според мен, най-трудната област за промяна от страна на всеки християнин е неделното богослужение. Може да се промени църковното настоятелство, може да бъде сменен пастора, може да се стигне дори и до промени в архитектурата. Но начинът, по който се извършват нещата в неделя сутрин – независимо дали сте реформатори или римокатолици, петдесетници или премилениалисти⁷ – ще бъде най-добре да не се променя много. От нас седмината двамата бяха отгледани в литургични църкви, а останалите – в умерени до неформални независими църкви. Но в зряла възраст всички ние се бяхме ориентирали към един съвсем неформален, почти спонтанен стил на богослужение и почти във всичките си църкви бяхме насърчавали спонтанното богослужение.

Смятахме, че разполагаме с цял арсенал от Библейски стихове, с които да се обосновем! Подобни дискусии винаги започваха с деня на Петдесетница от втора глава на Деяния; след това се минаваше на 1 Коринтяни, глави 12 и 14 плюс злополуката с Евтих, също от Деянията, където Павел проповядвал до среднощ. Джак Спаркс взе гумата, за да ни предаде онова, което беше научил за богослужението от най-ранните сведения в историята на Църквата.

⁷ Премиленианизъм – една от разновидностите на петдесетничеството, утвърждаваща учението за хилязма или миленианизма, тоест хилядолетното Христово Царство, което ще предшества края на света, според един от четирите основни принципа на т. нар. „Пълно Евангелие“. Според премиленианистите, Пришествието трябва да стане преди хилядолетния период, а според техните противници, постмилениаристите – след него. В рамките на петдесетничеството няма единно разбиране за характера на Второто Пришествие и за събитията, свързани с него. (бел. ред.)

– Християнското богослужение е било литургично от самото начало – започна той. – Според най-гревните източници...

– Я не се будалкай! – прекъснах го аз. – Това не може да е вярно, абсурд!

– Не те карам да харесваш онова, което съм открил – продължи той, – но трите най-ранни ръкописа...

– Чакай! – запротестирах аз повторно. – Сигурен ли си, че си изучавал правилните материали? Онова, което си чел, представително ли е? Нито в семинарията, нито в собствените си изследвания съм срещал някой да учи, че в началото Църквата е била литургична.

Винаги бях приемал, че именно литургията е била онова, което е заместило силата на Светия Дух в Църквата. Но каквото и да говорим за Джек Спаркс, никой не може да го обвини в скалъпване на изследвания. Достигнал съм до извода, че той е най-добрият изследовател, когото познавам. Заслугите му включват не само изключителна академична кариера до защитаването на докторска дисертация, но и още години работа с магистри и докторанти в Университета на Пенсилвания. Още повече, трябваше да си призная, че той не преследваше никакви лични цели. За него щеше да бъде по-леко, ако не съществуваха никакви ранни сведения за литургично богослужение, защото и той също като мен, беше научил собствената си църква да бъде спонтанна в богослуженията.

Той ни запозна с три ранни и повсеместно приети източника извън Писанията, в които се описваше ранното християнско богослужение. Ръкописът, който почти винаги се разглежда на първо място, принадлежи на св. Юстин Мъченик (в неговата *Първа апология*) и е написан през

около 150 г. сл. Хр., където той е описал за императора формата на християнското богослужение. А тя изглежда така:

СИНАКСИС:

- Поздрав и отговор.
- Химни, редуващи се с
- откъси от Писанията, Евангелията.
- Проповед.
- Отпращане на онези, които не са в Църквата.

ЕВХАРИСТИЯ:

- Застъпнически молитви.
- Предложение на хляба и виното.
- Освещаване на гаровете.
- Причастие.
- Благодарение.
- Благословия.

Следващият документ беше *Апостолското предание* на Иполит, написан около 200 г. сл. Хр. Неговият ръкопис подкрепяше по-раншното описание на богослужението от св. Юстин, като показваше, че тази практика е била повсеместно приета в цялата Църква.

Най-ранният източник – навярно не по-късен от 70 г. сл. Хр. и произхождащ от сърцето на Новозаветната епоха, се намираше в *Дидахията* или „Правилата на Дванадесетте апостоли“. Тук ударението, особено по отношение на Евхаристията, беше съвсем сериозно, а и важно, защото се появяваше толкова рано. Това тройно свидетелство в полза на литургията и тайнствата беше в съответствие с Новия Завет и други ранни източници и оформяше едно единно изложение върху богослужението през първи и втори век.

– Всичко това означава – продължи Джек Спаркс, – че

В ранната Църква са съществували два типа служба, които заедно са съставлявали една първоначална литургия. Първата част се наричала *синаксис*, което означава просто „събрание“. Тя следвала схемата на юдейското богослужение в синагогите през годините непосредствено преди Христовото идване. И за новопокръстените юдеи наистина е било смислено да запазят основните форми на молитва, пеене на химни, четене от Писанията и проповед. А втората част от ранната християнска литургия се наричала *евхаристия*, което ще рече „благодарение“. Това е онази част от богослужението, която води до и включва приемането на причастие. Формата □ се основава на богослужението, отслужвано от старозаветните свещеници в Храма, но вече не с предложение на телци и козли, а на плътта и кръвта Христови.

– И това ли е, за което свидетелства библейското описание от 1 Коринтяни, 11 глава? – попита някой.

– Именно, и в действителност тези думи са били винаги повтаряни в християнското богослужение, още от самото начало – отвърна Спаркс.

– Но Джак, какво ще кажеш срещу възражението, че литургичното богослужение води до духовна смърт и загуба на жизнеността? – попитах аз. – Знам църкви, които са затънали дотук в литургия, и въпреки това изглеждат от мъртви по-мъртви.

– Признавам си, че все още не знам достатъчно, за да отговоря на въпроса ти – отвърна той. – Сигурен съм, че ще стигнем и до този проблем в течение на изследванията си. Засега мога да ти кажа само едно: Израил е бил литургичен през цялата си история и разполагаме със Стария Завет в подкрепа на това. Независимо дали са следвали Бога или не, те са били литургични през цялото

време. Също и новозаветната Църква е била литургична още от създаването си според най-ранните източници. Това имаме налице. Останалото ще трябва да открием с течение на времето.

Колкото повече се вглеждахме в схемата на богослужението, оставена ни от Юстин Мъченик, толкова повече ни допагаше и толкова повече смисъл придобиваше тя. Чак тогава започна да ни просветва: макар сами да наричахме себе си спонтанни, нашата спонтаност също бе придобила формата на определена схема. Бяхме си създали своя собствена литургия.

Потънах в спомени за нашите домашни църкви. Едни и същи хора седяха на едни и същи столове всяка неделна утрин; „спонтанните“ молитви бяха на практика едни и същи всеки път; всеки имаше група от любими химни; проповедта всеки път следваше на едно и също място в службата; винаги завършвахме с причастие. По своята основна форма, между другото, онова, което ние извършвахме в неделя, не се различаваше чак толкова от реда, описан от св. Юстин през 150 г. сл. Хр.

След това се насочихме към въпросите, засягащи евхаристията.

– Какво откри за отношението им към хляба и виното? – запитахме ние. – Като на символ ли са гледали на тях или като на истински плът и кръв Христови? (Казано на съвременен език: истински ли са били или възпоменание?)

– В действителност, тя се е приемала и като символ, и като истинска същност – продължи Джайк. – Но терминът *пресъществяване* може да бъде открит чак векове по-късно. Ключовата дума е *тайнство*. Отците на Църквата са гледали на осветените хляб и вино като на

истински плът и кръв Христови, но никога не са давали обяснение за *начина* и са го изповядвали като благословено тайнство.

Олекна ми, че не бяхме насилвани да приемем представата на Римокатолическата църква за пресъществяването, представа, която често бях критикувал като „чрез химия към по-добър живот“. И все пак докато размишлявах върху Христовите думи „Това е Моето тяло... това е Моята кръв“, ми ставаше ясно, че ние, евангелистите, сме извършили голяма неправда срещу словата на Господа в противоположната посока. А и освен всичко друго хората в новозаветен Коринт не са се разболявали и умирали току така заради един прост символ. Когато са приемали плътта и кръвта на Господа, трябва да се е случвало нещо истинско, нещо наистина сериозно.

Ще бъде несправедливо да подмина неприятната част от историята – още щом почнахме да проповядваме и да практикуваме правилната представа за светото Причастие като тайнство, хората взеха да ни напускат. Но това не беше нищо ново. От записаното в Евангелията знаем, че първите хора, които масово са почнали да напускат Самия Христос, са го сторили, когато Той наченал да ги поучава: „... ако не ядете плътта на Сина Човечески и не пиете кръвта Му, не ще имате в себе си живот“ (Иоан. 6:53). И няколко реда по-долу, в стих шестдесет и шести, четем: „От това време мнозина от учениците Му се върнаха назад и вече не ходеха с Него“.

От ръкописите на ранната Църква за нас беше явно, че богослужението е било литургично, а тайнството свето Причастие е било в центъра на цялото богослужение. Честно да си призная, трябваше ни (включително и на мен) известно време, за да спрем да се чувстваме неу-

добно с литургията и тайнствата. Толкова бях свикнал да ги „претупвам” набързо. Но поради повсеместното свидетелство и съгласуваността с Новия Завет ние започнахме да преподаваме и да експериментираме с тази древна литургия и в нашите църкви. Не след дълго почнахме да се чувстваме по-близо до дома.

Историята на Църквата

След неколкодневни предварителни обсъждания върху богослужението се обърнахме към Джон Браун и неговото изследване върху църковната история непосредствено след дните на Новия Завет.

– Най-изумителното нещо, което открих през тези три месеца, прекарани в четене, е наличието на епископи през първи век – започна той. – Досега съм смятал, че епископите се появяват в Църквата през по-късен период – някъде по средата на втори век. Но сега ги откривам далеч преди края на първото столетие.

На първо място ще спомена Поликарп – мъж, за когото със сигурност съм слушал. Той бил епископ на град Смирна около стотната година сл. Хр. Ранните автори като Ирелей пишат, че той бил духовно чедо на апостол Иоан и че бил ръкоположен за епископ от самите апостоли.

После следва Климент, ръкоположен за епископ на Рим през 90 г. сл. Хр. плюс-минус някоя и друга година. Неговата връзка с апостолите ясно проличава от споменаването му от ап. Павел във Филипяни 4:3.

Но най-шокиращи за мен се оказаха сведенията за Игнатий Антиохийски – става въпрос за Сирийска Антио-

хия, собствената църква не на кой да е, а на апостолите Павел и Варнава – който е бил епископ на града от около 67 г. до мъченичеството си през 107 г. сл. Хр. Братя, 67 г. е библейско време! Говорим за самото сърце на Новозаветната епоха. А само за двама от Дванадесетте знаем, че са били мъртви по това време. Не смятате ли, че другите десет биха оказали неимоверна съпротива, ако епископската длъжност не е била позната и утвърдена?

Разбира се, епископ Игнатий е познат на всички църковни историци. Той е оставил след себе си седем послания, написани непосредствено преди смъртта му, адресирани към църквите в градовете, през които е минавал на път за своето мъченичество. Тези послания не само представят с кристална яснота ролята на епископската длъжност, но и говорят за наличието на епископи и в много други църкви. Той категорично заявява, че тези първи епископи са били поставени на длъжността си от самите апостоли и представляват непрекъснатостта на апостолското служение в Църквата.

Тъкмо бяхме започнали да се съвземеме от откриването на литургия и тайнства в ранната Църква и ето ти сега и епископи! И то *ранни* епископи – през първи век. Започнахме жадно да поглъщаме *Апостолските мъже* – сборник от произведения на християнски автори, които са познавали апостолите и са били научени от самите тях (включително трудовете на Игнатий, Поликарп и Климент) – и пред очите ни се разгърна едно изцяло ново виждане по отношение на християнството.

Но и самият Нов Завет беше недвусмислено ясен по въпроса за епископите. *Епископ* не е само наименование за функцията на надзорника, но и конкретна длъжност в Църквата. Разглеждани в тази светлина, новозаветни-

те отпратки към *епископ* ставаха пределно ясни.

Най-ранният новозаветен текст е от книга Деяния 1:20, и се отнася до отпадането и замяната на Иуда. В стария превод (King James) четем: „Епископството му друг нека вземе”. Някои от по-новите протестантски преводи увъртат около думата и предават *епископство* като „място”, „пост”, „положение” или малко по-добро то „чин”. Истината е, че гръцката дума в текста е *episcopen*, а буквалното □ значение е епископство: длъжността на епископа. По времето, когато е била написана книга Деяния, тази дума вече не е означавала нищо друго освен епископ. Между другото, Дванадесетте са били повсеместно признати за първи епископи на Църквата.

После следва поздравът на св. апостол Павел към филипяните, писан приблизително около 65 г. сл. Хр., където той казва: „Павел и Тимотей, раби Иисус Христови, – до всички в Христа Иисуса светици, които се намират във Филипи, с епископи и дякони...” (Фил. 1:1). Приет с доверие, този откъс ясно показва, че длъжността на епископа е имала своето място в църквата във Филипи по средата на първото столетие.

Често възниква въпросът, както се случи и при нас, за взаимозаменяемостта на думите презвитер и епископ в Деяния и Посланията. Не се ли срещат места като Деяния 20 например (апостол Павел и водачите на църквата в Милит) или Тим 1:5 („... да поставиш по всички градове презвитери...”), където термините могат да се отнасят и до епископската, и до презвитерска длъжност? Без съмнение, в някои откъси съществува възможността за подобно припокриване. Но според същия критерий и в Новия Завет, и в най-ранните произведения в истори-

ята на християнството се срещат три конкретни пастирски длъжности: епископ, презвитер и дякон.

За нас най-интересният пасаж, на който попаднахме, беше пак от книга Деяния, глава 15 – Събора в Иерусалим. В Антиохия възниква смут относно спазването на еврейските закони и местната църква, неспособна да се справи с проблема на място, го отнася до апостолите и братята в Иерусалим. Годината е 48 или 49 сл. Хр. Бива свикан събор, който да установи Божията воля по въпроса и да разреши спора.

Забележете какво се случва. На Събора, в присъствието на „апостолите и презвитерите” (стихове 4 и 22), включително и на апостол Петър, когато вече всички са приключили с изказванията си, именно апостол Иаков, брата Господен, а не някой от Дванадесетте, взема гукмата и казва: „Мъже, братя, чуйте ме!” (стих 13). И Иаков определя окончателното становище по отношение на необходимото за разрешаването на спора. Защо Иаков? Защо не Петър или някой от другите апостоли? Защото според всички ранни автори, които се занимават с проблема, по времето на Събора Иерусалимски епископ е бил апостол Иаков. И според записаното в книга Деяния, той определено е действал като такъв!

За моето лично преминаване от конгрешанска към епископална църковна уредба много ми помогнаха някои наблюдения. На първо място, точно както и в Новия Завет, всеки съвременен епископ, който струва нещо, се нуждае от „Амин-а” на своето паство. Истината е, че оглавяваната от епископ църква на практика е едновременно и епископална, и презвитерианска, и конгрешанска – всички наведнъж. Заедно с презвитерите и дяконите право на глас има и народът. Разликата е тази, че конг-

решанската уредба е: един човек – един глас и накрая обикновено паството пасе пастиря, докато в епископалната уредба право на глас има всеки, но пословичната отговорност лежи на плещите на епископа. Както в случая с апостол Иаков в Деяния, 15 глава, епископът взема окончателното решение.

Друго едно наблюдение мога най-добре да споделя, както предам разговора си на закуска с председателя на една евангелска деноминация. Бяхме стигнали до откритието „епископи” в новозаветната Църква и бяхме преминали към епископално управление. Моят приятел, чиято деноминация е една от конгрешанските църкви, беше донякъде изненадан от нашата смяна на курса. Той беше убеден, че Новият Завет проповядва единствено конгрешанска политика.

В течение на разговора се стигна до темата за възникването на ново движение между някои от неговите църкви.

– Мнозина от нашите пастори са обсебени от учението за множественото старейшинство на хора като Рей Стедман – оплака се той. – Трудно е, когато си се посветил на конгрешанско управление и изведнъж почне да се промъква презвитерианската нагласа. Някои от нашите църкви вече са се ориентирали в тази насока.

– Какво бихте сторили, ако паството *гласува* за преминаване към множественото старейшинство? – попитах го аз.

– Няма да го правим на проблем, ще го приемем, стига да не е за постоянно – каза той. – Така въпросът ще се уреди по презвитериански.

– Ами ако хората като паство изберат да го направят за постоянно? – попитах аз.

– Тогава ще се наложи да се намеся лично и да сложа край...

– Но това ще е по епископски.

На практика, в края на краищата ръководството винаги се поема от някого. Можем да си приказваме за волята на народа, за егалитаризъм, независимост и пр. колкото си щем, но накрая начело на колоната застава един. Не ни ли учи на това и реалността? Даже в Самата Св. Троица, където трите Личности напълно споделят Божествената природа, Отец е Извора и Източника на единството. Независимо дали на небето или на земята, йерархията съществува – и сред хората, и сред ангелите.

Ще ми се да споделя и още нещо по отношение на епископите, нещо доста успокоително. След дългогодишни опити за живот под по-малко ръководство, най-после аз вече знам кой държи кормилото. За мен е чест да се поклоня и целуна десницата на нашия архиепископ Филип, с когото сме равни по отношение на братството ни в Христа, и все пак на когото доброволно се покорявам като на йерарх, който бди над душата ми.

До неотдавна бих възразил яростно на това, което току що казах: „Много добре, но какво ще стане, ако епископът се окаже лош?“ Първо, православните християни участват при избора на своя епископ. Второ, всеки епископ е отговорен пред синода на епископите и най-накрая пред патриарха. Поради тази причина, когато сме имали лоши епископи, те са били отстранявани. (Еретикът Несторий е заемал най-високия пост в Източната църква, но дори и той е бил сменен.) И трето, по-добре слаб водач, отколкото никакъв. Анархията е най-лошата форма на управление.

Аз приемам старата баптистка истина, че властта покварява и че абсолютната власт покварява абсолютно, макар никой православен епископ да не разполага с абсолютна власт. Но и обратното също е вярно: независимостта покварява и абсолютната независимост покварява абсолютно. Защото такава независимост *води* до абсолютна власт – абсолютна власт в ръцете на всеки индивид.

Йерарси е имало в древен Израил, йерарси има в Новия Завет, както и през цялата история на Църквата. Съвсем по библейски – те вървят с територията.

Учението

Свят ни се виеше от литургия, тайнства, че и *епископи*, когато Ричард Балю ни поднесе своите изследвания върху учението на ранната Църква. Това беше отгидха, от който толкова се нуждаехме, защото като мъже, посветили се на апостолското учение, за сърцата и умовете ни беше утеха и насърчение да чуем как първите християни неуморно са проповядвали и отстоявали учението за нашия Господ Иисус Христос като напълно Бог и напълно човек.

– Откриваме, че всеки голям спор на Вселенските събори започва с нападение срещу Самия Христос – започна Дик Балю. – Първото достига апогея си през лятото на 325 г. сл. Хр., когато в Никея бил свикан общоцърковен събор, за да се справи с нововъзникналата ерес, наречена арианство.

⁸ New York: Macmillan Company, 1946 (бел. ав.).

Арий бил презвитер от Александрийската църква, който предизвикал голям смут сред паството, учейки, че Иисус Христос бил сътворено същество и не Му била присъща напълно Божествена природа. Според Арий, съществуването Му започвало от някакъв момент във времето и типично за почти всички лъжливи учители в историята, той разполагал с цял арсенал от библейски стихове и със свои нови тълкувания върху тях, с които да се подкрепя. Арий си бил спечелил последователи както сред духовенството, така и сред народа и техният брой непрекъснато нараствал. Неговият епископ – благочестивият Александър – бил силно загрижен и свикал няколко събора, които отхвърлили Ариевите виждания. Когато ереста се разпространила, това довело до въвличането на цялата Църква, дори и на императора.

Стоотици представители от всички християнски общини се събрали в Никея през паметното лято на 325 г. да обсъдят и разрешат проблема. Някога Иисус Христос обеща на Своята Църква гара на Светия Дух, който да я води във всяка правда. И ето, настъпило първото огнено изпитание след апостолската епоха.

Когато делегатите се събрали, включително Арий и неговите последователи, на сцената стъпил и един друг млад мъж. Атанасий бил превъзходен познавач на Библията и всеотдаен последовател на Иисус Христос. Седем години преди това, на двадесет и една годишна възраст, той вече бил написал книга, предопределена да се превърне в едно от най-великите класически произведения на християнството за всички времена: *За Въплъщението*. В увода към английския превод на това съчинение К. С. Луис пише, че още щом разгърнал книгата, той разбрал, че „чете истински шедьовър”⁸.

На Събора този възхитителен млад мъж станал един от основните защитници на апостолската вяра. Арий не можал да съперничи на благочестивия и безпогрешен Атанасий. Докато летните седмици се изнизвали, сред разгорещени спорове в Никея започнало да се оформя твърдо православно единодушие. След три месеца бил съставен и обнародван кратък документ, който съдържал обобщението на християнското учение върху личността на Иисус Христос. В крайна сметка, 318 епископи на Църквата подкрепили и подписали онова, което днес познаваме като първата и най-голяма част от *Никеийския Символ на вярата*.

Православието на св. Атанасий надделяло на Събора. По отношение на Христос, никога не е имало време, когато Той да не е съществувал! Тази истина се превърнала в боен вик, защото впоследствие на Църквата □ трябвало почти едно цяло столетие да затвърди позициите, спечелени в Никея. Арий, макар и победен, не се предавал. Всъщност, след Събора движението му се разраснало и даже в един момент през следващите години арианството сякаш щяло да надделее. Това изглеждало толкова вероятно, че по-късно някой дори измислил лозунга: „Атанасий срещу света“.

Но надделяла Христовата истина. В едната свята Църква проповядвали и се покланяли на Онзи, Който „е роден от Отца преди всички векове“.

Изучаването на Никеийския събор направи няколко неща за нас по пътя ни към Православието. Първо и най-важно, то ни даде установеното тълкувание върху учението на Новия Завет за Иисус Христос. Преди нашата най-голяма грижа беше делото на Христос – и по-точно *какво* е сторил Той за нас – без необходимото задълбоча-

ване *кой* е Той: вечният Син на Отца, Който става човек заради нашето спасение – едновременно и Бог, и човек. Положително ние вярвахме в Божествеността на Христос, но важността на Въплъщението на Сина Божи не ни беше докоснала истински. За нас Никеийският Символ на вярата се превърна в онова, което винаги е бил за Православното християнство: онази ограда, извън която ние не се осмеляваме да бродим в разбирането си за Христа.

Второ, Никея извади на показ как трябва да работят съборите в Църквата – когато се съберат благочестиви епископи, презвитери, дякони и миряни, за да установят Божията воля, Светият Дух ще им говори. Иерусалимският събор от Деяния 15 глава не е еднократно явление. И така, цялата идея за различаването на Божията воля в единение придоби за нас нов смисъл.

Трето, Никея ни отведе и до другите големи събори в историята на Църквата. Този събор е бил първият от седемте Вселенски събора, свикани между 325 и 787 г. сл. Хр. – всеки, за да се изправи срещу някаква грешка и всеки – тържествуващ с истината. Тези седем събора представляват основата на църковното разбиране на апостолското учение за вярата и служат като неин пазител.

С приключването на нашата седмица осъзнахме, че работата ни едва сега започва. Ако заниманията ни бяха само академични, нямаше за какво толкова да се притесняваме. Но нашето посвещение ни задължаваше да се променяме, да се приспособяваме. Ако откритото от нас в изследванията ни върху Църквата е било споделяно и практикувано навсякъде и от всички християни и ако се различаваше от онова, което ние изповядваме и практикуваме, щяхме да отстъпим. Бяхме твърде уморени от

новости и нововъведения, копнеехме за пълнотата на вярата.

Напуснахме острова, за да се научим да живеем с литургията и тайнствата и да пренастроим живота си около поклонението на Отец, Син и Дух Свети. Тръгнахме си с разбиране и желание за епископско надзорничество и за реалността на видима власт в Църквата. Тръгнахме си и с подновена благодарност и любов към нашия Господ Иисус Христос – Божието Слово наистина бе станало плът и бе живяло между нас!

ОТКРИВАНЕТО НА НОВОЗАВЕТНАТА ЦЪРКВА

До към средата на 1975 г. ние вече можехме, на базата на своите изследвания върху ранната църковна история, да вземем няколко решения по отношение на Църквата.

Богослужението □ притежаваше специфична структура. То беше *литургично*, устроено по модела на основните черти на богослужението, разкрити от Бога в Стария Завет и изпълнени в Христа, нашия велик Първосвещеник в Новия Завет. Още повече, и за наша най-голяма изненада, авторите в следапостолската епоха твърдяха, че този основен тип на богослужение е на практика еднакъв в църквите по целия свят.

Ранната Църква е била и Църква на *тайнствата*. Тя

единодушно изповядвала тайнствата като реалност и ги практикувала. Чрез тях Бог давал Своята благодат на хората. Кръщението *наистина* било за опрощаване на греховете и за приемане на Светия Дух, точно както и апостол Петър обещавал на своите слушатели в деня на Петдесетница (Деян. 2:38). Евхаристийните дарове *наистина* били плътта и кръвта Христови, както Самият Господ уверил учениците Си преди Своята смърт (Лука 22:19–20). В тайнството Венчание съпругът и съпругата *наистина* ставали една плът (Еф. 5:31).

Управлението или политиката на Църквата били йерархични още от самото начало. Тя представлявала структура, която включвала епископи, презвитери, дякони и миряни. Нашият отклик на откриването на това управление беше да основем през 1975 г. Новозаветния апостолски орден с надеждата да създадем нещо действащо и все пак да се опитаме да избегнем основаването на още една деноминация. Бяхме се посветили на основаването на църкви, носещи следните дванадесет характеристики:

1. Благодат.
2. Истинска общност.
3. Визия.
4. Авторитетно, но и служещо водачество.
5. Грижа.
6. Съзерцание и покорство на Бога.
7. Добри дела.
8. Благочестие.
9. Православно богословие.

10. Богослужение.
11. Блажена надежда.
12. Съборност.

До началото на 1979 г. Новозаветният апостолски орден се преобразува в Евангелска православна църква. Остана обещанието ни един към друг и към нашите паства, че един ден ще станем част от историческата Църква, такава, каквата я открием в нашето съвремие.

Нашето разбиране за това как да различаваме Божията истина и Божията воля за народа Му, беше *съборно*. Ранната Църква се беше справяла с различните проблеми и предизвикателства, изправящи се на пътя □, чрез съборите – независимо дали на местно, регионално или на вселенско ниво. Разумът на ранните християни се състоял в това – да могат заедно да изповядат какъв курс според тях Бог дава на Църквата.

В самото сърце на апостолското учение са Светата Троица и Въплъщението на Божия Син. Тези истини са в началото на абсолютно всичко, което гревната Църква вярва, проповядва и отстоява.

Нека отново наблегна на това, че за нас никак не беше лесно да приемем някои от тези истини като литургията, тайнствата и епископското управление. Особено по отношение на литургията и тайнствата някои от нас буквално се изправяха на главите си. Че те са правилни и че са били приети навсякъде в гревната Църква, за нас беше, за съжаление, твърде явно. Там нямахме какво да кажем. Трудностите с ранното християнство за нас се състояха в *практикуването му*.

Но не се ли случва това при всяко обръщане?

Богослужението на Църквата в края на нейното пър-

Во хилядолетие притежава еднаква форма навсякъде. Еднакво е и учението. Цялата Църква изповядва едно верую, еднакво навсякъде, и устоява на многобройни атаки. Управлението на Църквата също е еднакво навсякъде. И тази една Църква е Православна.

1054 г.: Отпадането на Запада

Напрежението започва да нараства в последната част на първото хилядолетие и в началото на второто достига до скъсване на отношенията (вж. диаграмата на следващите две страници). Докато са в действие разнообразни доктринални, политически, икономически и културни фактори, които допринасят за разделение в Църквата, предстоящо да се оформи като Изток и Запад, най-накрая на повърхността изплуват други два жизненоважни проблема: (1) Трябва ли един мъж, Римският папа, да бъде признат за Вселенски епископ на Църквата? и (2) Добавката на нововъведената фраза *филиокве* в църковния Символ на Вярата.

ПАПСТВОТО

Още отрано на апостол Петър започва да се признава първенството между дванадесетте апостоли. Той говори от тяхно име както преди, така и след Петдесетница. Знае се, че е станал първият епископ на Антиохия, а след това и първият епископ на Рим. Никой не оспорва първенството му.

След смъртта на апостолите и с развитието на ръководните структури в Църквата, епископът на Рим е считан за пръв по достойнство, макар всички епископи да са равни. След около триста години, обаче, епископите на Рим започват да възприемат позиция на превъз-

ходство спрямо другите епископи. И без всеобщата подкрепа, най-накрая те започват да претендират, че са единствените истински наследници на св. Петър.

Огромното мнозинство от останалите епископи на Църквата никога не са оспорвали на Рим първенството по достойнство, но дори и онези в Италия твърдо отхвърлят папската претенция да бъде вселенски глава на Църквата на земята. Тази промяна в утвърдената от древността практика се получава в резултат на два основни фактора: 1. местонахождението на четирима от петте патриарси на Изток – на Запад бил само Рим; и 2. упадъка на могъществото на Римската империя на Запад. Увеличената власт на Римския папа се превръща в една от основните причини за отцепването на Римската църква и на всички онези, които тя успява да повлече след себе си от историческата Православна църква.

ДОБАВКАТА В СИМВОЛА НА ВЯРАТА

В Църквата започва да расте несъгласие относно учението за Светия Дух. Единствено от Отца ли изхожда Той? Или и от Отца, и от Сина?

В Иоан. 15:26 нашият Господ Иисус Христос утвърждава: „А кога дойде Утешителят, Когото Аз ще ви пратя от Отца, Духът на истината, *Който изхожда от Отца*, Той ще свидетелства за Мене” (курсивът е мой). Това е най-основоположното изявление за „изхождането” на Светия Дух в целия Нов Завет и то е съвсем ясно: Той „изхожда от Отца”.

И така, когато древният църковен събор в Константинопол в 381 г. сл. Хр. по време на своите заседания потвърждава Никеийския Символ на вярата (325 г. сл. Хр.), той го и допълва със следните слова: „И в Светия Дух,

Господа Животворящия, Който от Отца изхожда, и Комуто наравно с Отца и Сина се покланяме ...”

Около две столетия по-късно обаче на един местен събор в Толедо, Испания (589 г. сл. Хр.) Крал Рикаред обявява, че за Светия Дух трябва да се изповядва и проповядва като за изхождащ от Отца *и Сина*. (Фразата „и Сина” на латински се превежда с думата *филиокве*; оттук и целият проблем често бива агресиран като „спорът филиокве”). Кралят може и да е имал добри намерения, но по този начин той се противопоставя на апостолското учение за Светия Дух. За нещастие, местният испански събор се съгласява да приеме грешката му и тя постепенно се разпространява в Запада, макар първоначално да била отхвърляна от папството.

Поради учението на Свещеното Писание, така както се изповядва от цялата Църква в Никея и Константинопол, както и столетия след това, ние нямаме никакви основания да вярваме нещо друго, освен това, че Светият Дух изхожда от Отца. Точка!

Но векове по-късно, с един ход до голяма степен мотивиран от силно преплетени политически фактори, Римският папа еднолчно, без вселенски събор, променя църковния Символ на вярата. И макар първоначално промяната да била отхвърлена както на Изток, така и на Запад, дори от най-приближените на Рим епископи, с течение на времето Рим успява да принуди Запада да капитулира.

Естествена последица за Западната църква става тенденцията да се отсъжда на Светия Дух по-голно място от това на Бог Отец и Бог Син. Промяната може да изглежда незначителна, но последициите се оказват драматично големи. Този проблем, в който папата

се отдалечил от православното учение на Църквата, се превръща в още една от основните причини, допринесли за отцепването на Римската църква от историческата Православна църква – новозаветната Църква.

Великата схизма

Сблъсъците между Римския папа и Изтока продължили да нарастват – особено в отношенията между папата и епископа или патриарха на Константинопол. Папата дори стига дотам, че да претендира за властта да решава кой трябва да стане епископ на Константинопол, нещо, което няма истински прецедент и което не му влиза в работата. И след като Папата вече не действал съобразно с управлението на новозаветната Църква, той търсел политически начини да приведе цялата Църква под свое владичество.

Една след друга се заредили странни и съдбоносни интриги, тъй като множество Римски папи продължили неотклонно да следват политиката си за придобиване на власт над цялото християнство. Може би най-невероятният инцидент сред тези политически, религиозни и дори военни кампании, що се отнася до Изтока, се случва през 1054 г. сл. Хр. По време на неделното богослужение един изпратен от папата кардинал, тръшва на олтара на църквата „Св. София” в Константинопол документ, с който патриархът на Константинопол се отлъчва от Църквата!

Разбира се, папата нямал никакво законно право да стори това, но последиците от спореното са отчайващи. През следващите няколко десетилетия са изписани

някои не най-хубави глави от историята на Църквата. Крайното следствие от папските интриги е това, че цялата Римска църква отпадна от новозаветната Църква. Оттогава до сега тази схизма все още не е вдигната.

С течението на вековете конфликтите продължават. Провалят се всички опити за обединяване и Римската църква се отдалечава все повече и повече от своите исторически корени. Отпадането от Църквата има своите неизбежни последици. Отцепването на Римската църква от историческата Църква не е изключение от това.

Нашият кръстопът

Ето ни на него. Пътешествайки през историята, ние внимателно бяхме проследили, в продължение на хиляда години, непрекъснатата приемственост в Църквата.

Няма смисъл да отбелязвам, че утвърждавахме Църквата такава, каквато я откривахме на страниците на Новия Завет. Същата Църква открихме и през второто, и през третото столетие – изправена пред тежки гонения, празнуваща своята литургия в частни домове, пещери и дори гробища; ръководена от всеотдайни епископи, често забършващи живота си като мъченици. Открихме я и през четвъртото столетие да защитава вярата в Никея, също и през петото – в Халкидон⁹. Пос-

⁹ Става въпрос за Четвъртия вселенски събор, наречен Халкидонски по името на града, където през 451 г. сл. Хр. се събират над шестстотин епископи на Църквата, за да отхвърлят появилите се няколко лъжеучения за Иисус Христос. Църквата единодушно излязла с окончателното становище, че Христос Господ е съвършен Бог и съвършен човек, състоящ се от две естества, съединени неслитно, неизменно, неразделно и неразлъчно, и затова Той по божество е единосъщен на Отца, а по човечество е във всичко подобен нам, освен в греха (*бел. прев.*).

ледвахме я и до края на осмото столетие, като изучавахме нейните велики събори, като се влюбвахме в нейните герои, светии и отци, които са проповядвали Благовестието, сражавали са се с еретиците и са утвърдили окончателно свещените икони в поклонението на Бога. Изумявахме се колко смело е била атакувана моралната и доктринална поквара в Църквата и как е била избягвана често надвисващата разруха. Бог беше с нея и през деветото, и през десетото столетие, а мисионерското дело на Кирил и Методий положило основите и за обръщането на Русия към Христа, което започнало през 988 г. сл. Хр.

Но след това настъпваше 1054 г. и ние се изправяхме пред избор. Появило се беше разделение. Аз все още си спомням донякъде физическото *чувство*, което изпитах през онзи ден, когато казах на своите кохорти: „Изтокът е прав да противостои на папството, те са прави и в отхвърлянето на нововъведеното *филиокве*.” После си поех дълбоко дъх. „Смятам, че това ни прави ... православни.”

Това беше едновременно чувство на изолираност, на безпокойство и на безпризорност. Че къде се намираше тази Църква днес? Все още ли съществуваше? Или беше угаснала кротко някъде през Средновековието?

Истината е, че *никой от нас*, доколкото ми е известно, не беше стъпвал в православна църква. Повечето от нас дори не знаеха за нейното съществуване. И по тази причина с голямо огорчение трябва да съобщя, че решихме да се опитаме да я построим отново!

Западът: Реформацията и Контрареформацията

През столетията, последвали 1054 г., нарастващите разлики между Изтока и Запада неизличимо се запечатали в историята. Изтокът продължил в пълнотата на новозаветната вяра, поклонение и практика, поддържайки апостолските основи. Западната, или Римокатолическата църква, поставила началото на Кръстоносните походи, които щели да нанесат най-дълбоките и най-болезнените рани изобщо някога причинявани от Запада на Изтока, а навярно и най-трудно заздравяващите. Рим също така се насочил и към по-рационална или схоластична вяра. Той се превърнал и в политическа суперсила в Западния свят. И тогава, по-малко от пет столетия след като Рим се посветил на своя курс на еднолично действие в учението и практиката, започнало да назрява ново надигане – този път не в съседния Изток, а вътре в самите Западни предели.

Макар и мнозина на Запад, включително и някои от папите, да се изказвали против нарастващия брой на промените в учението и практиката на Римската църква, водите на упадъка не могли да бъдат озаконени. И тогава, един почти неизвестен германски монах на име Мартин Лутер непреднамерено започнал атака срещу определени римокатолически практики, което в крайна сметка се отразило сериозно на световната история. Неговите прословути „Деветдесет и пет тезиса“, които просто призовавали към дискусия върху някои проблеми, били заковани върху църковните двери във Витемберг през 1517 г. сл. Хр. Съвсем скоро тези тезиси отбелязали началото на онова, което на Запад било наречено про-

тестантска Реформация. На два пъти Лутер поиска аудиенция при папата, но бил отхвърлен, а през 1521 г. и отлъчен от Римокатолическата църква. Той изобщо не възнамерявал да скъсва с Рим, желаел само *реформация* на църквата. Позицията на Рим била непреклонна, а на Лутер – „Ето ме, тук съм.” Вратата към единството в Запада се затръшна с отекващ трясък.

Протестите на Лутер се разпространили като горски пожар, раздухан от бурен вятър. Реформите, които той преследвал в Германия, скоро били придружени от изискванията на Улрих Цвингли от Цюрих, Жан Калвин от Женева, както и стотици други в цяла Западна Европа. Подклаждана от многобройни политически, социални и икономически фактори в добавка към религиозните проблеми, Реформацията проникнала буквално във всяко ъгълче и пукнатина на Римокатолическата църква. Църковното □ влияние върху Запада значително западнало с масивната експлозия и нарастване на разделенията. Ефектът на отразените вълни в резултат от това деление продължава и до ден днешен.

И сякаш неприятностите в континенталната част на Европа не били достатъчно, църквата в Англия също се отпращяла по своя собствен път. Хенри VIII, при всичките си брачни проблеми, заменил Римския папа със самия себе си като глава на Англиканската църква. По-късно папата отново щял да се добере до върховенството си в Англия, но само веднъж и то за няколко години. Самата Англиканска църква, от своя страна, скоро била разцепена в тежко разделение, което щяло да повлияе на съдбата на Съединените Щати и Канада.

Докато десетилетията се изнизвали, на Запад множеството протестантски разклонения приемали най-

разнообразни форми. Съществували дори и такива, които твърдели, че не са нито протестанти нито римокатолици. Всички изглежда споделяли еднаква неприязън към епископа на Рим и към практиките на неговата църква и повечето искали далеч по-малко централизирани форми на управление. И докато някои, като лутераните и англиканите, се придържали към една основна структура от литургично богослужение и тайнства, други, като реформираните църкви и още по-радикалните анабаптисти и техните наследници, поставяли под въпрос и отхвърляли множество библейски реалности като йерархията, тайнствата и историческото предание (без значение кога и къде са се появили в историята), мислейки, че по този начин се освобождават от римокатолицизма.

И в наши дни много искрени и вярващи християни отхвърлят дори библейските свидетелства, които говорят за практиките на Христовата Църква, само защото смятат такива исторически практики за „твърде католически“. В своята ревност за възвръщане на чистотата, протестантските движения са следвали една програма на свръхреакция, без дори да осъзнават това.

Така, макар да са запазили в различна степен части от новозаветното християнство, нито протестантизмът, нито римокатолицизмът могат да предявяват исторически претенции за пълнотата на новозаветната Църква. Отделяйки се от Православната църква, Рим загубва мястото си на истинска историческа изява на новозаветната Църква. А наред с разделенията на Реформацията, протестантите, колкото и добронамерени, ревностни и прави да са били, не успели да се завърнат в новозаветната Църква.

Православната църква днес

Ние прекарахме цяло десетилетие, от 1977 до 1987 г., в опознаване на Православната църква – нейното свещенство и нейното паство. Беше невероятно преживяване да открием същата вяра в Христа, която и ние бяхме приели, но я открихме здраво вкопана в едни културни рамки, за които не знаехме почти нищичко. На моменти се опасявахме, че няма да е възможно да се обвържем с Православната църква в края на двадесетото столетие. Възходите и паденията, радостите и разочарованията на това десетилетие са описани в *Част трета* на тази книга.

В *Част втора*, „Православието и Библията“, ще се спрем на конкретните библейски проблеми, които срещнахме като евангелски християни, сериозно възнамеряващи да станат православни. Ще се опитам да ги разгледам ясно, справедливо и искрено, доколкото мога.

Привършвайки *Част първа* с приключването на нашето изследване върху историята на християнството, нека прибавя и няколко кратки насърчителни думи. Църквата на Новия Завет, Църквата на Петър, Павел и другите апостоли, Православната църква – въпреки гоненията, политическото потисничество и дезертърството на някои нейни части – днес по един чуден начин изповядва същата вяра и води същия живот като древната новозаветна Църква. Естествено, стилът на Православието изглежда доста сложен за съвременния протестантски взор и това е разбираемо. Но, имайки предвид историческите сведения за това как се е развивала Църквата, простата, съсредоточена върху Христос вяра на

апостолите е отчетливо запазена в нейните практики, богослужения и дори в нейната архитектура.

В съвременното Православие, също както и в отминалите времена, по основните положения на християнското учение, богослужение и управление никога не могат да се водят преговори. Не можеш да бъдеш православен свещеник например и да отричаш божествеността на Христос, девственото Му раждане, възкресението Му, възнасянето Му на небесата или второто Му пришествие. С други думи просто през последните две хиляди години Църквата не се е отклонявала от курса си. Тя е Една, Свята, Съборна и Апостолска. Тя е новозаветната Църква. „Портите адови“ многократно са се опитвали, но не са успели да □ надделят.

Макар днес по света да има над 225 милиона православни християни, мнозинството американци не са запознати с Църквата. В Северна Америка доскоро Православната църква била затворена от етнически граници и не се е разпростирила много навън от енориите на вярващите емигранти, които са я донесли до бреговете на нашия континент. По думите на митрополит Филип, до неотдавна православно християнство е било „най-добре пазената тайна в Америка“.

ЧАСТ ВТОРА

***ПРАВОСЛАВИЕТО
И БИБЛИЯТА***

ДУМАТА С „П”

За никого не е тайна, че всяко изследване на църковната история неизбежно изправя изследвателя пред една от най-забранените думи – забранена за мнозина като нас, произхождащи от евангелски протестантски църкви. За да се облекчи малко дискусията, нека я наречем думата с „П”: *Предание*.

С право можем да заявим, че сред днешния евангелистки свят се е оформило предание за противопоставяне на преданието. И донякъде с основание – това може да бъде проследено чак до Реформацията. Голяма част от онова, което мъже като Лутер или Калвин са презирали по отношение на Римокатолическата църква, е влизало в рубриката „предание”.

А според хора като нас – поели на пътешествие към православно християнство – аргументите на Реформацията се съсредоточаваха съвсем определено върху противопоставянето – Библия *срещу* предание. Именно

поради тази причина, за нас се оказа твърде тревожен фактът, че думата *предание* се е използвала в историята на Църквата от най-дълбока древност. И всеки, който е писал по въпроса, се е изказвал в негова *подкрепа*. И нашата реакция тогава не беше срещу идеята за „подаването” или „предаването”, което е и буквалното значение на думата. Но ни се струваше, че заедно с нещата, които се предават, предава се и една закостенялост, човешки измислици; страхувахме се от традиционализма и неспособността за приспособяване към необходима промяна.

Чувал съм определението на Дж. К. Честъртън за преданието: „да гадеш право на глас на предците си”. Това ми помогна да дишам по-леко, но мъчителният страх си остана. Ами ако мнозинството се окаже на тяхна страна? Протегнах ръка към библейския си справочник.

Двете страни на преданието

Никой не е бил по-критичен към преданието от Иисус Христос. Едно от най-унищожителните изобличения в Новия Завет е заклеймяването на преданието от Господа в Матей 15:3-9. Обърнете внимание колко твърдо Той порицава фарисеите заради позоваването им на преданието:

„... защото и вие престъпвате Божията заповед заради вашето предание? Защото Бог е заповядал и казал: „почитай баща си и майка си”; и „който злослови баща или майка, със смърт да се накаже”. А вие казвате: който каже на баща или майка: това, с което би се ти ползувал от мене е *Богу дар* – той може и да не почете баща си или майка си. Тъй нарушихте Божията заповед заради вашето предание. Лицемерци, добре е пророкувал за вас Исаия, казвайки:

„... тоя народ се приближава до Мене с устата си и Ме почита с устните си,
а сърцето му стои далеч от Мене;
ала напразно Ме почита, проповядвайки учения – заповеди човешки”.

Това, заедно с предупреждението на св. апостол Павел към Колосяни: „Гледайте, братя, да ви не увлече някой с философия и с празна измама според човешкото предание, според стихийните световни, а не според Христа ...” представляват най-силните библейски призиви да се пазим от преданията.

Но това далеч не е всичко, което Писанието има да каже по въпроса. В една от най-рано написаните книги на Новия Завет апостол Павел застава на страната на преданието. Той пише следното: „И тъй, братя, стойте и дръжте преданията, които научихте било чрез наше слово, било чрез наше послание” (2 Сол. 2:15). По-силно изразена подкрепа в полза на преданието едва ли може да се намери! И след това няколко стиха по-надолу: „Заповядваме ви също, братя, в името на Господа нашего Иисуса Христа, да страните от всеки брат, който постъпва безчинно, а не по преданието, що е получил от нас” (2 Сол. 3:6).

Това противоречие ли е или какво?

Един по-внимателен поглед върху текстовете ни разкрива, че става въпрос за два коренно различни типа предание. В Евангелския откъс и в пасажа от Колосяни става въпрос за *човешкото предание*. С други думи това са предания, създавани от хора и предавани на поколенията сякаш са от Бога.

В откъса от Матейя Иисус изтъква, че човешкото предание води до лицемерие и дори до напразно богопочита-

не. Св. Павел посочва, че човешкото предание ще ни измами и увлече по света. Такива библейски примери на човешки предания са били обредните умивания, извършвани от фарисеите и на които Иисус се противопоставя в Матей 15, както и гуетичните предписания или празници, срещу които предупреждава Колосяни.

А как да се противопоставяме на такива неща? Вярвате или не, ще го направим с другия вид предание – *Божие предание*. Точно това предание апостолът ни заповядва да пазим във второто си послание до Солунската църква, цитирано малко по-горе. Нека хвърлим още един поглед на посланието.

„И тъй, братя, пише той, стойте и гръжете преданията, които научихте било чрез наше слово, било чрез наше послание.” Тук Павел говори за преданията – предаваните на поколенията неща – които Църквата е получила от него и от другите апостоли. Това е „апостолското учение”, за което се говори в Деяния 2:42. То е онази христоцентрична истина, която са проповядвали и преподавали Павел и другите апостоли.

Забележете, че това апостолско предание приема две форми: „чрез наше слово” и „чрез наше послание”. Следователно, самото Писание ни учи, че Свещеното Предание, разпространявано от Христовите апостоли, е включвало едновременно и онова, което те са *говорили*, когато са посещавали църквите, и онова, което са *писали*, познато ни днес като новозаветни послания. Според Библията, самото Писание е част от Свещеното Предание – записаната боговдъхновена част.

Светият Дух е Онзи, Който изявява истината на Църквата – наричаме Го Духа на Истината. Дванадесетте бяха избрани от Иисус Христос да положат ос-

новите на Неговата Църква. Той обеща, че Светият Дух ще говори чрез тях. Част от стореното и изреченото от Христос и апостолите е било записано в Новия Завет, друга част – не. Апостол Павел ни казва да се държим както за проповядваното, така и за написаното.

Ще кажете: „Че как да вършим всичко, което са вършили апостолите и да проповядваме, което са проповядвали, като не сме били там, за да го чуем?“ Ето разковничето: Свещеното Предание! Онова, което апостолите и избраните от тях техни приемници са засели в църквите, се предава през поколенията и до ден днешен.

Ще попитате пак: „А как да съм сигурен в това?“ Нека ви обърна внимание на две причини, които ме убедиха, че мога да съм сигурен. Първо, Господ наистина казва, че Светият Дух ще води Неговата Църква във всяка правда. Това или е вярно, или не е. Но то си остава Негово обещание. Това не означава, че всичко, което отделният християнин някога е казал, е правилно. Могат да грешат дори и апостолите. Павел например е трябвало да поправи Петър за неговото нежелание да се отъждестви с езичниците, станали християни, както е записано в Галатяни 2 . Св. апостол Иоан, макар и неволно, два пъти се покланя на ангели, както е отбелязано в книга Откровение и е бил поправян от ангелите! Именно поради тази причина Църквата е свиквала събори – да различава и отсъжда под водителството на Светия Дух какво да се прави и проповядва. И слава Богу, понеже обещанието Му да води тази Църква през вековете е било винаги спазвано, а е имало не малко години на изпитания.

Втората причина, поради която вярвам, че Светият Дух води Църквата и запазва преданията □, е самият начин, по който Той ни е дал Свещеното Писание. Библията е била не само написана под вдъхновението на Светия Дух, но и отделните книги са били *събрани заедно* под вдъхновението на Духа.

Старият Завет е бил писан в продължение на векове от многобройни автори, като последните книги са от около 400 г. пр. Христа. Новият Завет е бил писан в периода около 55 до 96 г. сл. Хр. Твърдението, че новозаветните книги са се събрали ей така, независимо от волята на Църквата, е измислица. Макар в продължение на много години да е съществувало едно неписано съгласие по отношение на новозаветните книги, едва когато Църквата признала решението на Картагенския събор от 397 г. сл. Хр., окончателно бил установен канонът на Библията.

Точно в това се състои цялата работа. Ако вярваме, че Светият Дух е водил Църквата в избора на книгите, които да влязат в канона на Свещеното Писание, тогава трябва да вярваме, че Той е водил Църквата и в другите нейни събори! И не забравяйте – как е решила Църквата кои книги са доктринално правилни, за да ги включи в Канона? Въз основа на ученията, съдържащи се в Свещеното Предание!

Няма начин да прегърнем Писанието и да се отървем от Преданието. Те вървят заедно. Да се опитваме да разделим Библията от Преданието е все едно да делим Делото на Светия Дух на одобрено и неодобрено, а това плува в твърде опасна близост до водовъртежа на неп-

¹⁰ Мат. 12:31

ростимия грях¹⁰.

Късни предания

Едно от стенанията, които се изтръзваха от нас по време на нашето пътешествие, беше по повод на късните предания. Известно ни бе, че до единадесетото столетие Църквата е била една. Дотогава християните са гледали на великите Вселенски събори като на пътепоказатели в тълкуването на Библията и формулировките на църковните учения.

Но с отстъпването на Рим от Православното християнство нещата драматично се променили. Понеже вече не бил отговорен пред цялата историческа Църква, Рим бил свободен да проповядва вселенското владичество на папата, както и променения НикеЙски Символ на вярата с нововъведението *филиокве*. Също така, Рим можел самоволно да приема и други нови догмати и практики. И той ги приемал. Нищо чудно да приеме и други.

Протестантите – реформатори не са се борили с „бостански плашила”, когато са атакували нововъведения като огненото чистилице, папството и индулгенциите. И трите са късни добавки към вярата без никакви корени в апостолското предание.

През 1854 г. Рим приема догмата за непорочното зачатие на дева Мария. Според това учение, без грях на земята се ражда не само Христос, Мария също се появява на бял свят без първородния грях. Ако е така, тогава защо да не се върнем и до нейните родители, че и до техните родители, и така нататък, та чак до далечния Едем?

През 1870 г., преди малко повече от век, Рим прибавя още един догмат към нарасналата колекция от нови предания. Отново идва ред на папата. Този път той става не само вселенски владика, но и непогрешим.

Нищо чудно, че протестантите изпитват смъртен страх от преданието!

Това е трудно за казване. На моите приятели католици не им харесва, когато го казвам, но аз го казвам въпреки това. През 1054 г. Рим отстъпва от апостолското предание и изоставя хилядолетното църковно единство зад гърба си. Не, Римокатолическата църква не грехи изцяло – не ме разбирайте погрешно. Но тя е обременена с едно папство и едни предания, които просто не съответстват на Свещеното Предание. А моето лично мнение е, че тя не само не се приближава до Православното християнство, но и се отдалечава от него. Изглежда все по-голяма част от нейните свещеници, монахини и миряни биват обладани от дух на непокорство, дори анархия – теология на освобождението в Южна Америка, феминизъм и богословски либерализъм в Северна Америка, а в Европа диапазонът се простира от ленива апатия до непреклонен свръхконсерватизъм.

Време е Рим да се завърне към единството на Църквата и вярата на апостолите и Светите отци, които някога са му били толкова скъпи. Време е да се завърне към пълнотата на Свещеното Предание!

Още по-обременено с късни предания е протестантското движение. Докато Рим общо взето е прибавял към вярата, протестантизмът е отнемал от нея. В усилията си да се откъснат от католическите крайности, съвременните протестанти са се престарали в корекциите. Опростенчеството, което последвало, продължава

да осакатява протестантите в търсенето им на пълната зрялост в Христа и подгържането на стабилен курс.

Мария се е превърнала в Господин Никой, Светото Причастие – в рядък символичен обичай, авторитетът и редът в Църквата – в далечен спомен, ученията – в предмет на лично тълкуване, по който редовно се преговаря. Назовете ми една протестантска деноминация, която е останала напълно вярна поне на учението на собствениците си основатели, да не говорим за придържане към апостолската вяра.

Да откриеш семейство

Ние бяхме в търсене на своето духовно семейство. И много от преживените емоции и ситуации, с които се сблъскахме, бяха близки на тези, преживявани от осиновени деца, които търсят своите биологични родители.

Имаме едни добри приятели в Санта Барбара. Нека ги наречем Дон и Поли Браунър. Поли е осиновено дете. Когато се родила през 1948 г., родителите ѝ били разделени и майка ѝ не можела да си позволи да я задържи и отглежда. И тъй, дори още преди да е настъпил денят на нейното раждане, било уредено бебето да се осинови от едно изпълнено с желание християнско семейство, където родителите имали една дъщеря, но не могли да си родят други деца.

Поли научила, че е била осиновена, когато била на четири години. Един ден, докато си играела, попитала без видима причина:

– Мамо, ти ли си моята истинска мама?

Поставена на тясно, майка □ □ казала, че не е. Но не би могла да я обича повече, ако беше истинската □ майка.

От този ден нататък, Поли започнала едно тайно и невидимо търсене. Напористо търсене. На тринадесетгодишна възраст тя вече била обсебена от мисълта за своето осиновяване. Не защото била нещастна, нито пък защото смятала, че родителите □ не я възпитават добре. Просто не □ излизала от главата мисълта, че някъде по белия свят съществуват хора, кръвно свързани с нея и че те биха могли даже да изглеждат като нея.

Скоро след това, докато се ровела из документите на баща си, тя попаднала на книжата, свързани с нейното осиновяване. Прегледала всички документи и най-отдолу на един от тях съзряла подписите на двамата си биологични родители. Фамилното име не било трудно за запомняне, даже никак – кой ли може да каже колко много американци носят същото това име: Смит. По време на юношеските □ години, желанието на Поли да открие своите биологични родители нараснало неимоверно.

Когато била на улицата, тя се вглеждала в лицата на минавачите – лица, за които се надявала, че могат да □ заприличат на нейното. И ако откриела някого, който □ заприличвал на нея, тя го спирала и почвала да задава въпроси. Ако пребивавала в друг град, тя издирвала хората с фамилия Смит по телефонния указател.

През 1968 г. Поли се запознала с Дон, който един ден щял да стане неин съпруг. Той се посветил също толкова силно колкото и Поли, на това да разкрие загадката. Още на първата им среща те отишли в Градския Архив на Лос Анджелис – града, в който била родена, но там открили, че нейните данни се пазят запечатани на друго мяс-

то – в Сакраменто. Отишли до болницата, в която Поли се появила на бял свят, но и там не намерили нищо.

В средата на декември 1975 г., знаейки, че биологичната □ майка е притежавала по някое време шофьорска книжка с калифорнийска регистрация, тя и Дон потърсили за нея информация чрез компютрите на Отдела за моторни превозни средства. Информацията, която изплувала, ги възнаградила с адрес в едно от малките калифорнийски градове. Те се отправили към най-близката телефонна кабина, но на фамилията Смит не открили никой с първото име на баща □. След около още два дни, прекарани в изучаване на информацията, те открили, че баща □ е закупил кола чрез Националната банка.

Започнало ново преследване по документи. От банката казали на Поли, че г-н Смит наистина е взимал заем от тях, но оттогава се е преместил да живее в някой от големите градове в Средния Запад. Обаждането на „Справки“ в този град не довело до никакъв резултат. От кабинета на данъчния съветник в същия град обаче им съобщили, че едно семейство на име Уокър преди година е закупило къщата си от г-н Смит, бащата на Поли. Оказало се, че съветникът разполага и с телефонния номер на г-жа Уокър. По това време вече било навечерието на Новата 1976 година.

Още на първия ден от новата година, щом семейство Браунър решили, че в Средния Запад е вече достатъчно късно, те се обадили на г-жа Уокър. С нея говорил Дон, вече законен съпруг на Поли. И когато я попитал дали тя познава г-н Смит, тя отговорила: „Разбира се, че той ми е племенник!“ Дон започнал да задава въпроси и то толкова много на брой, че най-накрая се нало-

жило да □ признае по какъв повод се обажда. В отговор тя му казала, че според нея семейство Смит имали три деца и тя не била чувала нищо за четвърто. Това бил първият път, когато Поли научила, че има брат и две сестри.

Най-накрая г-жа Уокър им предложила да се обадят за повече информация на сестрата на баща □, която също живеела в града. Даже им дала и телефонния номер на лелята на Поли.

Но лелята се оказала твърде уклончива. Тя не повярвала и дума от онова, което чула от Дон, и не желала да им съобщи нито къде да намерят бащата на Поли, нито каквото и да било друго за него.

Изминали още два часа. Най-сетне Поли успяла да убеди Дон отново да се обади на леля □. Дори когато самата Поли повторила цялата история, лелята продължавала да се държи подозрително. Тогава Поли я помолила поне да предаде тази информация на баща □ и да остави на него да прецени дали иска да се свърже с тях.

След около още час и половина телефонът иззвънял. Разговор с наложен платеж от г-н Смит. Поли преглътнала и приела обаждането. По време на последвалия четирисет и петминутен разговор Поли разбрала, че след осиновяването □ нейните биологични родители пак се събрали за известно време и си родили две други деца. От десетина години майка □ живеела сама в Южна Калифорния.

Малко по-късно телефонът отново иззвънял. Този път била биологичната □ сестра Бети. Говорили си в продължение на около двадесет и пет минути. Поли просто не можела да повярва колко еднакво звучат гласовете им.

Минали още двадесет минути и телефонът иззвъня за трети път. От другата страна била биологичната □ майка. До края на този разговор на Поли □ се струвало, че вече ще се пръсне! Макар и емоционално изтощена, тя била във възторг. Два дни по-късно започнали да пристигат и първите снимки. Забелязвали се някакви прилики, но никой от тях не изглеждал дори приблизително както тя си ги представяла.

Честита 1976 година! През последвалите седмици и месеци Поли успяла лично да се срещне с биологичните си родители, със сестрите си и с брат си. Беше открила биологичното си семейство.

Ако по нещо приличате на мен или Поли Браунър, вие също сте в търсене на духовното си семейство. Е, когато го откриете, това няма да е Църквата от първото столетие, защото сега сме на прага на двадесет и първото. Сега тя ще е (както се казва) поостаряла, а може би дори и помърряла. Но ще бъде същата Църква. Защото е запазила непокътнати Преданията на своя Основател и Неговите апостоли.

Семейното предание

Кое е нашето Свещено Предание? То е „един е Господ, една е вярата, едно е кръщението, един е Бог и Отец на всички...” (Еф. 4:5-6). Това е онази скъпоценна вяра „веднъж завинаги предадена на светиите” (Иуда 3). Това е Православното християнство.

На това място някой от вас може да възрази: „Добре, разбирам, че съществуват добро, както и лошо предание – Божието предание и човешкото предание. Но вмес-

то да използваме думата с „П”, не може ли просто да казваме, че вярваме в Библията?”

Можем. И го правим. Но трябва да кажем и нещо повече. Защо ли? Защото и свидетелят на Иехова, застанал на прага ви, също носи Библия и заявява, че вярва в нея. Преданието служи не само за запазването на Библията, но и за тълкуването ѝ. Без тълкуванията на Църквата, която излива светлината на Свещеното Предание върху всички онези глави и стихове, вие и свидетелят на Иехова сте в мъртва хватка – неговото тълкуване срещу вашето.

Така Църквата е нашия пазител на истината. По думите на самия апостол Павел, тя е „стълб и крепело на истината” (1 Тим. 3:15).

Представете си, че карате по пътя със скорост осемдесет километра в час, в зона с ограничение до шестдесет. Гражданските власти са определили шестдесет километра в час да бъде максималната разрешена скорост в населените места. Но кой спира колата ви – правилника за движението ли? Съвсем не, спира ви пътната полиция. Защото същите граждански закони, които са определили ограниченията на скоростта, са разпоредили наличието и на полиция. Полицията е там, за да прилага закона и разпоредбите.

Същото е и с Библията, Църквата и Преданието. Писанието е истинно – свято, правдиво и добро. Но то никога не е било предназначено да съществува само. Неговото приложение и тълкуване, а също и авторство, е в ръцете на Църквата. Църквата е също и изпълнителят на Словото. А начинът, по който всичко се е върши-

¹¹ Иоан. 16:13, (бел. прев.).

ло и продължава да се върши, е запазен чрез Свещеното Предание. Но дори и Църквата не е източникът на своето Предание.

Преданието има един-единствен източник – Сам Бог. В началото апостолите го приемат от Иисус Христос и го предават непроменено и неизбледняло на основаните от тях църкви. Иисус казва на апостолите, че има още какво да научат, и че Светият Дух ще ги упъти на всяка истина¹¹.

В деня на Петдесетница старозаветният Божи народ става новозаветен Божи народ, като се кръщава в Христа. Църквата се развивала, водена от Светия Дух, а членовете □ донесли със себе си богослужението, което им е било дадено стотици години по-рано по „образите на небесното” (виж Евр. 9:23), но вече съсредоточено върху Самия Христос. Родила се традицията на християнското богослужение, като старото отстъпило на новото.

А със силата на Светия Дух, Църквата рано се научила да се поправя сама. Ако се появяла някаква грешка, апостолите незабавно се отзовавали да поставят нещата обратно в ред – понякога чрез лични посещения, понякога чрез послания, понякога и чрез двете. Това само по себе си станало традиция и писмата, вдъхновени от Светия Дух, били четени, препрочитани, преписвани и разпространявани. Днес те са известни като новозаветните Послания.

Горе-долу по същото време Светият Дух подтикнал Матей, Марк, Лука и Иоан да оставят за Църквата в писмен вид Евангелието на Иисус Христос. Написаното отговаряло на проповядването от тях, понеже източникът бил един и същ. Писаното слово било приемано

от хората, които преди това повярвали на проповядваното слово. Защото това било едно послание, една истина, едно предание. Те положили усилия да го предадат на верни мъже, които на свой ред да научат и други.

По този начин в Църквата и под водителството на Светия Дух се появила Библията – уникалната част от нейното предание, което Църквата внимателно опазвала, тълкувала, защитавала и проповядвала. Но от същата Църква и под водителството на същия Дух Свети произлезли апостолските предания, които не са записани в Писанието, но са в съгласие с него и към които Писанието ни казва да се придържаме.

Неотдавна говорих пред група студенти от голяма независима протестантска семинария, известна с твърдата си позиция по отношение боговдъхновеността на Библията, но която се придържа към многобройни доктринални забезжки, непознати дори сред останалите клонове на протестантството. Те изглежда се бяха съсредоточили дотолкова в защита на боговдъхновеността на Писанието, че бяха пренебрегнали тълкуването му и бяха станали жертва на новите си догмати. Те бяха отстъпили, дори презрели Свещеното Предание.

В заключение им казах:

– Вижте какво, братлета, вие разполагате с правилната Библия. Няма никакъв спор. И служите на правилния Спасител. Исус Христос е нашият Господ. Онова, от което се нуждаете, е правилната Църква, онова семейство на единното християнство, което е запазило вярата и богослужението на апостолите и техните последователи.

И точно в тази Православна църква, която в продължение на двадесет столетия е плащала с кръвта си, за

да запази своето Свещено Предание, ние най-после се озовахме. Отне ни цяло десетилетие, но сме благодарни Богу, защото проверихме добре и всичко си е все още на мястото.

6

ЗАЩО БОГОСЛУЖЕ- НИЕТО НИ Е ТОЧНО ТАКОВА

Беше една от онези късни нощи или ранни утрини, когато се събудих и повече не можах да заспя. В такива случаи или гледам Чарли Роуз по дванадесети канал, или ставам и чета Библията. От известно време насам се бях заел с нещо от книга Деяния на св. апостоли и затова онази нощ избрах Писанието.

Когато изучавам Библията по определена тема или се подготвям за проповед, използвам текста на *Ню Кинг Джеймс Вършън* (NKJV). Но в среднощни моменти като този обикновено избирам някоя друга редакция, за да хвърля отново поглед върху по-познат текст. Онази нощ избрах версията на *Ню Американ Байбъл* (NAB) – разговорен и увлекателен превод, извършен под покро-

вителството на Римокатолическата църква.

Литургично богослужение в Писанието

Прелиствах си книга Деяния и постепенно стигнах до глава 13, която започва с момента в Антиохийската църква, когато оттам изпращат с мисия Павел и Варнава. Прочетох и стих 2: „Веднъж, когато извършваха литургията на Господа и постеха, Дух Светий каза ...” (НАВ) *Я чакай!* – рекох си наум – *Всеки знае, че в текста пише как те „служеха на Господа и постеха”.* *Не може толкова рано, по времето на Деяния 13, да е имало литургия.*

Грабнах гръцкия си Нов Завет от лапицата до бюрото. И точно там, в Деяния 13:2, на вниманието на всекиго, се намираше *leitourgounton* – това беше гръцката дума. Дори нямаше нужда човек да знае гръцки, за да се увери! В Деяния 13 *има* литургия! И точно протестантите са променили превода.

Според учението на Новия Завет в Антиохия, в собствена църква на ап. Павел, имаме литургия преди 50 г. сл. Хр. Толкова по теорията, че когато хората забравили да разчитат на Светия Дух за спонтанност в богослужението, в Църквата се промъкнала литургията. В действителност, в Деяния 13:2 е налице не само литургично богослужение, но и именно *по време на литургията* Светият Дух говори на Църквата! Спомних си за минали свои проповеди. Щеше да се наложи много от тях да се пренапишат, преди да бъдат извадени за пореден път от нафталина.

Този откъс дава големи надежди на онези от нас, които се борят със страха от „мъртвата литургия”. На практика такова нещо като мъртва литургия няма. Литургията е или истинска, или не. Живи или мъртви са

хората. Ще ви споделя представата си за Православното християнство в най-добрия му вид: живи, духовни християни, служещи на Бога в истинска литургия! Нищо не може да се сравни с това. И именно това е имал предвид Иисус, когато е казал на жената при кладенеца, че Отец търси люде, които Му се покланят „с дух и истина” (Иоан. 4:24).

Тази нощ ме накара да се заломя с едно изцяло ново изследване върху богослужението в Библията. По това време на нашето пътешествие, вече нито за мен, нито за някой от колегите ми, беше тайна, че всички ранни произведения и автори – Дигахията, Иустин Мъченик, Иполит – говорят за новозаветната Църква като за църква, литургична в своето богослужение. Но сега глаголната форма на древногръцко съществително *leitourgia* се появяваше и в самия Нов Завет. Какви ли бяха корените на това явление?

Мисълта ми отскочи напред, на онова място в Евреите, където пише как Бог наредил на Своя народ от Стария Завет да служи според Неговите указания по образа на небесното (Евр. 8:5 и 9:23). С други думи, Израил не е служел както му се прииска. Бог му казал как и всичко било извършвано по този начин, за да наподобява на извършването на небето.

Видение за небесното богослужение

Това отрици следващия въпрос: *Как се извършва богослужението на небето?* Първият откъс, за който се досетих, беше от Откровение 4 глава, където апостол Иоан става свидетел на небесното служение във видението си за престола, двадесет и четиримата старци, об-

лечени в бели одежди и със златни венци на главите, седемте огнени светила и всичко останало. „Никак не ми прилича на евангелското протестантство – мърморех си тихо аз. – Не трябва ли да има и нещо по-ранно, например в Стария Завет, разказ за някой, който вижда небето като Иезекиил, или Илия, или пък Исаия? Ами да! Исаия. Исаия, глава шеста. Ако Старозаветната литургия е била построена според небесното богослужение, Исаия, шеста глава определено може да се счита за първообраз.”

Най-лесният за мен начин да вникна в посланието на Исаия 6 беше да подчертая глаголите, свързани със сетивните възприятия; по този начин ще го предам и на вас. Събитието се случва през „годината, когато умря цар Озия”, около 700 г. пр. Хр. Описанието на Исаия е изключително подробно по отношение на онова, което е преживял. А онова, което е записал, е подобно не само на поклонението в старозаветната скиния, което е напълно разбираемо, но и наподобява неимоверно много историческото богослужение на Христовата Църква! Отделете минутка-две и прочетете това описание бавно и задълбочено.

В годината, когато умря цар Озия, аз видях Господа, седнал на престола висок и издигнат, и полите на одеждите Му пълнеха целия храм. Около Него стояха серафими; всякой от тях имаше по шест крила: с две всеки закриваше лицето си, и с две закриваше нозете си, и с две летеше. И викаха един към други и гумаха:

Свет, свет, свет е Господ Саваот!
Цяла земя е пълна с Неговата слава!

И разклати се горницето на вратите от гласа на викащите, и домът се напълни с дим. И казах:

Горко ми! Загинах! Защото съм човек с нечисти уста, и живея сред народ също с нечисти уста, – и очите ми видяха Царя, Господа Саваота.

Тогава прилетя до мене един от серафимите с разпален в ръка въглен, що бе взел с клещи от жертвеника, докосна се до устата ми и рече:

Ето, това се докосна до устата ти – и твоето беззаконие се отне от тебе, грехът ти се очисти.

И чух гласа на Господа, Който казваше:

Кого да проводя? И кой ще отиде заради Нас?

И аз казах:

Ето ме, проводи мене. (Ис. 6:1-8)

Какво бихте казали неделното богослужение да бъде толкова силно? Истината е, че можем да се доближим до това! Нека спрем вниманието си върху отделните части, подробностите от разказа на Исаия, който става свидетел на небесната литургия, и да видим как се е отразило това чрез петте му сетива и съзнанието му за мисия.

БОГОСЛУЖЕНИЕТО КАТО ГЛЕДКА

Исаия видя нещо. На първо място той видя Господа, седнал на престол висок и издигнат, а полите на одеждите Му изпълвали целия храм. „Господ” в този откъс е вечносъществуващия Син Божий. В своето Евангелие апостол Йоан цитира пророчествата на Исаия, които се отнасят до Христа, и има предвид небесното видение на пророка, когато пише: „Това каза Исаия, когато бе видял славата Му и бе говорил за Него” (Йоан 12:41).

Нека ви задам един въпрос: Искало ли ви се е някога да

можете да видите Иисус Христос? Имам предвид да Го видите така, както виждате другите хора? Аз си спомням един особен етап от живота си, първо като дете, а после като младеж, когато си мислех, че ще ми бъде много по-лесно да имам вяра, ако можех поне веднъж да *видя* Господа.

Най-накрая верните ще Го видят лице в лице. Освен това ние сме призвани да вървим с вяра, а не със зрение. Но Исаия все пак Го е видял, както и всички онези хора от Евангелията, които са Го познавали, а също и Стефан, и Павел, и Иоан са Го видели дори и след Възнесението. Тъй че, какво ще кажете за хора като вас и мен?

Още от дълбока гревност Църквата е осигурявала на своите хора средство за виждане на Господа, зрителни помагала, ако щете. В своята класическа книга *Форма на литургията*, Грегъри Дикс разказва как в примитивните домашни църкви в Рим, когато вярващите са се събирали за богослужение, мрачните, стари картини на предците са били смъквани от стените. Те били „заменяни с мозайки на старозаветни герои и светии на Църквата” (стр. 27).

След това, когато преследванията стихнали и църковните сгради не били вече домове на доброволци, а постоянни, символите и образите станали по-смели. Над олтара на почти всяка църква, според Дикс, се появило „изображение, съсредоточено върху образа на Сина, който е „образ Божий” (стр. 32). В източните църкви това бил образът или иконата на Христос Пантократор, или Вседържител, а в западните църкви – Христос като Божия Агнец, нашия Спасител.

Тъй че вие сте виждали Иисус Христос по време на богослужение. През цялата си история, вместо да пос-

тавя пред хората една гола стена или аранжирани цветя, Църквата в своята мъдрост е поставяла иконите на Господ Иисус Христос и Неговите възлюбени светии. Тези образи, тези прозорци към небесата дават възможност на онези, които Му се покланят, посредством боите и платното и с очите на вярата да виждат Оригиналa.

Понякога се повдига възражението: „Но втората заповед в Изход 20 не забранява ли образите?” Тя забранява фалшивите образи – идолите – а не образите като такива. Защото, ако бяха забранени истинските образи, как така само шест глави по-нататък в Изход 26:1 Бог заповядва: „А скинията направи от десет платнища препенен висон и синя, пурпурна и червена вълна, и по тях направи херувими изкусна работа...”?

Томас Хауърд казва на едно място, че божествената литургия е най-великото мултимедийно събитие на всички времена. Тя е и нещо повече от мултимедия, защото ние *участваме* в нея. Преживяваме поклонението с всичките си пет сетива плюс сетивата на вярата. А според Дороти Сейърс не можем да мислим по друг начин, освен в образи.

Време е пак да впрегнем въображението си за Христа – Църквата е сторила това чрез историческата употреба на икони в своето богослужение.

Обаче пророк Исаия видя не само Сина Божи. Там имаше и престол, имаше и серафими, имаше и врати в небесното светилище. Имаше и олтар.

Честно да си призная, в продължение на дълги години отписвах олтарите като нещо „старозаветно” и ненужно поради еднократната и навсегдашна жертва на Христа. За съжаление обаче цялата древна Църква ги е притежавала. Да не би ранните християни да са знаели нещо, което ние не знаем? Често когато богослуженията

са се извършвали в катакомбите, за олтар е служел гробът на някой починал брат или сестра в Христа. В домашните църкви олтарът обикновено е бил на мястото, където в ежедневието се намирала трапезарията.

В Послание до Евреите ясно се казва: „Имаме жертвеник...” (Евр. 13:10). Несъмнено Христовата жертва е пълна – към нея не можем да добавим нищо. За ранните християни олтарът е представлявал Кръста. Той вече не бил жертвения олтар с кръвта на телците и козлите, а реалността на Христовия кръст, където Той вечно отдава за нас Своето преломено тяло и Своята пролята кръв. Така е и до наши дни. Именно от Неговия свят олтар ни е дадено да получаваме Светите Му Дарове, Неговото тяло и кръв – във великия празник на Благодарението!

Богослужението като звучене

В този райски ген Исаия не само видял, но и чул. Химнът, който ангелите пеели: „*Свет, свет, свет е Господ Саваот!*”, станал библейска основа на Sanctus или, както се нарича на Изток, *Трисветата песен*. От векове тя се пее на земята точно както се пее и на небето, навярно от цяла вечност.

Когато бях малък, Гай Ломбардо беше един от най-известните лидери на суинг групи в Америка. А девизът му беше също толкова известен, както и самият той: „Най-сладката музика отсам небето”. Не претендирам да познавам религиозните убеждения на Ломбардо, но спокойно мога да заявя, че по негово време хората някак си са разбирали, че най-превъзходната музика трябва да е небесната. А Исаия е чул точно небесната музика.

Дока̀то навя̀рно можѐм да спорим за наличието на хоро̀ве от певци в храма, за ангелските хоро̀ве в небеса̀та няма̀ никак̀во съ̀мнение. Ангелският хор ста̀ва основа̀та за нашѝте собствени хоро̀ве в богослужѐнието. Целта им не е да заменя̀т пеенето на хората, а да го подкрепя̀т с висшѐто изкуство на хоро̀вата прелест. И до̀като свещеникът излиза̀ през д̀верите (та̀ка наречѐния Велик Вход) и премина̀ва посрѐд бого̀молците, носей̀ки предсто̀ящите да б̀ьдат осветени хля̀б и вино, хорът пеѐ:

Ние, ко̀ито тайнствено изобразя̀ваме херувимите,
и на животворя̀щата Троица пеѐм Трисвета̀та песен,
нѐка сега̀ отложим вся̀ка житей̀ска грижа,
за да приѐмем Царя̀ на всичко̀,
Когото̀ ангелските чиновѐ невидимо̀ носят.
Алилуя̀! Алилуя̀! Алилуя̀!

Ѐдно от нѐщата в по̀клонението̀ Бо̀гу чрез изпитана̀та от врѐмето литургия̀ на Църк̀вата, ко̀ито са ме утѐшавали най-много̀, е че видя̀х как оживя̀ват мно̀жество библий̀ски паса̀жи, ко̀ито нико̀га не бях подчерта̀вал. Ся̀каш небесна̀та драма̀ на богослужѐнието̀ се разигра̀ва на живо̀ и то̀ в родния̀ ми град и в са̀мата христия̀нска общност, к̀ъм която̀ принадлѐжа. Тъ̀й като̀ литургия̀та е шествиѐ на Божия̀ народ к̀ъм Него̀вия̀ небесен престол, не само̀ Христос̀ присъ̀ства при нас, но, в действителност, и ниѐ присъ̀ства̀ме заедно̀ с Него̀, както̀ се ка̀зва в Писанието̀, „на небеса̀та”.

Истина̀та е, че съ̀ществу̀ва само̀ една̀ Божествена̀ литургия̀, едно-единствено̀ свето̀ Причастиѐ в ця̀лата̀ вселена̀ – тезѝ на небеса̀та. Ниѐ, ко̀ито тук̀ на земя̀та, се съ̀бира̀ме като̀ Църк̀ва и смѐ призованѝ да се присъ̀единим и да уча̀ства̀ме в нея̀ заедно̀ с небеснитѐ воинственѝ

ва. Но за да сторим това, ние полагаме значителни усилия в нашето богослужение, за да го направим съвместимо – а не в разрез – с богослужението пред Божия престол. Или, използвайки гумите от Господнята молитва – ние искаме да бъдем сигурни, че в служението си изпълняваме Божията воля „както на небето, тъй и на земята“.

А защо ли повечето протестантски деноминации – традиционни, евангелски и харизматични – са изоставили тази историческа форма на християнското богослужение? За да дам отговор, нека изкова една нова дума – *Римофобия*. Колко често сте чували хората да се противопоставят на литургията с оправданието „Твърде е католическа“? Добре, *и какво от това!* В това ли се състои проблемът – дали Рим го практикува или не? Време е *всички ние* да се върнем обратно към Библията. А Библията ни учи, че богослужението е литургично – както на небето, тъй и на земята.

Един мой приятел, православен свещеник, никога през живота си не беше присъствал на служба в евангелска църква. Тъй като в неделните сутрини беше зает, той реши да посети една местна евангелска църква в неделя вечер.

– Как ти подейства? – поинтересувах се аз. – Какво ще кажеш?

– Ами, проповедта наистина беше добра – отвърна той, – пасторът внимателно се придържаеше към текста и според мен предаде благовестието доста ясно. Направо съм впечатлен.

Той замълча за момент, като се опитваше да изрази с думи останалата част от впечатленията си. След няколко несполучливи опита приятелят ми най-сетне смо-

толеви:

– Остатъкът от службата обаче беше като... е, предполагам, че може да се определи като християнско Лорънс Уелк шоу.

И той описа специалните музикални похвати, хоровите аранжировки и гумите на всички онези песни, съсредоточени върху Аз-а, чиито нужди се задоволяват, вместо върху нашия Триединен Бог, пред Когото се покланяме. В съвременното християнство ние сме загубили истинското поклонение и по Божията благодат трябва да си го върнем обратно!

БОГОСЛУЖЕНИЕТО КАТО ВКУС И ДОПИР

„Докосна се до устата ми” казва Исаия за серафима, който отива при него с възглен, взет от жертвеника. Видял нещо, чул нещо, сега пророкът *усеща* нещо. Един жив възглен бива взет с клещи от небесния олтар и, понесен от серафим, среща устните му. Какво ли ще да е значението на този акт?

След като Исаия вижда Господа и чува химна на ангелите, които възпяват светостта Му, пророкът откликва по един твърде предсказуем начин: „Горко ми! Загинах!” Детският психолог в една неотдавнашна телевизионна програма нарече това „чувството ой – ой” и го описа като чувството, което изпитва детето, когато го хванат в акт на неподчинение и то мислено почва да си казва „ой – ой”, виждайки баща си да приближава.

И вие, и аз бихме се почувствали по същия начин като Исаия. Той се озовава там като израилтянин и то по време, когато Бог е дълбоко разочарован от Своя избран народ поради липсата на вяра и поради неподчинението им. Само една глава по-напред, в Исаия 5, ние четем

как Бог очаквал добро грозде от лозето Си, а то родило диво грозде. „И ще го оставя да запустее”, предупреждава Той в шестия стих. А Исаия знаел, че е част от всичко това.

И сега, съвсем неочаквано, той бива насметен на небесата и изправен пред Господа на Славата! Полите на одеждата Му изпълват целия храм. Ангелите пеят и то така, че вратите се тресат. Вижте неговата реакция:

Горко ми! Загинах!
Защото съм човек с нечисти уста,
и живея сред народ също с нечисти уста,
и очите ми видяха Царя,
Господа Саваота. (Исаия 6:5)

Застанал пред всемогъщия Божу Син, той изповядва нечистотата на устните си и признава, че живее сред нечист народ. Какво предизвиква това убеждение за грях? „Очите ми видяха Царя”. Когато някой от нас наистина види Христос, ние сме свършени, *загиваме*, ако трябва да използвам библейската дума, защото тогава съзираме най-добре собствените си грехове. Това е „чувството ой – ой”, усилено на най-висока степен.

И какво се случило тогава? Същото, което се случва винаги, когато признаем греховете си пред Сина Божу. Ангелът взе въглена – символ на причастието – от олтара, докосна с него устните на Исаия и обяви пред цялото мироздание: „Ето, това се докосна до устата ти – и твоето беззаконие се отне от тебе, грехът ти се очисти!”

Нали точно това прави Божият Син – не само ни освобождава от греха, но и го отнема, отдалечава го от нас, както четем и на друго място, „... колкото е далеч изток

от запад” (Пс. 102:12). „Иисус Христос е същият вчера, и днес, и вовеки” (Евр. 13:8). Той ще стори същото и за нас, ако днес изповядаме греховете си и приемем дара Му от олтара. Забелязвате ли как възгленът ни учи за силата на причастието? Ето защо, от дълги векове до ден днешен, когато някой православен свещеник приема плътта и кръвта Христови при олтара, неговата изповед е същата както на богоугодния Исаия, след което той повтаря: „Ето, това се докосна до устата ми, и моето беззаконие се отнема, и греховете ми се очистват!”

Ние, които сме живели разделени от Христовото служение и причастие, се нуждаем от светия Му допир. Можете да ходите в тази или онази църква, да търсите учението на този или онзи проповедник, това духовно преживяване или някакво друго, но истината е, че никога няма да откриете истинското поклонение, небесното поклонение – никъде – *никъде другаде* – отделно от животворната благодат на Христа в Неговото свето Причастие. Аз, заедно с хиляди други, знам. Опитвахме къде ли не. Но винаги напразно.

Псалмопевецът казва: „Вкусете и ще видите колко благ е Господ! Блажен е човекът, който се Нему уповава!” (Пс. 33:9). На Неговата света Трапеза ни се дава да вкусим, да видим и да се уповаваме. Исаия бе докоснат от живия възглен на Божието прощение и лично вкуси от Неговата доброта. От Божия олтар същото лечение се предлага за нас и за нашите грехове до ден днешен. Затова, нека пристъпим смело, с вяра и любов и се приближим до престола на Неговата милост.

БОГОСЛУЖЕНИЕТО КАТО МИРИС

Когато Исаия се озова в небесния храм, задейства се и

още едно от сетивата му. Той помириша нещо, понеже „... и домът се напълни с дим”.

Спомням си толкова ясно, сякаш се случи вчера, момента, когато пристъпих прага на православния храм „Св. Инокентий” в Тарзана, Калифорния и почувствах за пръв път все още доловимия аромат на тамяна, използван няколко часа по-рано в утринната служба. Почувствах се засегнат. „Ще го приема това православно учение – започнах да протестирам вътрешно (всъщност вече го бях приел), – но никога не могат да ме накарат да използвам тамян!”

След няколко месеца аз пак бях в „Св. Инокентий”, този път за богослужението, и, неизбежно, за ново преживяване на познатия мирис. Този път това ми се стори доста приятно, тъй като донесе със себе си спомени за други приятни моменти от предното ми посещение.

През следващата седмица започнах мислено да преравам Писанието. Израил е използвал тамян в своето богослужение. Често се споменава кадилният жертвеник, издигащият се дим, който символизира молитвата на светиите. В своето небесно видение за Христос и Неговите ангелски войнства Исаия вижда Господа седнал на престол висок и издигнат, а „домът се напълни с дим” (Ис. 6:4). Тамянът е бил един от трите дара, донесени на младенеца Иисус от мъдреците. Откровение 8 говори за тамян във вечните небеса. *А защо не и сега?* Спомням си как си мислех това и осъзнах, че именно съвременните протестанти бяха изключението, а не правилото. Останалата част от християнството използва тамян в богослужението си вече две хиляди години!

После обаче ме споходи и една друга мисъл: *„Какво пък чак толкова? Трябва ли да правим проблем от тамяна?”*

Струва ли си да го налагаме?”

Преди няколко години планирах едно пътуване до Минеаполис, за да преместя тъща си Олга Грайндър на Западния бряг по-близо до нас в Санта Барбара. Тогава тя беше на седемдесет и девет и според семейния съвет, а и според нея самата, изобщо не □ трябваше още една минесотска зима, особено пък прекарана в самота. Щях да я навестя, да □ помогна с покъщината, да обявя къщата за продан и да се върнем заедно на Запад. Питър Джон, най-малкият от шестте ни деца, който тогава беше единадесетгодишен, помоли да дойде с мен.

– Пи Джей, точно сега си в средата на учебната година – започна да го убеждава Мерилин. – А и освен това пътуването е доста скъпо.

– Ще си наваксам с ученето, даже ще си взема домашните за из път – настоя Пи Джей. – И ще дам нещо за пътя от собствените си спестявания.

Никак не беше убедително и двамата поклатихме отрицателно глави. Но тогава дойде следващото изречение – там вече нямаше какво да кажем:

– Тамко, мамо, всички останали бяха големи, когато ходихме за последно у бабини! Те си спомнят, а аз – не. Тя ще си продаде къщата и аз ще си изживея живота, без да си спомням как е изглеждала къщата на баба.

На следната сутрин се обадох в агенцията да ми запазят две места вместо едно.

Когато отпътувахме за „бабини”, беше краят на октомври, краят и на живописния есенен сезон. Първата вечер там ние тримата бяхме седнали заедно в работната □ стая и хапвахме нещо от китайската кухня. Пи Джей се беше настанил на кушетката с дистанционно пред себе си.

– Спомняш ли си нещо от къщата на баба си? – попи-

тах го аз.

– Да, две неща – отговори незабавно, сякаш се беше подготвял за въпроса. – Спомням си тапетите в тази стая. Последния път, когато бях тук, момиченцето дето живееше отсреща ме бутна от люлката си и аз си сцепих коляното. Баба ме донесе тук и ме сложи на кушетката, а аз цял следобед гледах тапетите.

– А какво е другото нещо? – отново попитах аз.

– Миризмата – отвърна той. После се изкикоти на онова, което току що беше казал. – Не искам да звучи странно, но бабините къщи винаги миришат особено.

Олга и аз преглътнахме сълзите си.

Разбира се, че всички бабини домове имат специфичен мирис. Също и Божиите домове. Скинията е имала мирис, Храмът е имал мирис, небето има мирис, Църквата също има мирис. Това е мирисът на тамян, а той ангажира в богослужението и нашето обоняние.

На мен лично тамянът ми помага да не се разсейвам по време на богослужение. А сега, още щом пристъпя прага на църквата, обонянието ми сигнализира на мозъка защо съм дошъл тук – да се поклоня на Отца, на Сина и на Светия Дух и да се моля. Е, струва ли си да държим на тамяна?

Нека пророк Малахия да даде Божия отговор на този въпрос:

Защото от слънчев изток до запад
ще стане велико името Ми между народите,
и на всяко място ще принасят тамян на името Ми
и чиста жертва;
велико ще стане името Ми между народите,
казва Господ Саваот. (Мал. 1:11)

Писанието ни казва, че във века на Църквата, когато Благовестието се разпространява между народите, на всяко място ще се принася тамян. В богослужението на християнската Църква се предполага тамянът да върви заедно с територията, а нещо, което Бог ни е открил, липсва в поклонението, когато го нямаме там.

БОГОСЛУЖЕНИЕТО КАТО МИСИЯ

В деня, когато Исаия видя, чу, вкуси, докосна и помириса небесното поклонение, събитието завърши с побаваш край. По-точно, той стори нещо. Когато греховете му бяха очистени, Господ говори с Исаия. Поради обезсърчаващото състояние на нещата в Израил, Господ търсеше пророк, който да ги призове обратно към центъра. „Кого да проведя? И кой ще отиде заради Нас?” (Тук „Нас” е една чудесна старозаветна отпратка към Светата Троица).

А Исаия отговори незабавно: „Ето ме, проводи мене”.

Не всички ние сме призвани да бъдем Божи пророци („нима всички са пророци?”), а и литургията, макар и същата, рядко е толкова драматична. Но едно е сигурно: Всички ние, които се покланяме Богу, сме призвани свободно и твърдо да кажем „да” на Иисус Христос, за каквото и да ни потърси Той.

Ето защо по време на Божествената литургия в края на няколко ектени ние произнасяме заедно със свещеника или дякона: „Нека сами себе си, един друг иго и целия си живот на Христа Бога да предадем!” Колко от себе си отдаваме на Господа? Всичко – *целия си живот*. Това е нашето *да* към Него.

Нека никога да не си тръгваме от литургия без ново да сме предали своя живот на Иисус Христос – да бъ-

дем Негови раби, негови посланици в света, в който отивате.

И НИКОГО НЕ НАРИЧАЙТЕ ОТЧЕ

Изминали са няколко десетилетия, откакто Бинг Кросби навяна свещенически одежди и изигра на белия екран една роля, с която печели сърцата на хората и до днес – отец О’Мали. От дълги години ние с Мерлин събираме децата и оставаме до късно, за да гледаме коледната програма със стари филми.

Пак през нашия век, но по-рано, един от големите хуманисти на нашето време, отец Фланаган, основа Бойс Таун в Небраска. Това място се превърна в известно по цялата страна убежище за бездомни младежи. В много отношения майка Тереза е неговият съвременен двойник в Индия, грижейки се за бедните и потиснати хора там.

Как обаче трябва да приемаме тези титли? Ние се

възхищаваме от делото и характера на тези люде, но не заповядва ли Библията да не наричаме никого свой отец?

В своите най-радикални протестантски дни, аз наричах някой свещеник „отче“, само ако абсолютно ми се налагаше, като понякога се помолвах на ум Господ да ми прости. А сега, когато сам съм свещеник, забелязвам същото колебание и у други. Това беше един от проблемите, с които трябваше да се преборим по пътя си към Православието.

Някои изказвания, направени от Иисус, често са залягали в основата на големи спорове, и в Църквата, и извън нея. Неговите слова в Матей 23:9: „и никого на земята недейте нарича свой отец, защото един е вашият Отец, Който е на небесата“ не правят изключение. Трябва да признаем, че за нас като евангелски християни беше наистина голям проблем да наричаме пастирите на православните енории „отче“.

Различните тълкувания

Някои тълкуватели от средите на протестантизма са уверени, че Иисус е заповядал да не бъдат наричани отци църковните водачи. В този библейски откъс те, разбира се, интерпретират „отец“ като духовен отец. Поради тази причина те отказват да наричат отци своите духовници, като вместо това предпочитат да ги наричат *пастори, преподаватели* или навярно дори *братя*.

И така, още от самото начало искам да изтъкна, че „духовен отец“ е по-скоро тълкуване на словата на Господа, отколкото нещо, което Той действително е казал. Имайте предвид, че аз не отричам нуждата от тълкуване на Писанието. Аз само изтъквам, че Господ каз-

ва „одец”, а не „духовен отец”.

Какъв е спорът тогава? Просто в това: Прието буквално, Иисусовото нареждане никои да не бъде наричан отец означава да не бъдат наричани отци не само духовниците, но и нашите земни бащи и дявовци. Ние не бихме могли да използваме тази титла и за древните Отци на църквата, нито за основателите на нашата държава¹², нали така? Понеже, на практика, изявлението на Господа, така както се явява в текста, означава, че само Един-единствен може да бъде наричан „одец”, а именно – нашият Небесен Отец.

Но трябва ли Христовите гуми да бъдат приемани буквално, както го сторихме ние? Длъжни ли сме да не наричаме нашите православни пастори отци? Ако е така, то какво ще стане с някои други откъси от Библията, включително и някои изявления на апостол Павел в Новия Завет? Към църквата в Коринт апостолът пише: „Защото, ако имате и десетки хиляди наставници в Христа, много бащи нямате, понеже аз ви родих в Иисуса Христа чрез Евангелието” (1 Кор. 4:15). Не претендира ли Павел да бъде духовен отец на коринтяните – „Отец Павел”, ако щете?

И не само това, Той смело говори за своите духовни предшественици като за „бащите ни”. Освен това той се обръща и към земните бащи в Колос по следния начин: „Бащи, не гразнете чедата си, за да не падат духом” (Кол. 3:21). Изглежда, че според тълкуването на апостол Павел, Господ Иисус Христос не е казал, че само Един трябва да бъде наричан отец, т. е. Небесния Отец.

¹² Става въпрос за *Founding Fathers*, отците-основатели на американската държава – понятие, ползващо се с голяма популярност в американската историческа традиция. (бел. ред.)

В добавка на това, когато богатият видял Авраам и Лазар в лоното му и се обърнал към него с „Отче Аврааме”, отговорът на Авраам не е бил: „Не знаеш ли, че само Бог Отец може да бъде наричан Отче?” Не, той отговорил: „Чего, спомни си...” (Лука 16:20-31).

Другите титли

Но нека не спираме дотук. Защото в добавка на изреченото „един е вашият Отец”, Иисус също казва: „А вие недейте се нарича учители; защото един е вашият Учител – Христос” (Мат. 23:8). Но все пак самият Иисус Христос признава Никодим за „учител Израилев” (Иоан 3:10). А в Антиохийската църква определени люде били наричани „пророци и учители” (Деян. 13:1).

Апостол Павел не само признава учителите за дар Божии на Църквата, но и сам не се поколебава да се нарече „учител на езичниците” (1 Тим. 2:7). Още повече и в нашето ежедневие почти всички ние по едно или по друго време наричаме някои хора в неделното училище учители. В богословските учебни заведения един от най-признателните начини да бъде представен един проповедник, е да бъде отличен като надарен библейски учител. По този начин спорът галеч надхвърля всякакви протестантско-католически граници.

Следователно, в изявлението си, че не бива да наричаме нито отец, нито учител никого, освен Бог Отец и Самия Христос, Господ Иисус изглежда няма предвид употребата на тези конкретни титли сами по себе си. Самият контекст на откъса ни дава и ключа, от който се нуждаем за разтълкуването му.

В него нашият Господ говори за някои учители от

Своето време, които използват конкретните титли за постигането на свои користни цели. И ако същите тези учители бяха използвали други титли като например, „преподобен” или „пастор”, според мен Иисус би казал същото и за тях: „И никого недейте нарича преподобен или пастор”.

Какво са имали предвид равнините?

За какви цели, тогава, равнините са използвали титли като „отец” и „учител”? Отговорът се върти поне около два важни аспекта на водачеството: учителстване и личностни качества.

Нека първо разгледаме ученията на тези конкретни учители. Те започват от правилното място – Моисеевия закон. Иисус казва: „На Моисеевото седище седнаха книжниците и фарисеите” (Мат. 23:2). Моисеевият закон е истинското предание. Бог го дава на Израил чрез Моисея. Отговорността на равнините била да запазват това предание и благоговейно да го предават на следващите поколения.

Твърде често обаче се случвало някой от равнините да прибави свое собствено зрънце мъдрост към истинското предание и по този начин да го замъгли. И вместо да предава богатствата на свещените текстове заедно с правилните им тълкувания, той добавял свое собствено тълкувание. На свой ред и неговите ученици, след като ставали равнини, постъпвали също като учителите си. Човешко предание, отново и отново. (Някои неща никога не се променят, нали!)

Крайният резултат от всичко това е едно човешко

предание, което правело истинското Моисеево предание невалидно. На същите тези равини Иисус казва: „Защото вие, като оставихте Божията заповед, държите се о преданието човеческо...” (Марк. 7:8). И отново: „Добре отменяте заповедта Божия, за да спазите вашето предание ... като престъпвате словото Божие чрез преданието си, що сте вие предали” (Марк. 7:9,13).

И за да сложи край на всички онези човешки предания, които престъпвали Моисеевото предание, и за да обърне отново хората към истината, Иисус казва на учениците си: „А вие недейте се нарича учители”. С други думи, Той им казва да не използват положението си на отци и учители като възможност да съберат свои ученици около собствените си частни мнения. Защото, това би послужило единствено за „затваряне на царството небесно пред човеците”.

Вместо това, след идването на Христос тези учители, всъщност всички, които биха проповядвали Божието слово, трябва благоговейно да предават на поколенията истинското предание на единствения Учител – Самия Христос. Чрез перото на апостол Иоан, Библията нарича това предание „Христовото учение”. Всъщност ето защо, както отбелязахме по-рано, учението на Дванадесетте става известно под названието „Апостолското учение”.

А от тяхно време насам, поколения от отци и учители на Църквата последователно и внимателно предават и опазват апостолското учение за Христа, понеже то представлява истинското тълкуване на Свещеното Писание.

Тази вярност на истинското християнско учение може особено явно да се проследи в седемте Вселенски съ-

бора на Църквата, състояли се между четвъртото и осмото столетие. Редно е всеки, който претендира да бъде Христов учител, да бъде верен на апостолското учение, предавано чрез тези Събори. Иначе се излага на опасността да въведе свои собствени „частни тълкувания“.

И докато остава в сила истината, че всички преподаватели на Христовото учение трябва да започват от правилното място, а именно от Свещеното Писание, вярно е също и че те трябва да дават правилните и истинни тълкувания на това Писание, така както са предавани от светите и благочестиви учители и отци на Църквата, особено от седемте Събора.

Защо са толкова важни тези седем Вселенски събора? Защото те изтъкват онова, което цялата Църква е признавала за правилното учение по отношение на Господ Иисус Христос и Светата Троица. Те остават верни на онова, което ни учи и Свещеното Писание за единствения истински Учител – Иисус Христос. Учители и отци, които преподават свои лични тълкувания в противовес на Христовото учение така, както е признато от седемте Вселенски събора, според мен не трябва да бъдат признавани за истински отци и учители.

Равините и личностните качества

Втора важна черта на равинското водачество, с която Иисус се занимава, е характерът на човека. Той посочва един сериозен недостатък в характеристиките на книжниците и фарисеите, един грях, който можем да наречем себеизтъкване. Те използвали положението си на отци и учители на Божия народ, за да се възвеличават. Искали да са сигурни, че получават подобаващото признание – застлан с килими офис и вана в съседство, гра-

вирани лични принадлежности и сребрист „Буик” с четири врати. В светлината на този недъг Иисус казва: „Но по-големият между вас да ви бъде слуга; защото, който превъзнесе себе си, ще бъде унижен; а който се смири, ще бъде въздигнат” (Мат. 23:11-12).

Техният превъзнасящ се дух се проявявал по различни начини. Първо, в лицемерието им. „Защото те говорят, казва Иисус, а не вършат” (Мат. 23:3). Само приказки без покритие. Словата им се оказвали евтини, именно защото напълно противоречали на поведението им. На гуми те принасяли дълги молитви, а на дело изпояждали домовете на вдовиците.

Те давали обети, заклевайки се в храмовото злато, вместо в храма, който освещава златото, като по този начин правели явна тайната си страст към парите. Макар и да давали десятък от гъозума, копъра и кимиона, което и трябвало да правят, те пренебрегвали далеч по-сериозните страни на закона: правосъдие, милост и вяра.

Понеже се проявявали като лицемери по тези и много други начини, Господ обобщил критиката си с гумите: „тъй и вие отвън се показвате на човеците праведни, а извътре сте пълни с лицемерие и беззаконие” (Мат. 23:28). Чисто и просто, тяхната „вътрешност” не съответствала на тяхната „външност”, защото били изпълнени с превъзнасящ се и егоистичен дух.

Друга проява на техния превъзнасящ се дух била забележимата липса на действително служение от тяхна страна. „Защото – казва Иисус – връзват бремена тежки и мъчни за носене и ги турят върху плещите на човеците, а сами не искат и с пръст да ги помръднат” (Мат. 23:4).

Под ноктите им не трябвало да има пръст, а по одеждите им – кал. Те били чисто и просто една група от водачи-безделници, които искали да бъдат обслужвани, вместо да служат. Нищо чудно тогава, че Иисус казва да не бъдем като тях, понеже от Божията отпращаваща точка „по-големият между вас да ви бъде слуга” (Мат. 23:11).

Трета проява на техния превъзнасящ се дух било себелюбието, демонстрирано в желанието им да бъдат забелязвани от хората. То личало още и в привързаността им към първите места по гощавките и предните седалища в синагогите, както и в копнежа им да бъдат поздравявани по тържищата, а хората да ги зоват: „Учителю, Учителю”.

Това себелюбие било в пълен разрез с Моисеевия закон, който претендирали, че пазят. Защото целият закон Моисеев се събирал в двете първи заповеди, по-голямата от които е „Възлюби Господа, Бога твоего, с всичкото си сърце, и с всичката си душа, и с всичкия си разум” (Мат. 22:37). Другата е: „Възлюби ближния си като себе си” (Мат. 22:39).

И тъй, тези отци и учители не водели народа си в любовта към Бога и ближния. Тъкмо наопаки, те показвали превъзнасящ се, егоистичен дух, изпълнен със себелюбие.

Христовата присъда

Именно поради срагата и срама от отстъплението на тези религиозни водачи, Иисус нарежда на людеите: „и никого на земята недейте нарича свой отец, защото един е вашият Отец, Който е на небесата”. Докато отец Ав-

раам заслужава тази титла поради вярата си, както и други титани на Израилевата история, тези мъже загубват ролята си на отци. Те трябвало да прекратят и да се въздържат от употребата на тези титли и на свой ред да се поклонят на Самия Бог като извор на всяко отчество.

Изричайки Своето предупреждение, днес Иисус се обръща към нас с най-голямата от всички заповеди. Той насочва отците и учителите на Своята Църква, както и всички, ръководени от тях, към любов към Бога и любов към ближния.

Какво да сторим ние?

Още от зората на църковната история, както е било и в Израил, всички онези, помазани от Бога за някакво служение, са били наричани с определени имена: *пророци, учители, равини* (в Израил) и *отци*. По същия начин са се появили и други титли като *преподобен, пастор, професор* или *брат* (за някои евангелски пастори и католически монаси). Тези названия говорят едновременно за топлинота и достойнство.

Също както в нашите семейства има един, който с любов бива наричан баща, така и в Божия дом има такива, които ние ще продължаваме да почитаме, които са ни извели до новородението чрез нашия Господ Иисус Христос. И наистина, как другояче можем да ги наречем, освен *отче*?

Иисус нарежда да не бъдат наричани отци и учители недостойните мъже, за да остане чисто водачеството на Неговия свят народ. Независимо дали те са епископи,

отци, учители, дякони или пастори, всички те трябва да останат верни на истинското Христово учение и да проявяват характер с подобаващо благочестиво смирение, което да води Църквата в любов към Бога – Светата Троица – и към ближния.

Като свещеник, аз самият откривам една област на лично спокойствие в това, да наричам отец някой по-възрастен от мен свещеник, защото наистина гледам на него като на такъв. В енорията тази титла представлява топла и задушевна демаркационна линия, която изтъква (а не отделя) онези в Христовото тяло, призвани да ръководят и да отдават своите грижи.

По време на нашето пътешествие, когато се съгласихме да използваме думата „отец“ като собствено название на свещеника, ние известихме на хората, че са свободни да продължат да използват титлата „пастор“, ако така им е по-удобно. Скоро по-естественото название стана „отец“ и то е, което се използва и до ден днешен.

От това произлязоха две неща. Хората знаят, че има „духовен глава на дома“, който е там, за да представлява главенството на Иисус Христос и да предава Неговата милост и любов. В добавка на това, бивайки наричани отци, припомня на свещениците кои са: не просто добри оратори или администратори, властници или съветници, но предимно отци, бащи, татковци на Божия народ. Ако те са такива, тогава всичко останало, което са, е в далеч по-добра перспектива.

ДА ВДИГНЕМ ПОГ- ЛЕД КЪМ МАРИЯ

Спокойно можем да заявим, че никоя жена в историята не е била по-погрешно разбрана в съвременното християнство от Дева Мария.

Освен това, най-вероятната причина за несъгласието между двама християни по отношение на Мария, което може да остане неразрешено, ще бъде твърдоглави-ят им отказ да се обърнат към библейските данни.

Не веднъж, а поне половин дузина пъти в течение на годините съм чувал Били Греъм да казва: „Ние, евангелските християни, не отгаваме гължимото на Мария”.

Това негово изявление повдига главния въпрос по отношение на Христовата майка. Какво е подобаващото място? Преди да се обърнем към Писанието за отго-

вор, нека бъдем наясно и с един друг проблем, който допълнително усложнява задачата ни.

Заредената със силно емоционално напрежение атмосфера, която обвинява тази тема, притъпява обективността ни за начина, по който трябва да приемем Мария. Много от нас са били откърмени със съмнения или неприязън към почитта, отдавана □ в християнското богослужение и изкуство. Поради тази причина, ние често пристъпваме с изградени отнапред становища, позволяваме на предубежденията си да изопачат нашето разбиране дори на библейските откъси, отнасящи се за нея. Не оставяме фактите да говорят сами за себе си.

Когато честно и открито се опитахме да се обърнем към Мария, а за нас това никак не беше лесно, първо се заловихме с Библията и по-конкретно с Новия Завет. След това се обърнахме и към Стария Завет. Докато ги изучавахме, не пренебрегвахме и онова, което ранните Отци на Църквата са имали да кажат по въпроса. Разгледахме цялата църковна история, за да се опитаме да проумеем не само как тя е била правилно почитана, но и как са се появили неправилните догмати, отнасящи се до нея.

Новозаветните данни

На какво ни учи тогава Новият Завет по отношение на Дева Мария? Ще открием поне четири основни отговора.

МАРИЯ Е НАЙ-ВЕЛИКАТА ЖЕНА, ЖИВЯЛА НИКОГА.

Докато нашият Господ Иисус Христос казва, че на земята няма по-голям човек от Иоан Кръстителя то и

Архангел Гавриил, и благочестивата Елисавета изповядват пред Мария: „Благословена си ти между жените” (Лука 1:28, 42).

Тя е най-благословената между жените по няколко причини, най-важната от които е, че зачева, износва, ражда и откърмя самия Спасител на нашите души. Онзи, който днес заема небесния Давидов престол и царствено седи от дясната страна на Бог Отец, приема човешко естество и става наш Спасител чрез нейната утроба. Тя е избраната от Отца да износи неговия Единороден Син.

В тази си роля Мария става първият човек в историята, който приема и получава Христос за свой Спасител. Вие, както и аз, сме призвани да възцарим Господа в сърцето и в живота си – да последваме примера на Мария. Още отрано в християнската история тя бива наречена „първа от изкупените”.

Спомням си как преди няколко години влязох в една църква в Чикагските предградия и видях една икона на Мария с разтворени обятия, изписана точно отпред на централната стена над олтара. Първата ми реакция беше да се удивя защо точно на това място не стои образа на самия Христос, макар Той да беше изобразен в един голям кръг над сърцето □.

Когато попитах защо тя е изобразена на това почетно място, богословът с мен ми обясни:

– Това е една от най-евангелизаторските икони в цялата Църква. Онова, което виждаш, е как Христос живее като Господ в живота на Мария, а разтворените □ обятия са покана за теб и мен да Го оставим да живее и в нашия живот така, както в нейния.

Силата на онази икона живее в представата ми до ден днешен. Защото тя дава за всички ни примера лично и

изцяло да предадем живота си на Иисус Христос.

Мария е благословена още, защото е придобила Божието благоволение. Гаврииловият поздрав към нея е: „Радвай се, благодатна! Господ е с тебе...” (Лука 1:28). После той я успокоява с думите: „Не бой се, Мариам, *понеже ти намери благодат у Бога*” (Лука 1:30, курсивът е мой).

Какво трябва да стори човек, за да стане един от Божиите любимци, за да бъде отличен от Него? Спомняте ли си Корнилий от глава 10 на книга Деяния? Той става първият обърнал се към Христа езичник, „мъж благочестив и богобоязлив ... той правеше на народа много милостини и винаги се молеше Богу” (Деян. 10:2). Два стиха по-надолу той получава видение и чува: „Твоите молитви и твоите милостини възлязоха за спомен пред Бога.” Господ забелязва неговите благочестиви дела и му донася спасение. По подобен начин Мариината чистота придобива Божието благоволение и тя бива избрана да роди Неговия Син.

Дали не намеквам, че човешките заслуги могат да спечелят спасение? Нищо подобно. Колкото и да е препоръчително за нас да живеем в чистота, благочестивият живот сам по себе си никога не може да заслужи спасение. Иначе защо Мария бива наречена първа от *изкупените*, или пък, защо се *налага Корнилий да бъде кръстен* от св. Петър? Но молитвата и благочестието все пак привличат Божието внимание. Когато Го търсим от цялото си сърце, ние Го намираме! Когато Му отдадем всичко, което притежаваме, целия си живот, ние ще придобием Божието благоволение. Точно това е сторила и Мария и именно поради тази причина тя се счита за най-великата жена на земята.

МАРИЯ Е НАШИЯТ ПРИМЕР ЗА ХРИСТИЯНСКИ ЖИВОТ.

Още от самото си създаване Православната църква учи, че Мария е съвършеният пример, или първообраз, на онова, което се случва с човек, който изцяло полага вярата и упованието си на Бога. Всичко, към което се стремим да станем в Христа, намираме в нея. Всички ние трябва да „приемем“ Христос (Иоан 1:12), а както отбелязахме по-горе, Мария е първото човешко същество, приело Спасителя. Измежду милионите взети решения „за“ Христос, първото е нейно. Следователно, каквито и обещания да се съдържат в Свещеното Писание за нас, тя вече ги притежава.

Наш пример за послушание. Докато Бог със сигурност е знаел за желанието на Мария да бъде угодна Нему, Той не взема послушанието □ за гаденост. Архангелът □ обяснява как тя ще роди Спасителя: „Дух Светий ще слезе върху ти, и силата на Всевишния ще те осени; затова и Светото, Коего ще се роди от тебе, ще се нарече Син Божий” (Лука 1:35).

Мария трябва да направи своя избор. Дали ще се съгласи? Чуйте отговора □, понеже той представлява вратата към живота на духовното служение за всички нас. „Ето рабинята Господня; –казва тя – нека ми бъде по думата ти” (Лука 1:38).

Дори да сме напълно искрени в желанието си да следваме Бога, Той никога няма да ни запише без наше съгласие! Също като Мария, ние трябва свободно да изберем да Му се покоряваме и да вършим Неговата воля.

Между другото, след около тридесет години на Мария отново се предоставила възможност да прослави своя Господ. Заедно с Иисус тя била на сватба в Кана Гали-

лейска. Прислужниците, отговарящи за гощавката открили, че виното се е привършило. За Мария нямало никакво съмнение кой може да разреши проблема им. Обръщайки се към своя Син, Господ Иисус Христос, тя ги посъветвала: „Каквото ви каже, сторете” (Иоан 2:5). През целия си живот Мария прилагала на дело съвета, който сама дала на прислужниците. Ето защо, тя е нашият пример за християнско послушание.

Наш пример за чистота и святост. На нас, които се наричаме „братя свети” (Евр. 3:1), ни е заповядано да бъдем свети, както Бог е свят (1 Петр. 1:15,16). Ние трябва да представим телата си в жива жертва (Рим. 12:1). Толкова ли е немислимо тя, чието свято тяло става приемник на Въплътения Бог, да бъде наричана „пресвятая” от Църквата?

Ако Църквата в наше лице е призвана да бъде без „петно, или порок, или нещо подобно, но да бъде света и непорочна” (Еф. 5:27), не следва ли от това, че тя, която е предшественица на Господа на тази Църква, трябва да бъде също толкова свята? Със сигурност ние трябва да можем да гледаме на Мария като на наш пример за святост и чистота.

Наш пример за царственост и застъпничество. Ако Свещеното Писание обявява, че всички сме царе (Откр. 1:6), толкова ли е странно, че Църквата говори за Мария като за Царица? Ако светата Библия обещава, че вие и аз ще съдим ангели (1 Кор. 6:3), нима е толкова необичайно, че Църквата пее за Мария: „По-почитана от херувимите и несравнимо по-славна от серафимите”?

Не само че чрез Божията власт и милост Мария по-

беждава греха и смъртта, но псалмопевецът я съзира и на небето с пророческия си взор. Защото в Псалом 44:9 Христос е Цар, а Мария е от дясната Му страна като Царица – и съвсем правилно. Ако Бог може да ни направи „царе и свещеници” (Откр. 1:6) за цяла вечност, Той съвсем определено притежава изключителното право да я короняса с още по-голяма чест в царствената небесна процесия.

Ако св. Павел ни нарежда като на свято свещенство: „молете се духом във всяко време ... за всички светии” (Еф. 6:18), толкова ли е безбожно да признаем заедно с Църквата, че светата Мария (заедно с всички светии, които са преминали от смъртта към живота и постоянно пребъдват в Христовото присъствие) се застъпва пред своя Син за всички човеци? Защото тя е пример за онова, което всички ние трябва да станем.

МАРИЯ Е БОЖИЯТА МАЙКА.

Тук вече за някои от нас нещата стават малко по-докажливи. Това е една от онези емоционални препънки, за които споменах по-рано. Независимо дали желаем да го приемем или не, Библията учи, че Мария е майка на Бога. Нека първо се запознаем с текста, а след това ще обсъдим защо тази титла е толкова важна за нашия живот като християни в Църквата.

След като Христос бил заченат в утробата □, Дева Мария направила едно посещение в дома на роднините си Захария и Елисавета, на които им предстояло да станат родители на Иоан Кръстител. Когато Дева Мария поздравила братовчедка си, Елисавета я нарекла „благословена” и казала: „И откъде ми е това – да гойде при мене *майката на моя Господ?*” (Лука 1:43, курсивът е

мой). На Елисавета е било известно, че нейният Господ, Израилевият Месия, е Бог. Още от детските си години тя е познавала призива: „Слушай, Израилю: Господ, Бог наш, е Господ един!” (Втор. 6:4). Тя е знаела и че нейният Господ се намирал в Мариината утроба.

Тази титла – Божия майка – придобила голямо значение през четвъртото столетие, когато един еретик на име Несторий, а той заемал висок пост в Църквата, започнал да твърди, че заченатият в утробата на Дева Мария бил със сигурност човек, но не и Бог. Православните християни единодушно отсекли: „Не е вярно!” Да приемаме Иисус Христос за нещо по-малко от Въплътения Бог, е нещо субхристиянско. Защото, ако Онзи в Мариината утроба не е бил и не е Бог, то тогава ние сме мъртви в греховете си. И за да опази от посегателства пълната Божественост на Христа, Църквата винаги е настоявала Дева Мария да бъде наричана както е правилно (и както се е разкрила пред Елисавета) – Божия майка.

Разбира се, тази титла не означава майка на Светата Троица, понеже Светата Троица няма майка. Нито пък означава, че Тя ражда Лицето, което е Бог Син. Тя означава, че Дева Мария е Богородица (на гръцки *Theotokos*) – майката на Сина Божу, приел в пълната човешка природа в утробата □.

Когато човек си купува парцел земя и пуска вътре добитъка си на паша, той я огражда. Това се прави с цел да се опази добитъка, да не му се позволява да се запилее, както и да държи на разстояние злосторниците. По същия начин и Църквата поставя догматически заграждения около основоположните си истини. А за нас нищо не е по-важно и основоположно от Христовата Божестве-

ност. Понеже Иисус Христос е Бог, ние поставяме висока и непогатлива ограда около Неговата Божественост чрез непоклатимото си изповядване, че Дева Мария е Божия майка.

И по същия начин, по който гържим на девственото рождение на Иисус Христос, ние гържим и на факта, че в продължение на онези девет месеца, през които тя Го е носела в Неговия човешки облик, Той е бил също така и напълно Бог. Така ние заявяваме смело и настойчиво, че Дева Мария е Божията майка, Богородица. Да кажем нещо по-малко от това, означава да застанем на страната на онези, които отричат Неговата Божественост.

ТРЯБВА ДА ПОЧИТАМЕ ДЕВА МАРИЯ И ДА Я НАРИЧАМЕ БЛАГОСЛОВЕНА.

А сега предстои най-трудното изпитание. Дева Мария е не само най-благословената от всички жени, наш пример за християнски живот и майка Божия, но ние сме призвани също така и да я почитаме и благославяме. Откъде знаем това ли? От Библията, разбира се.

По време на тримесечния си престой в дома на Елисавета Дева Мария произнася една от най-прекрасните молитви във възхвала на Господа в цялото Писание. Тя започва така: „Душата ми величае Господа...” и днес е позната като Богородичната песен.

В тази молитва, вдъхновена от Светия Дух, Дева Мария пророкува: „... отсега ще ме облажават всички рогове...” (Лука 1:48). И, разбира се, всички поколения в историята на Църквата са го правили, отклонили са се само някои от последните две столетия. Мнозинството американски християни от нашите поколения отказват да я благославят, но ще трябва да променим поведението

си.

Още с появата на писмени сведения за християнското богослужение, православните християни са полагали особено старание да почитат Дева Мария по време на литургията. Съществува един древен химн, който започва с гумите: „Достойно е да те облажаваме, Богородице”. В тази песен тя бива наречена „вечно блажена и пренепорочна”. Библейското предписание за отгаване на почит към Дева Мария се приема сериозно и се изпълнява.

Разбира се, ние не принасяме поклонение на Дева Мария, тъй като поклонението ни е само пред Светата Троица – Отец, Син и Дух Свети. Но е абсолютно несъмнено, че тя трябва да се почита и благославя. А понеже Иисус Христос е нашият по-голям брат, първородният от множество братя, ние почитаме Дева Мария също и като наша Майка, наша Владичица. Точно както Ева е била майка на старото Адамово човечество, така и Дева Мария е истинската Майка на новото човечество – Тялото Христово, Църквата.

И навярно отчасти защото отказваме да почитаме Дева Мария, нашите поколения изглежда изпитват затруднение да почитат *кого* и *да* било. Следващия път, например, когато наблюдавате президентска пресконференция по телевизията, забележете добре как се държат някои журналисти! Те не просто искат да се доберат до фактите, но мнозина са отишли там, умислено да предизвикат смущение и да безчестят.

Божието слово ни учи да почитаме царя (1 Петр. 2:17) и да се преваряме в почит едни към други (Рим. 12:10), а в същото време нашите поколения изглежда се наслаждават да не зачитат и да унижават другия, особено ако е в положението на управляващ. Ние, християните, които

Вярваме в Библията, сме подтиквани не само да почитаме онези, на които подобава почит (виж Рим. 13:7), ние сме призвани от Бога по недвусмислен начин да благославяме майката на нашия Бог. Това място в Писанието не може да бъде подминавано.

Старият Завет и светата Дева

Знаем, че Старият Завет е нещо повече от вдъхновен летопис на човешката история или по-конкретно – на историята на Израил. На неговите страници и без съмнение на централно място в неговото послание, се намират и пророчествата, засягащи нашия Господ Иисус Христос. Той бива изобразяван от началото до края. Моисей се явява предобраз на Христос в това, че извежда народа си от плен в обетованата земя. Давид изобразява Христос като Цар Израилев. Адам е предобраз на Христос като глава на човечеството.

Често пренебрегван остава, обаче, фактът, че Дева Мария също присъства на пророческите страници на Стария Завет. На повечето християни е известно, че пророк Исаия предизвестява за девственото зачатие на Христа, като пише: „Затова Сам Господ ще ви даде личба: ето, Девицата ще зачене и ще роди Син, и ще Му нарекат името Емануил” (Ис. 7:14). Но съществуват и многобройни други пасажи, които също говорят за Дева Мария.

ВИНАГИ ДЕВА

Още от най-ранните години на Църквата, Мария е била наричана не само Дева, но Приснодева, *Винаги Дева*.

Приема се, че тя никога не е влизала в сексуално общение със св. Иосиф, нито преди, нито след рождението на Христос. В тази насока Иезекиил 44:1,2 е пасаж, често цитиран от ранните Отци на Църквата. В него се казва: „И доведе ме назад при външните врата на светилището, обърнати към изток, и те бяха затворени. И каза ми Господ: тия врата ще стоят затворени, не ще се отворят и никой човек не ще влезе през тях, защото Господ, Бог Израилев, влезе през тях, и те ще стоят затворени”.

Според традиционното тълкуване на този откъс, Дева Мария е светилището, а Христос е Князът на мира. Споменатите врата се приемат като образ на дверите на Мариината утроба, чрез които Христос влиза в нашия свят. Вие може и да не откриете това тълкуване в някои от съвременните коментари, но то е било поддържано от огромното мнозинство от ранните Отци на Църквата, също както и от много от водачите на Реформацията и особено от Мартин Лутер.

ДЕВА ДОКЛЕ ...

На това място обаче може да възникне един наистина основателен въпрос. Ако тя е останала девица, защо Евангелието според Матей говори, че Иосиф не познавал жена си, *докле* тя родила Спасителя (виж Мат. 1:25)?

От библейска гледна точка наличието на израза „*докле* тя роди своя първороден Син” не означава автоматически, че след това Иосиф е имал сексуални отношения с нея. И на гръцки, и на еврейски думата *докле* или *до* може

¹³ В подкрепа на същия пример може да се приведе и откъсът от Псалом 109:1, където Давид казва: „Рече Господ Господу моему: седи от дясната Ми страна, *докле* туря Твоите врагове подножие на нозете Ти”. Очевидно не можем да си представим как Христос спира да седи отдясно на Отца... (бел. прев.)

да има няколко значения. Откриваме я във Втора книга Царства 6:23: „И Мелхола, Сауловата гъщеря, остана без рожба *до* (докле) деня на смъртта си”. Тя се използва отново в Матей 28:20, където възкръсналият Христос казва: „и ето, Аз съм с вас през всички дни *до* (докле) свършека на света”. А във Второзаконие 34:6 четем: „и погребяха го (Моисей) в долината на моавската земя, срещу Ветфегор, и дори *до* (докле) днес никой не знае де е погребан”.

Очевидно, употребата на гумата на тези места не предполага, че Мелхола е имала рожби след смъртта си, че Христос вече няма да бъде с нас след свършека на света, нито че Моисеевият гроб е бил открит, след като е била написана книга Второзаконие¹³. По същия начин, гумата *докле* в Матей 1:25 не означава, че св. Иосиф и Дева Мария са сложили началото на сексуално единение след Христовото рождение. Такова учение не намира подкрепна никъде в Писанието и противоречи на единния глас на цялата гревна Църква.

БРАТЯТА И СЕСТРИТЕ НА ХРИСТОС

Но не споменава ли също Библията братята и сестрите на Христос? Кои са били те и откъде са се появили?

Да сме наясно отсега, Писанието никъде не ги нарича синове и гъщери на св. Иосиф и Дева Мария. А на няколко други места Библията говори за близки родственици както за „братя”. Братя биват наречени Авраам и Лот, ма-

¹⁴ Според повечето ранни християнски източници „братята” на Иисус са Му били втори братовчеди или деца на първата братовчедка на Дева Мария – Мария Клеопова, по мъж – Алфеева. „Сестрите” на Господа пък, са самите сестри Мария и Саломия Клеопови, първи братовчедки на Майката Господня, но въздигнати от Иосифа гъщери по левиратния закон за продължаване рода на Клеопа и съпругата му (също) Мария, която е сестра на Ана – майка на Дева Мария. (бел. прев.)

кар Лот да е всъщност Авраамов племенник. Иаков и Лаван също биват наречени братя, макар Иаков да е син на Лавановата сестра Ребека.

Писанието мълчи по отношение на природата на връзките между Христос и тези братя и сестри. Ранните Отци също леко се различават в своето разбиране на значението на тези гуми. Някои, като св. Амвросий, вярвали, че това са деца от предишен брак между св. Иосиф и жена, която починала преди повествованието в глава 1 на Матей. Други учели, че те са били братовчеди¹⁴. Но по един въпрос съгласието е почти единодушно – св. Иосиф и Дева Мария, не са имали никакво сексуално единение, нито преди, нито след рождението на Иисус Христос.

Трябва да заявя съвсем откровено, че ако моята годеница е била жената, избрана от Отца да роди в плът Неговия вечен Син, моето виждане за нея би се преобразило напълно, а почитта ми към нея би нараснала безпределно. Представете си да сте сгодени за Божията майка. Така е било и със св. Иосиф. Неговата годеница останала завинаги дева.

Други предания – верни и неверни

Съществуват още две вярвания по отношение на Дева Мария, които трябва накратко да бъдат споменати и изяснени. Едното е нейното взимане тялом на небето, а другото – нейното непорочно зачатие.

¹⁵ Заспиване; с този термин се отбелязва събитието на смъртта на Дева Мария в Господа, както и празника в чест на това събитие. (бел. прев.)

УСПЕНИЕ¹⁵ БОГОРОДИЧНО

В ранната християнска Църква надълго и нашироко се носела вестта, че скоро след нейната смърт тялото на Дева Мария било взето на небесата. През по-късните векове Римокатолическата църква обявила това предание за догмат, докато Източната църква се въздържала от подобни официални изявления. Мнозинството християни са съгласни, че такова чудо не излиза от рамките на чисто библейските прецеденти, имайки налице примери като Илия и Енох. Още повече, не са известни никакви данни за някакви мощи от Светата Дева. Вземането на небесата на Марииното тяло може спокойно да се приема и почита като историческо християнско предание, макар и неотбелязано в Свещеното Писание.

НЕПОРОЧНОТО ЗАЧАТИЕ НА ДЕВА МАРИЯ

Непорочното зачатие на Дева Мария обаче е учение, непознато на гревната Църква и характерно единствено за съвременната Римокатолическа църква. Като опит да бъде отдалечена Дева Мария (и да се предпази Иисус Христос) от петното на греха, догматът за непорочното зачатие постановява, че Дева Мария била зачената и родена без първороден грях. Това учение не намира никакво основание нито в Писанието, нито във вероизповеданията на Църквата.

Каквито и други нови учения да са се наплодили в историята, дори Римокатолическата църква никога не е вярвала официално или проповядвала, че Дева Мария е равнопоставена по какъвто и да било начин на Пресветата Троица, нито че трябва да бъде обект на поклонение заедно с Троицата. Такива обвинения понякога се отправят от критици на Римокатолическата църква, без

да са основани на факти.

ДЕВА МАРИЯ И СПАСЕНИЕТО

Към края на вечерното богослужение на Православната църква, предстоятелят казва: „Пресвета Богородице, спаси нас”. „Може ли наистина Дева Мария да ни спасява?” Да, и ето защо.

Разбира се, ние вярваме, че Дева Мария е чиста и свята, че тя управлява с Христа, дори, че се моли за нас. Знаем, че тя изоставя своята воля заради Божията воля като по този начин напълно съучаства в Божията цел. А известно ни е също, че изричното намерение на Бога е да спаси всички, които имат вяра в Христос. Тогава поне можем да кажем, че Дева Мария е загрижена за нашето спасение и че го желае. Така трябва да бъде и с всички вярващи.

И така, първоначалният въпрос – „Може ли Дева Мария да ни спаси?” – води до друг: „Можем ли *ние* да спасяваме други?” Отново Свещеното Писание говори ясно и недвусмислено. Ето няколко примера:

„Внимавай на себе си и на учението; постоянствай в тия неща, защото, като постъпваш тъй, и себе си ще спасиш, и ония, които те слушат” (1 Тим. 4:16).

„... нека тоя знае, че, който е обърнал грешник от лъжливия му път, ще спаси една душа от смърт и ще покрие много грехове” (Иак. 5:20).

„И към едни бивайте милостиви с разсъждение, а други със страх спасявайте, като ги изтръгвате от огън ...” (Иуда 22 – 23).

Огънят спасява (1 Кор. 3:15); молитвата спасява (Иак. 5:15); спасяват и ангелите (Ис. 63:9); спасява и кръщението (1 Петр. 3:21); спасява проповедта (1 Кор. 1:21); спа-

сява и апостол Павел (Рим. 11:14).

Новият живот в Христа, или спасението, представлява и лично единение с Него, и възраждане в пълнотата на Тялото, което е Църквата. Спасението е дело църковно, грижа на цялата Църква, понеже всички сме засегнати от него. И следователно в Христа всички сме натоварени с роля, която трябва да изиграем в цялостната природа на Неговото спасително дело.

Ние не спасяваме сами; нито Дева Мария спасява сама. Иисус Христос е нашият извор на спасение. Той казва: „Без Мене не можете да вършите нищо” (Иоан. 15:5). Също и: „Ако пребъдете в Мене, и словата Ми пребъждат във вас, то каквото и да пожелаете, искайте, и ще ви бъде” (Иоан. 15:7).

Дева Мария играе уникална роля в нашето спасение, защото тя даде тяло на Христос и чрез това стана „майка” на всички онези, които ще бъдат спасени. Именно поради тази причина, когато висеше на кръста, Иисус каза на майка Си: „Жено, ето син ти!”, а после се обърна и към св. Иоан: „Ето майка ти!” (Иоан. 19:26-27). Възприемайки го по този начин, спасява ли ни наистина Божията майка? Слава Богу, *да!*

Да променим отношението си към Дева Мария

През последните сто и петдесет години мнозина християни са били силно дезинформирани относно историческото отношение на Църквата към Дева Мария. Забравили сме, че тя е намерила благоволенieto на Отца, че тя е примерът за вас и мене – а в действителност и флагманският кораб за цялото човечество. Тя единствено

вена е отдала плътта си на Божия Син и единствена трябва да бъде облажавана от всички родове (Лука 1:48).

Онова, което вършим по отношение на Дева Мария, е пряко свързано с онова, което вършим и по отношение на Църквата. Общността от последователите на Христос е призвана да действа заедно. Да предприемаш някакво действие по отношение на Дева Мария, не е просто нещо интимно или лично; то трябва да е съвместно с отклика на цялата Църква.

А къде в християнството е била съхранена пълнотата на истината относно Дева Мария? Дори повечето протестанти – и либерални, и консервативни – знаят, че в техните кръгове тя се пренебрегва. Отговорът към протестантите, които приемат сериозно библейските и историческите свидетелства, не се намира нито в протестантските църкви, нито в Римокатолическата църква с нейните съмнителни и късни догматични добавки по отношение на Дева Мария.

Отговорът е в историческата Православна църква, която е съхранила библейската си вяроност към Дева Мария. Настъпил е часът за всички нас, които обичаме Христос и приемаме сериозно Свещеното Писание, да ангажираме сърцата и умовете си да отгадем истински дължимото на Дева Мария в истинската Църква. Да сторим това, защото Бог е сторил велики неща за и чрез нея (Лука 1:49).

Като християни, ние не живеем чрез чувства; живеем чрез вяра. Нека веднъж и завинаги се издигнем над всички неща, които дяволът е посял в сърцата ни, за да ни отчужди от тази прекрасна жена, която е родила нашия Спасител. Благославяйте я посред събранието на Божия народ. Следвайте примера □ в прославянето на Христа.

Изповядайте я като Божия майка. Върнете се в Църквата, която е опазила непокътната светата ни вяра. И нека спомогнем за връщането на нашите поколения към почитането и благославянето на Дева Мария, което е заповядано и от Бога.

ЗНАК ЗА ВСИЧКИ ХРИСТИЯНИ

Преди много години, навръх Великден – тогава трябва да съм бил седем или осемгодишен – излязохме да обяждаме след църква в един ресторант. Докато си поръчвахме обяда, спомням си, че вдигнах поглед и забелязах как хората от семейството на отсрещната маса прекланят глави в молитва и се прекръстват преди обяда. Реакцията ми беше изумление. *Какво ли пък означава това?* – помислих си аз.

Няколко години по-късно в спортната палата на Минеаполис присъствах на един от първите си мачове на отбора на Лейкърс. (Да, Ел Ей Лейкърс тогава се наричаха Минеаполис Лейкърс. Да е чувал някой за езеро в Ел Ей?)¹⁶ В един момент централният нападател

¹⁶ От *lake*, езеро – англ. (бел. ред.)

Джордж Микан пристъпи към линията за наказателни удари да изпълни едно нарушение и се прекръсти преди да стреля. *Това пък какво е?* – зачудих се аз, докато той отбеляза и двата пъти. – *Да не би да е някакъв жест от рубриката „заешко краче“?* Какъв е този кръстен знак?

Или нека да зададем въпроса по друг начин. Кой е най-известният символ на всички времена? Когато и да попитаме – философ, историк или художник – най-вероятно всеки ще отговори: „Кръстът“. Този така добре познат символ може да се открие във всички области от живота на всеки човек – от люлката до гроба.

Освен влиянието на самото Разпятие, историята е била драматично променена и от зрителното явяване на кръста пред римския император Константин. Станал свидетел на кръстно знамение в небесата, той се обърна към вярата и през 312 г. сл. Хр. сложил края на един дълъг и мъчителен период на гонения срещу християните.

Как е възможно две прости линии, които и дете може да нарисува, едната хоризонтална, а другата вертикална, да принудят царе да променят хода на историята и в същото време да дават на опечалените роднини такава надежда и утеха, докато се сбогуват пред смъртта на най-близките си? Дали това е просто един символ? Или нещо много по-мощно може да се открие в прилагането на този символ от християните? В кръстния знак има много повече, отколкото мнозинството християни на двадесетото столетие са научени да разбират. Аз лично вярвам, че преоткриването на тази библейска истина е жизнено важно за духовното здраве на всеки християнин.

Знак на тържество

Личността на Господа Иисуса Христа е тази, която прави кръста толкова могъщ, толкова изпълнен със значение и толкова важен за нашето спасение. Нашият Господ, Който взе върху Себе Си в пълната човешкото ни естество, в същата тази плът прие върху Себе Си и обичайната форма на римското разпятие, като направи кръста веднъж и завинаги слава и победа за всички християни.

Писанието казва, че в смъртта Си Христос „заличи ... съществуващото за нас ръкописание, което беше против нас и което Той взе от средата и го прикова на кръста” (Кол. 2:14).

Представете си какво невъобразимо могъщество стои между нас и смъртта, между нас и ноктите на царството на мрака, между нас и вечните мъки. Да, кръстът е нещо повече от светски декор: той е оръжието на мира, което ни освобождава от робството на греха, на смъртта и на дявола.

Нищо чудно, че апостол Павел изрича с вяра: „... а мене да ми не дава Господ да се хваля, освен с кръста на Господа нашего Иисуса Христа, чрез който за мене светът е разпнат, и аз за света” (Гал. 6:14). Реалността на кръста е била запечатана в душата на светия апостол, който успял да устои на кроежите на нечестивия и да завърши попрището си докрай. „Защото словото за кръста е безумство за ония, които гинат, а за нас, които се спасяваме, е сила Божия” (1 Кор. 1:18).

Знак за всички векове

Нека за момент отстъпим от всичките си предразсъдъци или предварителни нагласи, които навярно притежаваме, за употребата на кръстния знак. Нека се върнем назад към вековете, когато Църквата не е била разделена, и да видим дали онези ранни християни са имали същите силни убеждения относно кръста като апостол Павел.

През второто столетие на християнството попадаме на Тертулиан (145 – 220 г. сл. Хр.), който казва: „Във всичките си пътувания или преходи, във всичките ни влизания или излизания, когато се обличаме, когато сме в банята, когато запалваме свещите си, когато лягаме, когато сядаме, каквато и дейност да извършваме, ние поставяме на челата си кръстния знак” (*За Венеца*, глава трета).

Столетие по-късно славният св. Атанасий пише: „Чрез кръстното знамение... се възпира всяко проклятие, същипва се всяко магьосничество, иголите се напускат и изоставят, всяка безумна страст секва, когато окомото на вратата поглежда от земята към небето” (*За Вълъщението*, IV, 31).

Свети Кирил Иерусалимски (315 – 386 г. сл. Хр.) е бил даже още по-настоятелен относно употребата на кръстния знак:

„Нека не се срамя да изповядаме Разпнатия. Нека кръстът като наш печат да бъде смело изобразяван на челата ни и то при всеки повод: над хляба, който ядем, над чашата, от която отпиваме; при всичките ни влизания и излизания; преди сън; когато лягаме и когато ставаме; когато сме на път и когато сме на място. Той е могъща закрила; не струва нищо за бедните; не е мъчен за болните; защото той е благословение от Бога – знак на верните и ужас за бесовете; защото Той ги опозори явно и

тържествуващо ги разпръсна чрез неговата сила (Кол. 2:15). По-неже, когато те съзрат кръста, си спомнят за Разпнатия; ужасяват се от Него, Който строши главите на змейовете (Пс. 73:13). Не презирайте кръста като безплатен дар, но именно поради това почитайте вашия Господ още повече” (*Катехизически поучения*, XIII, глава 36).

Дори Мартин Лутер, който е наречен баща на протестантската Реформация, призовава паството си да използва кръстния знак. Например в указанията си върху утринната молитва той пише: „Сутрин, още щом станеш, прекръсти се и кажи: В името на Бог Отец, на Сина и Светия Дух. Амин” (Мартин Лутер, *Малък катехизис*, VII, 1).

Пренебрегваният знак

Изумително, но едва от седемнадесетото столетие, по времето на крал Джеймс, една малка група пуритани започнали да пишат и да проповядват против употребата на кръстното знамение. Реагирайки срещу недостатъците на средновековната Римокатолическа църква, те смятали, че то е човешка измислица, която трябвало да задоволява суеверните. Същите английски пуритани, които значително повлияли северноамериканския континент, се отказали от едно от най-мощните и ценни оръжия в цялата история на Църквата. Техен наставник била *Римофобията*.

И днес мнозина американци биват заблудени от действията на едно гласовито малцинство и се срамуват от славата на кръстния знак, изобразяван на гърдите им. Жадни обаче за начин, по който физически да изразяват привързаността си към Христа, много от онези, които

се отказват от изобразяването на кръстния знак, са стигнали дотам да създадат свои собствени християнски знаци или жестове.

Спомням си доста добре дните на „Движение Иисус” (Jesus Movement), когато мнозина от нас се опитваха да измислят общодостъпен знак, който да употребяваме, за да се разграничим от студентското движение, което мощно използваше знака на мира. Един ден през 1970 г. на близък мой приятел му хрумна идеята за знака „еднопосочно движение”, вдъхновена от учението, че Иисус Христос е единственият път към Бога. Бяха напечатани и разпространени хиляди плакати и скоро този знак „еднопосочно движение” започна да се употребява от християни по целия свят. В едно национално списание дори Били Грейм беше фотографиран в Гринуич Вилудж, демонстрирайки знака.

Знакът „Еднопосочно движение” наистина помагаше на християните да се идентифицират едни с други. Но не оцеля задълго. Все още го виждам да се използва от неколцина ветерани, но скоро съвсем ще изчезне. Защо ли? Защото не беше православен; не беше знакът на Църквата. Не беше кръстният знак. Отличителният символ на Иисус не е вдигнат показалец, а кръстът: истинският знак на всеки християнин.

Да изобразяваш знаци върху себе си не е нещо чисто християнско. През 1892 г. правителството на Съединените Щати приема една церемония от патриотичното списание, наречено *Наръчник на младежта*, и скоро след това постановява със закон всеки студент или ученик от системата на държавно образование да приветства американското знаме. До съвсем скоро учениците биваха гонени от класните стаи, ако откажеха да почетат

отечеството си по този начин. Дори и днес мнозинството американски християни биха се усъмнили в лоялността на всеки, който отхвърля патриотичното поставяне на ръка на сърцето като приветствие към националния флаг. И въпреки това мнозина от същите тези християни се засягат и срамуват да изобразяват кръстния знак на гърдите си. Те отказват да го използват и го отписват като някакъв католически или езически остатък. Така загубата, която понесат, е още по-голяма!

Знак със сила

Макар някои да казват, че знаците нямат никаква действителна сила, те винаги са били важни за Божия народ. Спомняте ли си случая с първата пасха, както е описан в Стария Завет? Бог нарежда на израилтяните „да вземат от кръвта му (на агнето), и помажат и двата спонеца на вратата и горния праг на вратата в къщите, дето ще го ядат” (Изх. 12:7). Той обещава: „Аз пък същата тая нощ ще мина по Египетската земя, и ще поразя всяко първородно в Египетската земя, от човек до добитък, и ще произведа съд над всички египетски богове. Аз съм Господ. А оная кръв ще ви бъде белег на къщите, дето се намирате, и, като видя кръвта, ще ви отмина, и между вас не ще има изстребителна поразата, когато поразявам Египетската земя” (Изх. 12:12-13).

Онова, което е забележително тук, е, че белязаните с кръв стълбове не са били прост символ. Те са били могъщ знак – толкова могъщ, че възпирал ангела погубител да не поразя първородните на Израеля. Представете си тогава, каква е мощта на животворящия кръст, който понесе смъртта на Спасителя, когато го изобразяваме

над сърцата си.

Спомнете си времето в пустинята, когато израилевите синове погиваха от ухапванията на отровни змии заради непокорството си. И Бог нареди на Моисей: „Направи си (медна) змия и я окачи на върлина, като знаме, и (кога ухапе някого змия) ухапаният, щом я погледне, ще остане жив” (Числ. 21:8). Колкото и невероятно да звучи това на съвременния човек, хората, които поглеждали, оцелявали. Точно това поучавал и Иисус фарисея Никодим, когато казвал: „И както Моисей издигна змията в пустинята, тъй трябва да се издигне Син Човеческий...” (Иоан 3:14).

Издигнат на какво? На кръста! Лекарите и до днес използват символа на Моисеевия жезъл със змията като знак на лечителите. Колко повече ще получат изцеление онези, които носят Христовия кръстен знак? Именно затова и апостол Павел се хвали с кръста.

Знак върху самите нас

Чрез Христовия кръст сатаната беше поразен, греховете ни бяха изличени, дългът ни беше изплатен докрай. Отъждествявайки се с кръста, ние сякаш показваме новия си паспорт пред греха, смъртта и нечестивия. А когато дойде изкушение или когато тялото ни пуска да надделее със своите страсти, ако физически изобразим кръста върху себе си, това пуска в действие неговата мощ като излитаща стрела.

Нека погледнем фактите в лицето! Ние, християните, изобразяваме кръста на камбанариите си, върху Библиите си, върху надгробните си камъни, носим го на верижка и какво ли още не. А какво ще кажете да го използваме и върху себе си?

А как по традиция се изобразява кръстният знак от православните християни? Притискаме палеца, показалеца и средния си пръст на дясната ръка изпънати един към друг. Това напомня за Светата Троица. Другите два пръста се свиват към дланта – това говори за двете природи на Иисус Христос: Неговата пълна Божественост и пълното Му човешко естество. Държейки ръката си по този начин, докосваме последователно първо челото си, гърдите, дясното и накрая лявото си рамо. По този начин прилагаме кръста към умовете, сърцата и силата си.

По време на пътешествието ни към Православието Джек Спаркс написа една статия, озаглавена „Кръстният знак”. Той обобщи централното място на кръстният знак както следва:

1. Той е бил и продължава да бъде практика на мнозинството християни, много от които са умрели за вярата и за запазването на Евангелието на Иисус Христос, в което вярвате. Ако наистина вярваме в думите на нашия Господ в Иоан. 17, че Църквата трябва да е единна, тогава защо да не използваме кръстният знак, както са правили нашите предшественици?
2. Ние свободно използваме кръстното знамение върху църковните си сгради, върху аналоя, върху олтарите си, върху брошурите и отпечатан върху библиите си. Защо да не го използваме също и върху себе си – хората, заради които Христос умря?
3. Изобразяването на кръстният знак ни дава лично физическо и видимо средство да прославяме кръста. Освен извършването на конкретното действие, човек се принуждава да прославя Христовия кръст и мислено. Ние използваме гласовете и устните си да възвестим на околните за кръста. Защо да възпираме ръцете си, които също са ни дар от Бога, за да сторим същото? Всичко това е част от прославянето на Бога в телата ни (Джек Спаркс, „Кръстният знак”, *Ню Оксфорд Ривю*, януари – февруари, 1982).

Само да използвахме знака, за да изразим почитта си към Отца, Сина и Светия Дух – да си напомним за Божието присъствие – това би ни отвело надалеч по пътя на добротворството и въздържането от грях. Защото кръстът е нашето оръжие на мира и нашата сила да живеем по-свят живот. Сатаната и неговите демони се боят от кръста. Следователно неговото изобразяване може да бъде защитно средство за Божиите деца.

Светителят от четвъртото столетие Иоан Златоуст казва: „Когато, прочее, се кръстиш, мисли за назначението на кръста и потушавай всеки гняв и всички други страсти. Съобразявай се с цената, която е била платена за теб” (*Тълкувание върху Матей*, Проповед 54).

Кръстният знак е за всички християни!

ЧАСТ ТРЕТА

ВЕЛИКИЯТ ВХОД

ДЕСЕТИЛЕНИЕ НА РЕШЕНИЯ

За разлика от почти всички останали, които са я намерили, ние открихме Православната Църква в историческите книги. Изучавахме Новия Завет, ранните Отци на Църквата, Съборите и Великата схизма. Направихме и своя избор. Изтокът беше запазил пълнотата на апостолското християнство.

Но все още не бяхме се сблъскали с Православната Църква такава, каквато съществуваше в нашето съвремие. Как изглеждаше? Щеше ли да ни приеме? И най-важното, беше ли тя жизнена, посветена, духовно жива – накратко, беше ли тя все още Православна?

Първи контакти

Джон Бартке бе отраснал като член на консервативно презвитерианско паство, като по-късно семейството му преминава към Свободната евангелска църква. По време на предпоследната си година в гимназията през 1969 г., той случайно се озовава в група за изучаване на Библията, ръководена от Джек Спаркс в Бъркли, Калифорния. В продължение на две години, докато постъпи в университет, Джон е редовен участник в тази група. Накрая той бива включен в списъка с адреси на Християнския световен освободителен фронт – организация, основана от Джек Спаркс като усилие за озаптяване на антикултурата в Бъркли.

В резултат от свои лични търсения на по-дълбоко църковно преживяване Бартке става православен християнин точно преди последната си година като студент. След завършване на университета той отива направо в Православната семинария „Свети Владимир”, разположена в Ню Йоркските предградия – едно учебно заведение, под ръководството на Православната църква в Америка (Orthodox Church in America) – американската издънка на Руската православна църква. Той обаче остава член на Християнския световен освободителен фронт. Към 1976 г. пощата на Фронта започва да изглежда все по-православна. Говори се за тайнства, събори и вероизповедания. Бартке пише на стария си библейски учител с молба за повече информация. В началото на 1977 г. Джек Спаркс изпраща някои предварителни проучвания с изричната уговорка да не бъдат показвани на никого: те представляват още нередактирани първи копия. Джон ги прочита и без никакво отлагане ги

занася на отец Александър Шмеман, декан на Семинарията. „Тези неща са *православни!* – обявява Джон на о. Шмеман, след като го осведомява за приятелството си с Джек Спаркс.

Отец Шмеман от своя страна се свързва с Епископ Димитрий, който като юноша се е обърнал към Православието, бидейки преди това южно-баптист от Тексас. По това време той управлява Западния диоцез¹⁷ на Православната църква в Америка.

– Неколцина от тези мъже живеят около Санта Барбара. Те са група евангелисти, които изглежда откриват Православната църква – обяснил отец Шмеман. – Би ли могъл да ги навестиш?

По-късно същата пролет епископ Димитрий се обадил на о. Теодор Воичик, пастир на православната църква „Св. Инокентий“ в Лосанжелиското предградие Тарзана, и го помолил да навести Санта Барбара. Поради Великденския пост, последван от дипломиранията и лятната ваканция, о. Тед Воичик бил в състояние да осъществи пътуването едва в началото на есента¹⁸.

Когато пристигнал в Санта Барбара през есента на 1977 г., о. Тед се отбил до една телефонна кабинка, обадил се в дома на семейство Спаркс и установил, че Джек водел занятия в новооткритата Академия за Православно богословие. О. Ричард Балю си спомня, как точно наред

¹⁷ Диоцезът е териториално-административна единица на устройство под управлението на един епископ (архиепископ, митрополит) (*бел. прев.*).

¹⁸ Това е един характерен пример за прословутото „благочестиво и православно“ протакане, което явно е присъщо не само на Православните църкви в Европа и Близкия Изток. Според мнозина обаче именно тази привидна инертност е изиграла основна роля в опазването на чистотата на вярата и избягването на отблъскващия ефект от натрапващото се и прибързано мисионерство (*бел. прев.*).

лекцията му за арианската полемика „в аудиторията влезе свещеник, непознат за всички нас, който спокойно се настани и изслуша лекцията заедно със студентите. След това се представихме един на друг и ние поканихме о. Тед на обяд”. Това беше нашият първи контакт с православен християнин и началото на едно дълго и трайно приятелство.

Изобщо през 1977 г. бяха предприети две важни крачки в положителна насока. На първо място, Кен Бервен положи началото на нашата издателска инициатива, *Консилиар Прес*, и започна издаването на списание – тримесечника *Отново*¹⁹. Това ни осигури незабавен и ефективен издателски контакт както с евангелисти, така и с православни християни. На второ място, основахме в Санта Барбара Академията за Православно богословие (по-късно наречена на св. Атанасий) с цел да съсредоточим на едно място общност от учени, които да изследват православната вяра, да превеждат и да обучават младите. През 1978 г. поканихме епископ Димитрий да говори пред студентите ни по време на посещението му в Санта Барбара.

По-рано през 1978 г., група от нас отпътува за църквата „Св. Инокентий” в Тарзана, за да присъства на богослужение по време на Страстната седмица. В „Св. Инокентий” видяхме на живо всичко, за което бяхме чели. Но от културна гледна точка службата изглеждаше на светлинни години далеч от нас. Докато пристигне епископа, ние вече се задъхвахме от въпроси.

- Защо повтарят „Господи помилуй” толкова често?
- Разкажете ни повече за одеждите на свещениците.

¹⁹ В заглавието на списанието се визира цитат от св. Литургия: „Отново и отново с душевен мир на Господа да се помолим”. (бел. ред.)

- Какво означават всички онези наредени свещи?
- На всяко богослужение ли има тамян?

Бидейки сам запознат с евангелското протестантство, епископът разбираше културния ни шок. Ние приехме основните учения на тази древна вяра, но подробните правила на литургичното богослужение просто не присъстваха в историческите книги.

– Нека започнем с вярата си в Христа – посъветва ни епископ Димитрий. – Трябва да сме сигурни, че сме в съгласие по въпроса, загаден от Самия наш Господ: *За кого Ме мислят хората?* Ако сме единодушни, че Той е роден от Отца преди всички векове, че Се е въплътил в Мариината утроба и е Спасител на нашите души, всичко останало в православно християнство ще си дойде на мястото. Защото всичко, което правим тук, е свързано конкретно с Христос – и одеждите, и молитвите, и иконите, и всичко останало.

Обсъдихме подробно учението за Христос и бяхме единодушни. Категорично! От догмата за Въплъщението достигнахме и до другите неща, които го съпътстват. И част по част, истина по истина, започна да се оформя една цялостна картина.

През 1978 г. на неколцина от нас се удаде възможността да посетят семинарията „Св. Владимир“ в Ню Йорк. Все още преизпълнени с въпроси и изучавайки протокола (леле, колко са търпеливи там!), ние бяхме топло приветствани от митрополит Теодосий, глава на Православната църква в Америка и професорите Александър Шмеман, Иоан Майендорф, Томас Хонко, Пол Лазар и Веселин Кесихи. Повечето от тези мъже също са идвали периодично да преподават в „Св. Атанасий“, Санта Барбара. Запазили сме спомени за прекрасни разго-

вори, изпълнени с вдъхновение, поучение и чувство за хумор, с всеки от тези братя. Но нека изтъкна поне един от тях: този победител за Христа, отец Александър Шмеман.

Той беше един истински гържавник в Царството Божие (наистина това беше можеше да бъде е, но той се прибра при Господа през 1983 г.). Тежка буца засяда на гърлото ми, когато пиша за този благословен мъж. Говорейки по човешки, ако може да се каже, че някой човек ни е „отвел в Църквата” (както някои биха казали „този-и-този ме доведе до Христос”), отец Александър беше опорната точка, отвела ни в Православната църква на двадесетото столетие.

Три пъти той пътува на Запад, за да бъде с нас в Санта Барбара. По времето на неговото първо посещение към края на 1978 г., ние бяхме стигнали в проследяването на историята на Църквата до момента, когато след 1054 г. бяхме застанали на страната на Изтока. Доктринално, бяхме на път да станем православни. Имахме убеждението в главите си, донякъде и в сърцата си, но литургично практикувахме много малко от наученото. Храмът ни например се състоеше от четири голи стени с един амвон.

По някакъв начин, отец Александър не се засегна от нашата липса на експресивност и успя да прозре в дълбочината на нашите умове и сърца. Беше си любов от пръв поглед, и то споделена. След пътуването той дори казал на съпругата си Уляна: „Те са си православни, само че още не го осъзнават истински”.

Разбира се, докато беше при нас, ние го помолихме за някакви напътствия. Сега, когато си спомням за това, разбирам, че той е бил много внимателен да не ни дава

или поучава повече, отколкото бихме могли да понесем.

– Ще ви бъде от полза, ако си издигнете олтар и поставите няколко икони – посъветва ни той.

До следващото му посещение в началото на 1981 г., ние вече си бяхме издигнали олтара и на стената до него, по една от всяка страна, се намираха две иконки, малко по-големи от пощенски картички – едната на Спасителя, а другата на св. Дева Мария. С изключителна гордост от изумителния ни напредък, аз отведох отеца в храма ни и до олтара. Най-после той се приближи достатъчно близо, за да присвие очи и забележи нашите иконни благоукрашения. Усмихна се.

– Е, сега вече ще мога да се прибера у дома и да докладвам, че вече не се противопоставяте активно на иконите!

Имаше такива дни, когато той направо ни вкарваше със смях в Православието.

Точно по време на това второ посещение той ни даде едно друго напътствие, което се оказа опорна точка за останалата част от нашето пътешествие. Говорейки пред синодалния ни съвет за различните православни юрисдикции в Северна Америка, той ни посъветва:

– Не се ограничавайте с опознаването единствено на Православната църква в Америка. Когато настъпи моментът да се присъедините към Православието, вие ще се обедините с цялата Църква. Така че, опознайте гърците, антиохийците, сърбите.

Разширява се кръгът от приятели

Приблизително по същото време един от нашите

презвитери в Средния Запад се срещнал с гръцки православен свещеник, отец Джеймс Карелас, който, отбелязва нашия брат, „проповядвал също като евангелист”. При следващото ми пътуване в тази посока, беше уговорена среща с отец Джим. Знам, че това не е единственият показател, но когато разговаряш със свой събрат – пастир за Иисус Христос и очите ти се пълнят със сълзи, можеш с право да подозираш, че си открил истински брат по душа.

– Един човек, с когото е наложително да се срещнете, е епископ Максимос от Питсбърг – каза ми о. Джим, след като изслуша историята ни. – Този човек има истинско виждане за Православието в Америка и обича тези, които са се обърнали към него от груги изповедания.

След два месеца ми се налагаше да пътувам за Питсбърг, така че си взех мислена бележка и по-късно телефонирах там, за да си уговоря среща.

Фразата, която винаги използвам, за да опиша епископ Максимос, е „христоролюбив” – термин, който и той самият често използва. Казвам на хората, че той е наполовина човек, наполовина ангел. Докато разговаряхме в неговата красива резиденция от началото на века, намираща се на Елсуърт Авеню в Питсбърг, той ме попита дали не мога да се върна пак в града и да говоря пред студентите от неговия диоцез за посвещението си на Христа и на Църквата.

Тази университетска среща няколко месеца по-късно стана един от духовните километрични камъни в моя живот. Близо двеста студенти, православни по рождение, се събраха, за да научат за нашето пътешествие. Немалко от тях след това ми засвидетелстваха, че през тази вечер са се посветили на Господа по един нов начин.

Един младеж, който току-що се беше завърнал в града от двумесечна обиколка на страната, отбеляза:

– Отче, вие ми дадохте ритника отзад, от който толкова се нуждаех!

В паметта ми изпъкват още два спомена от същото пътуване. Следващата вечер говорих пред група миряни в катедралния храм „Св. Николай”. След изложението си започнах да отговарям на въпроси. Една госпожа отбеляза:

– Не мога да повярвам, че според Вас ние трябва да участваме в богослужението и да вземаме причастие всяка седмица. Моята баба ме е учила, че ние не сме достойни да се причастяваме повече от веднъж или два пъти годишно.

– Ако беше въпрос на нашето собствено достойнство, ние никога не бихме могли да гоидем при Христос – отговорих □ аз. – Но поради нашето единение с Него, Той ни е насочил по пътя на спасението. Затова, чрез Неговата благодат и Неговата милост, ние сме призвани към един цял живот на непрекъснато общение с Него. И точно когато заключвах с думите:

– Може би Негово Преосвещенство също би желал да коментира върху това – аз забелязах с крайчеца на окото си как епископът вече се беше отправил към амвона. А докато той призоваваше паството си към по-дълбоко посвещение на Христос, открих, че освен обичта си към Бога, той изпитваше и омраза към минимализма. В действителност, когато народът се разпръсна, аз дори отидох да проверя дали аналоят не се е пропукал, понеже юмрукът на пастиря на два пъти тежко се стовари върху му по време на неговото поучение. (С радост си мисля, че забелязах поне една тънка като косъм пукнатинка в

шарката на гървото!)

На следващия ден отново бях в резиденцията му и изнасях беседа върху част от Посланието към Римляни пред група миряни и свещеници. Някой прекъсна изложението ми, за да заяви, че като православни християни, всичко, което е трябвало да чуем, го имало в литургията, и че нямало нужда да познаваме Библията. Този път не ми се отдаде възможност да отговоря. Епископ Максимос бе скочил на крака, за да оправди нещата, като започна на английски и завърши на гръцки! Нямам представа за всичко, което е казал, но, както в новозаветните времена, натрапникът „не посмя да досажда повече!”

Истината е, че в която и да било група, политическа или първобитна, баптистка или византийска, присъстват такива, които са запалени, и такива, които са хладни. Под ръководството на „Епископ Макс” Питсбъргският диоцез бе претърпял чудесно съживление. От него съм научил как да насърчавам хората към любов и добри дела.

Нашият следващ контакт с Гръцкия православен архидиоцез се осъществи на следващата година в Семинарията на Светия Кръст в Бостън. Група от нас бяха поканени за диалог с ръководството на факултета. Деканът, отец Алкивиадис Каливас, беше домакин на срещата, която включваше и отците Стенли Харакас, Тед Стилианопулос, Том Фитцджералд (ето и един новообръщенец!), Джордж Панадимитриу и Михаил Вапорис, както и известен брой свещеници от Бостънския регион. Преди второто ни посещение в същата семинария, посетих и архиепископ Иаковос в Ню Йорк заедно с неговия благ викарий, покойният вече о. Александър Думурос.

През същия период полагах всякакви усилия да уговоря среща с мъжа, от когото толкова много хора споделяха прекрасните си впечатления – митрополит Филип Салиба, глава на Антиохийската православна църква в Северна Америка. В действителност, някой от Семинарията на Светия Кръст дори бе направил предсказание, че в края на краищата, вратата, през която ще влезем в Православието, ще бъде тази на Антиохийската църква. Но поне на три пъти, когато аз бях в Ню Йорк, митрополит Филип се оказваше някъде другаде. Все не успяхме да си нагодим ангажиментите така, че да съвпадат.

Византийски интриги

Нашето взаимно ухажване с Православната църква беше доста напреднало. Но както е с всички любовни връзки, съществуват две възможности за опорочаване на нещата. От една страна, бракосъчетанието може да се запланува твърде скоро, без двойката да разполага с достатъчно време за взаимно опознаване. Ние бяхме сигурни, че ако сгрешахме, това нямаше да стане в тази насока. Другата грешка, разбира се, е да се изчаква прекалено дълго. В този втори сценарий връзката се проточва толкова дълго, че влюбените рискуват да се разлюбят.

През 1985 г. ние се събрахме, вече като Синод на Евангелската православна църква. Според о. Гордън Уокър, да изчакваме още дълго, преди да направим някакви конкретни постъпки за приемане в Православната църква, би означавало да рискуваме да отпадне.

– Нека ви направя едно предложение – започна той. – Смятам, че трябва да се обадим на епископ Максимос

още оттук, от самата конференция, и да го помолим да ни уреди едно пътуване до Константинопол. При толкова много православни юрисдикции в Америка, според мен, ние трябва да се представим директно на Вселенския патриарх и да потърсим неговите напътствия как да бъдем приети в Църквата. Ясно е, че като Вселенски патриарх той може да ни даде конкретни указания, вместо ние сами да се опитваме да решим какво да предприемем.

След едно сравнително кратко обсъждане всички се съгласихме, че това е курсът, който би трябвало да следваме. Погледнах си часовника. Намирахме се в Калифорния, а в Питсбърг беше с три часа по-късно.

– Късно е да се обаждате сега – казах аз. – Ще се обадя на епископ Макс на сутринта.

Точно в този момент Том Уебстър влезе в стаята и ми подаде една бележка: *„Обажда се Мерилин. Епископ Максимос се опитва да се свърже с о. Гордън. Нека и той го потърси“*.

– Благодаря ти, Господи! – прошепах си под носа.

– Добро утро, Ваше Преосвещенство! – започна о. Гордън в 7:00 на следващата сутрин, а аз бях на допълнителния телефон. – Разбрах, че сте се обаждали. А аз мисля, че имаме новина, която бихте се радвали да чуете.

Епископ Макс се беше обаждал да покани о. Гордън за говорител на една конференция за обновление и грейна от радост, когато научи решението ни за Константинопол. Той излезе и се залови с началните уговаряния чрез Нюйоркския офис на архиепископа.

– Тези дати са превъзходни! Ако отидем в началото на август, ще можем да прекараме следобед на Петдесетница на остров Халки, където съм учил в семина-

рия. Това ще бъде и седмата годишнина от възвеждането ми в епископство – каза по-късно епископ Максимос. – Няма на земята друго място, където бих предпочел да бъда в неделята на Петдесетница.

Всички деветнадесет души, които служехме като епископи в Евангелската православна църква, се завърнахме по домовете си след синодалната среща и незабавно започнахме да си уреждаме паспорти и да пускаме шапката да обикаля за волни пожертвувания за полет, за настаняване и за паричен дар на Патриаршията. След това всеки от нас трябваше да поднесе подарък, представителен за неговата част от Северна Америка – произведение на ескимоските занаяти от Аляска, сандък с плодове от Северозапада, илюстрирана книга от Нешвил.

През април 1985 г. имахме посещение от Джон Бартке, вече свещеник, който бе зачислен като пастир към Антиохийската православна църква „Св. Михаил” във Ван Ньойс, Калифорния.

– Току-що получихме съобщение, че Антиохийският патриарх Игнатий IV ще бъде тук, в Ел Ей, в края на юни или началото на юли. С него ще бъде и митрополит Филип. Бих желал да им уговоря среща с вас, за да се видите – информира ни той.

Не бях сигурен как точно да отговоря. От една страна, нееднократно бях опитвал да се срещна с митрополит Филип, а ето че се представяше възможност да се запознаем и с патриарха. Но от друга страна, бяхме решили да отпътуваме за Константинопол и не исках нещата да изглеждат така, сякаш се застраховаме и от двете страни и търсим „най-изгодната сделка”.

Докато претеглях отговора си, о. Джон ме прекъсна: – Вижте какво, известно ми е, че сте на път да се

срещнете с Вселенския патриарх, и е напълно вероятно той да ви даде напътствията, от които се нуждаете за влизането ви в Църквата. Ако не друго, поне вземете няколко от мъжете с вас и от уважение елате да се запознаете с патриарха и митрополита. В края на краищата, за вас винаги ще бъде важно да се срещнете с водачите на Антиохийската църква.

– Абсолютно си прав – отвърнах аз. – Вмъкни ни в програмата и се обади да ми кажеш датата и мястото.

През май Мерилин и аз бяхме планирали едно четириднешно пътуване до Ню Йорк за двадесет и петата годишнина от сватбата ни.

– Има едно служебно посещение, което искам да направя, споделих с нея. – Но няма да го предвиждам, освен ако и ти не си съгласна.

– И какво е то? – попита тя, знаейки, че разполагаме с ограничено време.

– Искане ми се да се отбием за малко, да се срещнем с архиепископ Иаковос и да го помолим за неговата благословия за пътуването ни до Константинопол.

– С удоволствие бих се срещнала с него – съгласи се тя.

Телефонирах на секретаря му и уговорихме среща. На другия ден обаче ни се обади с новината, че той е преместил една от своите срещи и би желал да ни види по обяд в петък на нашето пристигане там. Той вече бе дал одобрението си епископ Максимос да оглавява делегацията ни до патриархата, но някак си исках лично да го уверя в искреността на нашето пътуване.

В уговореният майски петък пристигнахме в щаба на Гръцкия православен архиепископ в Ню Йорк, за да научим, че сутринта архиепископът си е заминал у дома,

болен от грип. Очакваше ни сърдечно посрещане от някои от другите йерарси и оставихме подарък за архиепископ Иаковос, заедно с пожелание за бързото му възстановяване. След това взехме влака за Крестууд за петъчната вечерна служба в „Свети Владимир” и прекарахме остатъка от седмицата, празнувайки двадесет и пет прекрасни години съвместен брачен живот.

На сутринта в деня преди отпътуването ни за Константинопол си бях у дома и помагах със закуската на децата, когато телефонът иззвъня. Беше епископ Максимос. Гласът му звучеше дълбоко разочаровано.

– Не знам какво се е случило – каза той – но архиепископът не ме пуска да дойда с вас. Препоръчвам ви, вместо мен да ви съпровожда отец Грегъри Вингенбах.

Когато православните се шегуват за такива внезапни промени, те наричат това византийски интриги. Това става, когато се случат неочаквани събития в най-висшите йерархични слоеве на Църквата, и сякаш никой не знае причините за тях. Но всичко това беше съвсем ново за нас. И шегата не беше никак смешна.

Обадих се на о. Грегъри, с когото от години бяхме близки приятели и той беше също озадачен.

– Ръката на Господа е все още върху това дело, увери ме той. – Епископът се е поболял, зате то ще изпусне годишнината си в Халки заедно с нас, но ми обеща да ни се обади в неделя вечер в хотела. Утре вечер ще се срещна на летище Кенеди с онези от вас, които ще летят през Ню Йорк.

Напомних си, че когато си архиепископ, понякога ти се налага да си променяш решенията.

На следващия ден всички, които щяхме да пътуваме заедно от Санта Барбара, скочихме в таксито и се отп-

равихме по сто и първа и четиристотин и пета улица към международното летище на Лос Анджелис. Щяхме да се срещнем с о. Вингенбах и другите епископи от Евангелската православна църква, които пътуваха от Източните Щати в Лондон, щяхме да прекараме нощта там и да отлетим за Константинопол на следващия ден.

Онова, което не узнах, докато не се завърнах у дома две седмици по-късно, беше, че в последния момент архиепископ Иаковос ми е изпратил телеграма, информирайки ме, че „трябва да отложим пътуването за друг път”. Телеграмата беше пристигнала, след като вече бяхме във въздуха и летяхме през полюса от международното летище на Лос Анджелис за Лондон.

След това научихме, че някои гръцки православни духовници заедно с един член на гръцкото правителство били твърдо против отиването ни в Константинопол и близането ни в Църквата. Според сведенията ни, те смятали, че по някакъв начин ние ще „разводним” православието в Америка до една едва ли не поп-версия на гревната вяра и няма да подкрепяме придържането към елинистичната култура в енориите. Един доклад даже допускат, че сме тръгнали „да превеждаме Църквата”.

Болшинството членове на нашата делегация научиха по пътя за Ню Йорк или за Лондон, че епископ Маскимос няма да идва с нас и че е възможно дори да не бъдем приети от патриарха. Според мен, ако щяхме да се проваляме в своята мисия, нека поне го сторехме смело. И така, просто продължихме да се надяваме, че нещата ще се разрешат по някакъв начин.

Очакваше ни още една изненада. Пристигахме в Константинопол по време на Рамазана – време, когато мнозина мюсюлмани постят през целия ден и после стоят

будни по цяла нощ, за да ядат, пият и да вдигат шум! После, някъде около три сутринта, се молят и вдигат още повече шум. А през юни там е толкова горещо, че ако хотелът ти няма климатични инсталации, трябва да държиш прозорците отворени цяла нощ. И понеже ние бяхме в един от най-старите хотели в „историческата“ част на този дъвен град, и понеже от тоалетните се носеше злоеща смрад, нямахме почти никакъв избор. В Константинопол можеш или да затвориш прозорците и да не спиш поради жегата и миризмите, или да ги отвориш и да не спиш поради шума. А в някои нощи е толкова горещо, че не можеш да спиш и поради двете причини!

В Константинопол към нас се присъедини една друга ключова фигура – нашият съсед доктор Апостолос Атанасакис, декан на Класическия факултет към Калифорнийския университет в Санта Барбара. Той прекарваше годината в Критския университет и прелетя до Истанбул, за да се срещне с нас. Доктор Апостолос имаше близки приятели и в турското правителство, и в Патриархата. В добавка на това, за нас той се оказа превъзходен и дипломатично чувствителен преводач. Помощта му беше неоценима.

Два дни след нашето пристигане настъпи и неделята на Петдесетница. Станахме рано, взехме наетия автобус до Патриаршията и участвахме в богослужението на този велик празник в църквата „Св. Георги“. Вселенският патриарх Димитриос беше там заедно със синода на митрополитите от двете му страни. Ние, двадесет

²⁰ Това, може би, е единственият неделен ден в годината, когато за молитва се коленичи. Обикновено в чест на Христовото възкресение в неделя всички се молят прави (бел. прев.).

²¹ Настоящият Вселенски Патриарх (бел. прев.).

и неколцината души, бяхме застанали срещу тях на резбованите столове или на каменния под. Обичайно прогължителната литургия бе удължена още повече от прекрасните петдесетни коленопреклонни молитви²⁰. О. Грегъри Вингенбах притежаваше английски превод на службата и го пусна да обикаля между нас, докато бяхме коленичили заедно на каменния под на църквата.

След литургията ние получихме *нафората* – благословения хляб – от ръката на патриарха. О. Грегъри набързо обясни на гръцки кои сме. До момента патриархът вече беше напълно осведомен за нас. Макар да осъзнавахме, че е доста невероятно цялата ни група да има възможност да проведе с него разговора, за който бяхме дошли, ние очаквахме поне една кратка любезна среща. Но нищо такова не последва.

Вместо това, патриархът и синодът на митрополитите тръгнаха да излизат от църквата, оставяйки ни да стоим самотни. О. Гордън Уокър избухна:

– Ама какво правят те? – обърна се той към о. Грегъри. – Означава ли това, че сме похарчили петдесет хиляди долара и сме пропътували хиляди километри, за да ги видим как се обръщат и си тръгват? Ако бяхме мюсюлмани, щяха да се отнесат към нас по-достойно! О. Грегъри, помолете ги да се върнат и поне да разговарят с нас!

О. Грегъри незабавно се спусна след тях и подхвана оживена дискусия с някои от митрополитите. Няколко мига по-късно митрополит Хризостом и митрополит Вартоломей²¹ благосклонно се върнаха да говорят с нас. Те ни поздравиха от името на патриарха, но заявиха, че с него не може да бъде уреден какъвто и да било разговор, нито пък някаква среща. Започнаха да ни увещават

да се завърнем у дома и да продължим разговорите си там.

След кратка пауза за снимки пред иконостаса на църквата „Св. Георги“ ние се отправихме обратно към автобуса. Там избухнаха разгорещени дискусии и спорове. О. Грегъри самоотвержено се опита да остане лоялен към своите йерарси, докато се опитваше да ни разбере и утеша в нашето разочарование и отчаяние.

Туристическата компания, която бе уредила пътуването ни, бе наела и частен ферибот, който същия следобед да ни разходи нагоре по Босфорския провлак до Черно море и обратно. Едва ли на някого му се ходеше. Бяхме твърде съкрушени духом, за да се насладим на пътуването. Но отказът ни щеше да наскърби местните хора, които бяха планирали разходката, така че продължихме и с нея. Оказа се подходящ начин за успокояване на ранените ни чувства.

В неделната вечер си направихме събрание в хотелската надстройка, осигурена за синодалните ни заседания. Залата беше просторна и всичките □ четири стени бяха остъклени, което ни осигуряваше една триста и шестдесетградусова панорама над стария Константинопол. Спомените ни са набраздени с тъжния, но прекрасен изглед на многобройни куполи на църкви, отдавна затворени от турците. Какъв град и каква култура трябва да е било някога това!

На нашето синодално събрание тази вечер решихме да направим един последен отчаян опит да се видим с патриарха или поне с неговите представители в официална

²² Униалното писмо датира от IV – VIII-тото столетие. Характеризира се с големи главни букви, по-различни и относително по-закръглени от съвременните (бел. прев.).

среща. Помолихме доктор Атанасакис (фамилното му име означава „малкият Атанасий“) да напише молба до патриарха от наша страна и лично да му я връчи. Неколцина от нас работиха в продължение на няколко часа заедно с него, докато съставим едно прекрасно писмо на английски, което после той преведе на официален гръцки език.

В понеделник сутринта той се отправил към Патриаршията, за да научи, че и двамата митрополити, Хризостом и Вартоломей отслужват петдесетната литургия в отдалечени предградия. Той прекара целия ден в такситата на път за различните църкви, за да се обръща лично към тези мъже. В отговор те ни поканиха да изпратим представители за среща в Патриаршията на следващия ден, вторник.

Междувременно всички ние останалите, се качихме на един огромен ферибот до остров Халки, за да посетим семинарията, в която беше учил епископ Максимос, и която от години стоеше затворена от турците. От кея до учебното заведение стигнахме с конски файтони и аз винаги ще си спомням неповторимия изглед към залива от семинарията на върха на хълма. Но още повече ще остане в паметта ни любезното гостоприемство, оказано ни от вече покойния митрополит Максимос – благочестив мъж, който изживяваше там последните си дни в самота. Тази невероятно красива сграда с несравнимата си библиотека, съдържаща древни ръкописи на унциалното²² гръцко писмо, е под турско управление и вече не е достъпна за употреба от Църквата.

Във вторник сутринта избрах Ричард Балю, който по това време служеше като епископ на Западния архидиоцез на Евангелската православна църква, и Гордън Уокър,

който служеше като епископ на Източния архидиоцез, да тръгнат заедно с мен за Патриаршията. С нас тръгнаха и Том Уебстър и Марк Данауей, за да ни помагат в носенето на множеството тежки сандъци с подаръците и да правят снимки. Като преводачи и свързка ни придружаваха също и доктор Атанасакис и о. Грегъри Вингенбах.

Доктор Атанасакис си беше свършил работата докрай. Едновременно ни среща с митрополит Хризостом и с митрополит Вартоломей беше топла и сърдечна. Показахме им снимки на нашите паства и поднесохме даровете си, които включваха и чек за три хиляди долара. Митрополитите казаха, че парите ще бъдат употребени за сиропиталище близо до Истанбул. Крайният резултат обаче беше същият като в неделя. Не ни беше дадена никаква значима препоръка или помощ за приемането ни в Православната църква.

Всичко, което ни оставаше, беше да направим няколко туристически обиколки на този красив и вековен град; те включваха и посещения на навяващата благоговение „Света София“ и на Синята джамия. Към края на пътуването си отлетяхме до Солун, Гърция, а оттам до Атина, преди да се качим на самолета за дома.

Вместо в Ню Йорк, нарочно се приземихме в Бостън. По благосклонната покана на факултета бяхме решили да се върнем в Семинарията на Светия Кръст за заседанието на нашия синод – по общо мнение да обсъдим препоръките, получени от Константинопол, и заедно да решим какво да предприемем в отговор. Но не съществуваше нищо, на което да отговаряме.

На сутринта след пристигането ни в Бостън се събрахме в заседателната зала на Семинарията. Никога, през

целия си живот не съм бил толкова благодарен, че не се е правил запис на някоя наша среща. Тогава бяхме най-близо от всякога до това колективно да обърнем гръб на Православната Църква. Но за да напуснеш Църквата, трябва да напуснеш и вярата, а това не можехме да сторим. Вече знаехме твърде много. А и освен това, нямаше къде другаде да идем.

Когато по-късно същия ден напускахме административната сграда в различните степени и отсенки на отчаянието, ние вдигнахме поглед и ето ти, епископ Максимос! Като Самия Христос, той нямаше да ни остави или забрави. Присъединявайки се към нас за вечеря, той ни напомняше да продължим да търсим Божията воля. Господ да Ви поживи, Ваше Преосвещенство!

Полетът от Бостънското летище Логан Фийлд до нашите различни местоназначения беше много тих за всички ни. Лично мога да засвидетелствам, че той беше изключително потискащ за онези от нас, които пътувахме за Ел Ей. Това беше краят на най-грандиозното пътешествие, което някога някой от нас беше предприемал. Древните църкви бяха великолепни. В Солун всички се събрахме и се помолихме на мястото, където св. апостол Павел е стоял и проповядвал, когато за пръв път дошъл в този град. През този ден посветих наново живота си на Христос и на проповядването на Неговото Евангелие, придружаван от дивно чувство за Божието присъствие.

През друг един ден ние изпяхме Трисветата песен заедно, изплаквайки очите си от радост, пред олтарната част на най-старата известна църковна сграда в християнството, малко извън Константинопол. Християните бяха пели този химн там в продължение на стоти-

ци и стотици години. Някои от другите туристи също се разплакаха, а аз не съм сигурен, че дори разбираха защо.

Цялото ни пътуване беше такова, една духовна висота след друга. Но въпреки това то си оставаше огромна загуба. Бяхме хлопали на вратата на Православието толкова силно, че кокалчетата ни бяха изранени. Имаше дискусии, кимания и шеги, но нито една покана да влезем в кошарата на Църквата. Или, както казват на Запад, не ни предложиха пура.

Обратно у дома дори слънчевата Санта Барбара изглеждаше сива.

ДОБРЕ ДОШЛИ У ДОМА

Я чакайте! – казах аз. Джон Браун, Ричард Балю и аз седяхме заедно с Джек Спаркс в задния двор на къщата му в неделния следобед, два дни след полетите от Константинопол до Бостън и все още се съвземахме от промяната в часовите пояси. – Спомняте ли си, че след три дена имаме уговорена среща и ще се запознаем с Антиохийския патриарх?

– Поне няма да се налага да прелетим половината свят, за да я спазим – промърмори някой.

– Вече съм забравил за това – вметна някой от другите.

Очакването ни гари с насърчение точно колкото да издейним през остатъка от деня. И през следващия, и през по-следващия.

Беше сряда, когато епископ Браун, епископ Балю и аз

отпътувахме по изгрев слънце за Лос Анджелис. Джек Спаркс си остана у дома заради все по-болния си гръб.

– Знаете ли какво трябва да направим днес, според мен? – попита Джон Браун. – Смятам, че трябва да се забавляваме!

– Какво пък те прихваща сега? – попитах аз. И двамата заедно с епископ Ричард потръпнахме в очакване на най-ужасното философско разсъждение, което щяхме да чуем през цялата седмица.

– Всички заминахме за Константинопол сериозни, загрижени как да поздравяваме всекиго, къде да заставаме, кога да сягаме. Нека днес да си бъдем самите ние и да се наслаждаваме на това.

Нито епископ Ричард, нито аз бяхме в състояние да кажем нещо. „Нека си пее“, помислих си аз. Той така и направи.

– Ето например какво ще сторя лично аз. Ще кажа на митрополит Филип: Ваше Високопреосвещенство, *страшно* се радвам да се запозная с вас. И наистина ще го имам предвид. И няма да се държа нито религиозно, нито надуто, нито пък благочестиво. („Сякаш обикновено го правиш“ – промърморих беззвучно.) Смятам просто да вляза там вътре и да бъда ентусиазиран и ако патриархът и митрополитът харесат програмата ни – добре. А ако не, ами... пак добре. Тогава ще си намерим друг патриарх и друг митрополит някъде другаде. Но ще ви кажа едно – уморен съм от всичкото това напрежение. Смятам просто да бъда себе си и да се забавлявам.

До този момент двамата вече бяхме започнали да се заразяваме от неговото настроение. Прекрасно разбихме, че трябва да се отърсим от мрачния облак на Константинопол. Щеше да бъде обидно както за тези

йерарси, така и за хората от Евангелската православна църква, които представлявахме, просто да пристъпим смирено там. Време беше да се отърсим от унието и да предприемем действия. И още нещо – разбрахме се да избягваме предвкването на коравия залък, ако ни попитат за Константинопол. В края на краищата, все още не бяхме разбрали *защо* се провали мисията ни. Щяхме да разкажем онова, което знаехме: нищо не се получи. Щяхме да избягваме тълкуванията или обвиненията.

Точно след като пристъпихме през огромните остъклени врати на Шератон Юнивърсъл Хотел, се срещнахме с доктор Фред Милки, който беше определен да ни посрещне и да ни отведе до покоите на патриарха на седмия етаж. Доктор Милки е висока и заинтригуваща личност с топла усмивка – точно каквото ни трябваше, за да постави началото на нашата среща в непринудения тон, който преследвахме. Минахме през фойето, асансьора, седмия етаж, по коридора чак до другия му край. Фред почука на вратата.

Отвори ни един от дяконите и ни покани вътре. Митрополит Филип пристъпи да ни приветства.

– Какво удоволствие след толкова дълго време – каза той със здраво ръкостискане и чудесен поглед право в очите. Изглеждаше толкова истински; около него нямаше и следа от йерархичен професионализъм. Сякаш се срещаш с някой изключително изтъкнат християнски водач. Около него витаеше една изключително топла и грижовна атмосфера. – Елате, нека ви представя на нашия патриарх Игнатий.

В далечния край на просторната централна стая, точно до прозореца седеше Антиохийският патриарх.

От време на време човек среща хора, които веднага и поразително му заприличват на християни. Това е и моето отчетливо впечатление от него. Изражението му беше свято... и радостно. Докато се приближавахме към него, той разтвори обятия и ни се усмихна.

„Братя, добре дошли!”

Възможно ли беше тези трима блудни синове току що да бяха открили дома си?

Разговаряхме близо час, ние петимата – патриархът, митрополитът, Джон Браун, Ричард Балю и аз. Помолиха ни да разкажем историята на нашето обръщане към Православието, за семействата си и за наскорошното ни презокеанско пътуване. Разказахме им и по нещо за всяка от енориите в Евангелската православна църква, описахме им също така и нашите служения – Семинарията „Св. Атанасий”, „Консулиар Прес” и дейността ни сред студентите.

След около четиридесет и пет минути митрополит Филип се обърна към патриарх Игнатий с молба за неговата преценка.

– Нека сторим всичко, което е по силите ни, за да им помогнем – отговори патриархът.

– Добре – каза митрополитът, обръщайки се отново към нас. – Сега ще разберете нещо за този архидиоцез. Ние взимаме решения и ги взимаме бързо.

Това беше най-добрата новина, която бях чувал от месеци!

– Бих желал да ми осигурите две неща. Първо, бих желал една кратка история на Евангелската православна църква, която да представя пътешествието ви към Православието стъпка по стъпка. След това, на второ мяс-

²³ Американците празнуват този ден през втория понеделник на септември (бел. прев.).

то, можете да ми изготвите кратка справка за всяка енория – кой е пасторът, с какво образование е, броят на хората, базата, с която разполага – не по-дълга от страница за всяка енория.

– Бих предложил аз да се заема с това – каза Джон Браун.

– И кога ще мога да разполагам с всичко?

– Нека помисля... сега сме в края на юни... – запресмята епископ Джон. – Какво ще кажете за Деня на труда²³?

– Прекрасно. Изпратете го до канцеларията ми в Енгълууд. И изпратете заедно с него копия от броевете на вашето списание „Отново“, също и от книгите и останалата литература, публикувана от Евангелската православна църква, както и от нещата, писани за вас. Ще се запознаем подробно с всичко и ще се свържем с вас.

Станахме прави да се сбогуваме. Митрополитът още веднъж стисна здраво ръката ми и ме погледна право в очите.

– Няма да ви караме да чакате дълго – каза той.

Мисля, че всеки от нас тримата мислено си пожела същото нещо – в асансьора да няма никой, така че да можем да натиснем бутона за партера, да изчакаме вратата да се затвори и да се *разкрещим!*

– Къде са били тези хора през целия ни живот? – крещях аз, преизпълнен от радост.

Бяхме прекалено възбудени, за да се натоварим в колата и да потеглим за дома. Бяхме твърде замаяни, за да ходим където и да било. Така че просто се смъкнахме по стълбите до едно барче и си поръчахме обяд. Не си спомням и дума от онова, което сме си казали през остатъка от деня.

Докладът заедно с два кашона литература бяха изпратени по пощата точно преди Деня на труда и в края на есента отново бях във връзка с канцеларията на митрополита. Епископският синод на Евангелската православна църква трябваше да се събере в средата на януари 1986 г. и митрополит Филип ни помоли да изготвим предложение за това как виждаме приобщаването си към Църквата: предполагаем период от време, предполагаема схема за интегриране на нашите енории и помощни дейности в структурата на Архидиоцеза, както и очакваните проблеми. Усилията на нашите януарски синодални заседания доведоха до едно изключително подробно предложение от две и половина страници. Определихме дата в началото на март 1986 г., когато да пристигна в Енгълуд и да обсъдим това предложение.

Уточняване на подробностите

С приближаването на март бях помолен да присъствам на конференция на Националната евангелска асоциация в Канзас Сити. Това ме устройваше добре – първо да участвам в заседанията, а после да отлетя директно за Нюарк за срещата си с митрополит Филип.

През втория ден на конференцията на Националната евангелска асоциация ми връчиха съобщение да се обадя на секретарката си в Санта Барбара в канцеларията на нашата църква.

– Тази сутрин се обади Кати Майер – секретарката на митрополит Филип – започна Линда Уолс. – Той и хората му са приключили с окончателния прочит на всички материали, които им изпратихме, и иска да се

срещне с теб утре. За през целия ден, а не само час или два. Искат да отлетиш тази вечер.

– Мога да го направя – казах аз, – но ще ми трябва твоята помощ да промениш резервацията за полета и да ми намериш стая в хотел. После пак ми се обади, че тук заседаваме по цял ден.

– Няма да ти трябва хотелска резервация – каза Линда. – Той предложи да спиш в неговата резиденция.

Когато Линда ми телефонира отново с информацията за полета, тя вече бе информирала Кати Майер, че ще пристигна там в десет вечерта.

– Помощникът на митрополита се казва дякон Ханс и ще те посрещне на изхода. Кати каза, че лесно ще го разпознаеш, защото изглежда точно като Омар Шариф!

Дякон Ханс е едни от най-благите хора, които изобщо съм срещал, и всички, които го познават, казват същото за него. Той е икона на християнското служение, безбрачен мъж на средна възраст, родом от Ливан и дипломант на Семинарията „Св. Владимир“. И наистина изглежда точно като Омар Шариф.

Докато стигнем до Енгълууд, часът вече беше след единадесет. Резиденцията, която служи както за дом на Митрополита, така и за главна квартира на неговия архидиоцез, представлява голяма сграда в традиционен стил Тюдор в едно от предградията на Ню Йорк Сити. Домът беше притихнал, когато преминахме на пръсти през входната врата и се отправихме с багажа нагоре по стълбите към стаята ми. Дяконът ме последва вътре с куфара ми, докато аз си оставях куфарчето на един стол и окачвах чантичката си на вратата на банята. Благодарих и пожелах лека нощ на дякон Ханс. Докато го изпращах до вратата, по коридора се зададе митрополит

Филип в халат. Беше станал да ме посрещне с добре дошъл в дома си.

– Епископ Питър, за мен е чест да ви посрещна тук – каза той и пренебрегвайки протезнатата ми ръка, разтвори обятия за прегръдка. – Господ ви е сподобил с безопасно пътуване. Починете си сега, а утре сутринта ще се срещнем долу в десет часа.

О. Пол Шнейрла, пастир на православната църква „Св. Дева Мария” в Бруклин, щеше да се присъедини към нас за сутрешната ни среща. Той пристигна рано и двамата закусихме заедно. О. Пол е бивш лутерански пастор, който преди повече от четиридесет и пет години се обърнал към Православието и оттогава е довел мнозина в Православната Църква.

Точно преди да удари десет митрополит Филип слезе при нас с лист хартия в ръка.

– Добро утро – поздрави ни той. – Готов съм за срещата. Помолих ви да донесете вашето предложение, но и аз имам такова за вас.

Той ми подаде своето копие, а аз – нашето. Стояхме във вестибюла пред канцеларията му като всеки преглеждаше документа на другия.

– Виждам, че сме на един и същи път – каза той. Неговото предложение, състоящо се от девет точки на една-единствена страница, по съдържание се припокриваше почти напълно с онова, което бяхме написали ние. – Нека влезем в трапезарията, да седнем и да говорим около масата. Кати ще ни донесе кафе.

Трапезарията в задната част на къщата беше скорошна добавка и по размери наподобяваше малка банкетна зала (всяка година там се провеждат многобройни заседания и тържества). Задната стена беше остъклена, с

плъзгаща се стъклена врата, която се отваряше към настлан с каменни плочи просторен заден двор. Той, на свой ред, беше заобиколен от обширна морава с безброй дървета. Върху дългата маса от лявата страна на трапезарията, в далечния ъ край, лежаха три комплекта за водене на записки.

Денят премина в разговори, предимно върху нашите предложения. Тъй като това на митрополит Филип беше по-краткото от двете, ние го използвахме като работен вариант и вмъкнахме в него някои от нашите точки. Приключихме деня със следния документ като резултат, по отношение на който и тримата бяхме в пълно съгласие:

ПРЕДВАРИТЕЛНО СПОРАЗУМЕНИЕ МЕЖДУ МИТРОПОЛИТ ФИЛИП И ЕПИСКОП ПИТЪР ГИЛКУИСТ

1. Изразяване на надежда за пълно обединение в близкото бъдеще.
2. Обединението ще изисква известна промяна на отношенията и от двете страни. Ще бъде наложително да се разреши проблемът с брачното епископство. Върху това ще се работи по време на някоя бъдеща среща между митрополита и синода на Евангелската православна църква.
3. При миропомазанието и/или ръкоположението на онези, които желаят и отговарят на изискванията, може да се установи връзка за въвеждането на Евангелската православна църква в Антиохийския архидиоцез.
4. Структурата, която сега се нарича Евангелска православна църква, ще продължи мисията си за разпространяване на Православието сред американското общество.
5. Под главенството на митрополита, новата структура ще бъде оглавявана от Съвет под ръководството на неговия председател.
6. Митрополитът ще посочи приемлив служител за свързка, който да работи с главната квартира на настоящата Евангелска правос-

лавна църква. Този служител ще съветва и ще отговаря на въпроси, поставяни от Съвета, и след известен период от време постът му ще бъде закрит.

7. От митрополита ще бъде излъчен комитет от богослови, към които Съветът ще може да се обръща за разрешаването на богословски и богослужебни проблеми.

8. Новата структура ще следва финансовата система, действаща понастоящем в Архиепископата и всяко тримесечие ще докладва в Архиепископата за финансовото си състояние, растежа или намаляването си.

9. Новата структура в Архиепископата, в консултация с Богословския комитет, ще установи вътрешно богослужебно единство, приемливо за всички.

През юни трябваше да представя този документ пред Синода на Евангелската православна църква за обсъждане и отговор. Прекъснахме работата, за да обядваме, а след като се нахранихме, се оттеглихме в гостната стая да приключим с всичко.

– Бих желал да отправя една важна молба към вас, Ваше Високопреосвещенство – започнах аз още щом се настанихме. – Най-вероятно нашите хора ще се съгласят с онова, което написахме тази сутрин. Но щом говорим за приемане в Антиохийския архиепископат, ще бъде от първостепенна важност за всичките деветнадесет от нас да получат възможността да се срещнат с Вас скоро и да споделят Вашето виждане за довеждането на Православието в Северна Америка, както и да обсъдят в лична среща с Вас някои от тези отделни точки. Възможно ли е, след нашата синодална среща през юли, да кажем, в края на лятото, всички да дойдем тук и да прекараме един ден с Вас?

– Безспорно – заяви той без ни най-малкото колеба-

ние. – Нека да го направим в началото на септември.

Нашият Юнски Синод обаче се състоеше не от деветнадесет, а от петнадесет души. Четирима от епископите ни бяха избрали да напуснат Евангелската православна църква. Желанието им беше по всякакъв начин да прекратят усилията си за приемане в Православната църква и да продължат с изграждането на Евангелската православна църква. Увещавахме ги да изчакат с решението си до септември 1986 г. – тогава поне щяха да имат възможността да разговарят с митрополита, когото никога не бяха виждали. Но не би. Константинополското разочарование ли беше спомогнало за вземането на тези жертви? Никой не можеше да отговори и ние не успяхме да ги убедим да присъстват.

Настъпни септември и ето ни и нас, Синода на Евангелската православна църква, отново в самолета, този път за Ню Йорк. В града пристигнахме една четвъртъчна вечер – петнадесет епископи и петнадесет други наблюдатели. Наехме коли и се отправихме към мотела точно преди Енгълууд. По програма, срещата ни с митрополита трябваше да продължи през целия петък. В събота сутринта щяхме да се съберем в църквата „Св. Антоний“ в близкия Бергенфийлд, Ню Джърси, за да отслужим Божествената литургия пред митрополита за неговата оценка и одобрение. В неделя щяхме да служим заедно в „Св. Антоний“ и после да се придвижим през моста на Джордж Вашингтон до Крестууд. Там през следобед, в Семинарията „Св. Владимир“, Синодът щеше да се събере отново. Щяхме да останем там през следващите няколко дни, за да стигнем до някакво окончателно решение за влизането ни в Църквата.

Среща с митрополита

Настроението, с което започна нашата петъчна среща с митрополит Филип, беше тържествено. Известен брой от нас бяха готови да станат православни. Други все още се колебаеха, изразявайки опасението, че ще бъдем „претопени” – същият страх, който беше отказал и другите мъже.

Събрахме се в петък сутринта около същата дълга маса, където тримата бяхме седяли заедно през март. Комплектите за водене на записки отново си бяха на местата, този път две дузини на брой. Заедно с митрополита в неговия край на масата седяха Негово Високоспреосвещенство Константин, митрополит на Багдад, който през седмицата беше тук на посещение, Негово Преосвещенство епископ Антон – помощник на митрополита и о. Джоузеф Алън – архиерейски наместник на Антиохийския архидиоцез в Северна Америка. Наблюдателите се настаниха точно зад нас. Кати Майер и дякон Ханс ни поддържаха добре заредени с кафе.

Митрополит Филип откри срещата с молитва и предварително подготвено изявление, което съдържаха следните основни бележки:

До известна степен сме запознати с вашето минало и вашето търсене за пълното приемане на светата Православна вяра. Известно ни е също така, че пътешествието ви към Православието не е било никак лесно поради многобройността на православните юрисдикции на този континент. Убеден съм обаче, че Светият Дух, Който винаги присъства в Църквата, по думите на петдесетното богослужение, „ще ви въведе в земята на правдата”. Православието, въпреки юрисдикционното си състояние в Северна Амери-

ка, е Христовата вечна истина, вчера, днес и вовеки.

Бих искал да ви посъветвам да не взимате прибързани решения; в същото време моят братски съвет към вас е да не отлагате до края на дните си. Каквото и решение да вземете, сега или в бъдеще, вземете го заедно – с един разум, едно сърце и един дух. Не позволявайте сатаната, който е княз на измамата и раздора, да се вмъкне посред вас и да погуби единството ви. Господ знае, че и без това имаме достатъчно отцепнически религиозни групи в тази страна, както и достатъчно духовна слепота.

Възхищаваме се на вашата евангелска ревност и сме дълбоко убедени, че нашият Господ не умря на кръста и не възкръсна от мъртвите, за да установи Своята Църква за славяни, гърци или араби, а за цялото човечество. В Него Изтокът и Западът, Северът и Югът не съществуват. „И тъй, идете и научете всички народи, като ги кръщавате в името на Отца и Сина и Светия Дух”. Именно в този дух ние отново ви приветстваме във вашия дом. И нека Всесветият Дух води всички ни, за да сторим онова, което е угодно на светата Му Църква.

До края на деня почти бяхме приключили с подробното разглеждане на документа с предложението, като митрополитът и останалите благо и търпеливо отговаряха на нашите въпроси. В разговора взеха участие и повечето от наблюдателите. Съботата с литургията и обсъждането също ни беше от полза, понеже бяхме изучавали православно богослужение „от книгите” и имахме нужда от някои поправки. В неделя хората от „Св. Антоний” ни посрещнаха с чудна и изобилна гощавка след Божествената литургия.

Сега вече ухажването ни се беше извисило до ново ниво. И топката съвсем явно беше в нашата половина. В продължение на петнадесет години бяхме изучавали православно християнство и бяхме прекарвали едно десетилетие във връзка с неговите представители. Митрополи-

тът ни беше дал повече време, отколкото бяхме поуска-
ли, беше отговорил на всички зададени му въпроси и бе
предложил да стане наш баща в Христа. За по-малко от
година щеше да ни въведе в Църквата, ако бяхме готови
да направим посвещението си. Отпътувахме за „Св. Вла-
димир” и се настанихме там за през нощта. Най-важно-
то събрание в живота ни беше насрочено за девет часа в
понеделник сутринта. Спомням си го съвсем ясно.

След първоначалната молитва казах:

– Братя, никога през живота си не съм ръководил та-
кова събрание, нито пък съм присъствал на нещо подоб-
но. Следователно смятам просто да си седна, а вие мо-
жете да пристъпите към изказванията си.

Харолд Данауей беше първият, който взе гумата. От
Константинополското пътуване насам той беше развил
едно засилващо се колебание относно влизането ни в Цър-
квата. Предположих, че ще се изкаже отрицателно.

– Господа, нямаме избор – каза той. – Аз съм за. Го-
тов съм да бъда приет.

Той е човек на кратката приказка и това навярно бе
една от най-дългите му речи!

След него заговори Уелдън Харденброок. Той също бе-
ше отрицателно настроен през последната година и в
почти същото разположение на духа като Харолд.

– Вътре съм – каза той. – Хареса ми онова, което ви-
дях през тези дни.

При положение, че тези двамата се изказаха утвърди-
телно, нещата бяха решени. Всички го знаехме. За не по-
вече от пет минути събранието беше приключено, като
не се смята формалността и останалите да кажат сво-
ето „да”. Имаше един отговор „може би”, на който му
трябваше повече време, и през следващите седмици ево-

люира го „не”. Но дори и той почувства, че ние трябва да влезем в Църквата. В Синода бяхме четиринадесет души със седемнадесет енории и почти две хиляди души от Аляска до Атланта.

Бих искал да кажа, че това беше най-щастливият ден от живота ми, но този ден тепърва предстоеше. Не ще и дума, бях щастлив. Но онази част от мен, отговорна за производството на чувства, беше претоварвана в продължение на няколко дни и величината на току-що постигнатото се притъпяваше. Закрихме сутрешното заседание преди обед и аз реших да отида до телефона и да се обадя на митрополит Филип. Но случайно попаднах на приятел от факултетското тяло на „Св. Владимир” и така и не се обадох. Докато приключим с обяда си, стана време да се съберем отново.

Приключихме точно преди четири часа и аз бързо напуснах залата, за да телефонирам в Енгълвуд. Слушалката вдигна Кати Майер.

– Имам добра новина за митрополита, ако е там – казах аз.

– Епископ Питър, благодаря за обаждането – поздравя ме той като вдигна телефона.

– Щастлив съм да ви съобщя, че нашият отговор е „да” – казах аз. – Но бихме желали лично да Ви го кажем. Ако се появим в сряда, в три следобед, бихте ли излезли на стълбището да ни дадете благословията си? Само за пет минути, не повече.

– Кати, тук ли съм в сряда, три часа? – чух го да пита далеч от слушалката. От другата стая измърмориха, че ще трябва да излезе от среща или нещо такова.

– Тук съм и ще бъда щастлив да ви видя. Заповядайте в три.

На следващата сутрин, когато започнахме заседанието си, аз съобщих на останалите мъже, че трябва да си обещаем в сряда да бъдем съвсем кратки.

– Той прекъсва нещо, за да се срещне с нас – казах им аз. – Нека пристигнем точно на време, аз ще кажа „да“ от името на всички ни, ще помолим за неговата благословия и после потегляме.

През целия вторник и сряда сутринта заседавахме върху делата на Евангелската православна църква. В сряда следобед скочихме в колите си и пропътувахме четиридесетминутното разстояние до Енгълууд. В два часа и петдесет и пет минути и последната кола беше спряла до бордюра. Изчакахме се за момент на алеята.

– Нека отидем заедно до главното стълбище. Дякон Шанън ще почука на вратата, оттам поемам аз. И запомнете, пет минути максимум.

Минахме по алеята и застанахме вкупом в основата на стълбището. Дякон Хауърд почука на вратата и дякон Ханс дойде да отвори, следван от митрополита.

– Заповядайте вътре – покани ни с жест митрополит Филип.

– Ваше Високопреосвещенство, благодарим Ви, но Ви сте зает и всичко, което искаме, е да Ви съобщим за нашето решение и да ви помолим за Вашата...

– Казах, заповядайте – прекъсна ме той, може би мъничко развълнуван. – Ханс, вкарай ги вътре. Хайде, хайде.

Той се отправи към банкетната зала в дъното, а ние го последвахме неохотно. Там вдигнах глава и не можах да повярвам на очите си. Масите бяха подредени под формата на буквата „П“ в отсамната част на залата и по дължина на двете □ страни. Бяха застлани с покривки и покрити с

порцелан, сребро и кристали, както и с безбройни подноси от всички възможни сладости на Близкия Изток. Сълзи избликнаха в очите ми, когато той ни покани да си намерим места и да се настаняваме. Митрополит Филип остана прав на своето място в центъра.

– Братя – каза той с широка усмивка, – добре дошли у дома!

Най-сетне бутонът на щастието ми беше натиснат!

След благословията всички се заловихме с кафето, сладкишите и разговора. Но някак си, все още не беше достатъчно. Беше все едно да искаш да изтърчиш на улицата, да танцуваш и да празнуваш. Но над тридесет мъже в свещенически одежди не могат да танцуват един с друг (поне не в *Православната* църква, не и там). Можехме ли да запеем, да си коронясаме крал или да наемем духов оркестър?

– Нещо не е наред ли, епископ Питър? – попита митрополитът. Седях точно срещу него на масата и очевидно изобилието от чувства беше изписано на лицето ми.

– Толкова съм превъзбуден, че ми се иска да направя нещо, за да го отпразнувам. Всичко е прекрасно, всичко това, което сте извършили. Но трябва да съществува нещо, което да можем да *направим*, нещо, с което да освободим цялото това чувство на радост...

– Ханс – извика той, приканвайки дякона към масата. – Извади пурите!

Цялата зала избухна в смях. Моментът изискваше нещо точно такова. Дякон Ханс се върна обратно в залата с две кутии огромни вносни пури. Мъже, които никога, никога не бяха пушили, си взеха и запалиха. Все едно се задейства гигантски изпускателен клапан. След около минута Кати влезе в залата с нова кана кафе.

– Ваше Високопреосвещенство – заяви тя – тук е като наркоманско свърталище!

Отново почнахме да се превиваме. Сякаш за няколко ценни мига си бяхме загубили репутацията, но държахме на всяка секунда от тях.

Докато емоциите се уталожваха над кафето, сладкишите, а сега и пурите, о. Гордън Уокър се изправи с една молба.

– Ваше Високопреосвещенство – започна той, – мнозина от нас идват от църкви, които са били твърде про-израелски настроени. Сега ставаме членове на една църква, която е била установена в Съединените Щати от арабски християни. Ако обичате, използвайте времето, докато тези покварени мъже си допушват пурите (той също си беше запалил една, при положение че ги *ненавижда*), и ни кажете как гледате на събирането на израелската нация?

Жалко, че отговорът му не беше записан. В продължение на тридесет минути, започвайки с Авраам от Стария Завет, митрополит Филип ни изнесе най-вълнуващия библиейски урок върху Израел и арабските народи, който някога съм чувал. Той внимателно изясни разликата между ционизма като политическо движение, често ограничаващо и апартейдско, и юдаизма като уважавана нация и вяра. Не мога да се сетя и за един-единствен евангелист, който не би чакал на опашка и не би платил на входа, за да присъства. А аз останах с по-голямо желание за мир и справедливост в Близкия Изток – както за Израел, така и за палестинците – отколкото някога съм имал.

²⁴ Един от най-високите небостъргачи в Ню Йоркското Сити. (бел. ред.)

– Нека Господ бъде с всички вас – каза митрополитът, приключвайки темата. – И ви моля да споделите любовта ми с всички ваши хора. Нека използваме предстоящата година, за да се опознаем. Очакваме следващото лято или, най-късно, следващата есен да започнем миропомазванията и ръкоположенията, с които да ви приемем в Църквата.

Има една песен, която православните християни пеят на сватби, годишнини и най-вече по време на Божествената литургия, когато идва да служи епископ. Ние бяхме научили тази песен още преди години и тя вече се бе превърнала в част от нашата традиция. Когато се изправихме да напуснем трапезата, без никаква подкана, ние се обърнахме към нашия бащински приятел и в един глас изпяхме: „Многая лета, многая лета, многая, многая лета!” Пеехме с все сила. Цялата зала плувна в сълзи и прегръдки. Никога преди, през целия си живот не съм влагал толкова смисъл в думите на някоя песен!

По пътя към входната врата о. Джо Алън, който се беше появил по време на празненството, ме хвана за ръката и ме отведе встрани.

– Искам да Ви помоля за нещо. През декември ще празнуваме двадесетата годишнина на митрополита в епископството. В неделя сутрин, на девети декември, в Бруклинската катедрала ще има тържествена литургия, последвана от банкет на остров Статен. Бихте ли желали Вие и Вашата съпруга да дойдете като наши гости и представители на Евангелската Православна Църква?

Празници в Ню Йорк

Бяхме решили да пристигнем в Ню Йорк няколко дни порано, за да си напазуваме за Коледа в Манхатън. Около месец преди да отпътуваме, уреждах по телефона резервацията на самолетните билети, когато нещо ми подсказа да се обадя на приятелите ни Том и Лавлис Хауърд от Бостън, и да проверя дали не биха желали да дойдат да пазаруваме заедно в събота и да вечеряме след това. „Дали Господ не се опитва да ми каже нещо? – помислих си аз. – Не е. Хауърд и без това си имат повече работа, отколкото могат да поемат по това време на годината.” Поръчах билетите и направих резервации за хотел.

Самолетът се приземи на летище Ла Гуардия – след вечеря с Мерилин се качихме на автобуса за Манхатън. Беше девет часа, когато се настанихме в хотела, но все още твърде рано, за да останем там. Навлякохме се дебело и тръгнахме да се разхождаме. Обиколихме *навсякъде* – центъра Рокфелер, за да видим кънкьорите и коледното дърво, отидохме и до Сакс, за да погледаме украсените коледни витрини, до катедралата „Св. Патрик”, нагоре по Пето Авеню до Кулата Тръмп²⁴ и обратно към хотела.

Съботата беше определена за пазаруване. Решихме да започнем от Сакс на Пето Авеню. Щом излязохме от хотела и се запътихме по улицата, попаднахме на Уолдорф Астория.

– Нека да минем през фоайето и да разгледаме коледните украси – казах на Мерилин, чувствайки, че сякаш *трябва* да минем оттам. Влязохме, взехме ескалатора и по коридора стигнахме до обширното фоайе. Украсите бяха поставени и бяха наистина прекрасни. Без да бърза-

ме, обходихме фоайето от край до край и отново се низахме през вратата на улицата. Върн тълпата беше рамо до рамо и лакът до лакът. Вдигнах поглед към ъгъла и там, пробивайки си път по тротоара, вървяха Том и Лавлис Хауърд заедно със сина си Чарлз!

Беше нещо като още един знак по пътя. „Господ ме доведе по прав път...” казва прислужникът на Исаак (Бит. 24:27). Не вярвайки на очите си, всички влязохме обратно в Уолдорф, наваксахме набързо пропуснатото за няколко години далеч едни от други и се уговорихме да вечеряме заедно.

Неделната сутрин ни изпревари. Хванахме си такси до катедралата и успяхме да стигнем точно след девет часа. Православни християни бяха пристигнали от цялата страна, миряни и духовници, включително и митрополит Теодосий и архиепископ Иаковос. По време на Божествената литургия проповядва о. Пол Шнейрла. След службата о. Антъни Гейбриъл от Монреал ни откара на остров Статен за празничния банкет. В продължение на няколко часа служихме и празнувахме заедно в чест на мъжа, когото скоро щяхме да наричаме Саудна, задушевната арабска дума за господар. Прекарахме понеделника с приятели в „Св. Владимир”, а във вторник Мерилин и аз спазихме уговорката си с митрополит Филип да го информираме за напредъка си през последните три месеца.

Дневният ред се състоеше от две точки: Обяд и Изненада. Защото, в добавка към прекрасния меден поднос от Близкия Изток, Саудна Филип имаше също и друг колежен подарък за нас...

– Как са хората в Евангелската православна църква?
– попита той, когато след обяда се оттеглихме в днев-

ната. – Готови ли са да бъдат въведени в Църквата?

– Готови са – уверих го аз, предполагайки, че той ще предложи миропомазанията и ръкоположенията да започнат на Конгреса на Северноамериканските архидиоцези през идващото лято в Детройт.

– Добре! Ще бъде в Калифорния в началото на февруари и ще започнем миропомазанията и ръкоположенията на осми февруари в църквата „Св. Михаил“ във Ван Нюйс – отговори той без колебание.

Осми февруари! Че това беше само след два месеца. Една година беше редуцирана до два месеца.

– Това е превъзходно – мисля, че казах тогава. Или нещо подобно. След два месеца около две хиляди протестантски поклонници щяха да завършат своето пътешествие към православно християнство.

– Катц, ела тук с календара. Ще започнем с миропомазанията на хората от Евангелската православна църква през февруари – извика той на секретарката си в съседната стая.

Остатъка от следобеда прекарахме в планиране на програмата. В областта около Лос Анджелис повечето от членовете на Евангелската Православна Църква щяха да бъдат миропомазани, а свещениците □ ръкоположени за дякони на осми февруари. През следващата неделя в катедралата „Св. Николай“ щяха да бъдат миропомазани останалите миряни от Лос Анджелиската област, а дяконите щяха да бъдат ръкоположени за свещеници. Оттам митрополит Филип щеше да се придвижи нагоре по крайбрежието и да повтори процедурата в Санта Круз, а след това и да потрети миропомазанията и ръкоположенията в Нешвил по-следващата неделя.

През март щеше да пристигне епископ Антон, за да въведе нашите енории от Джаксън, Мемфис, Гери, Индиана и другите три, намиращи се в Канада, в Църквата. И най-накрая митрополитът щеше да отлети за Анкърридж и Сиатъл, за да доведе всичко до край в началото на април.

– По този начин цялата Евангелска православна църква ще бъде в лоното на светото Православие до Великден – усмихна се митрополит Филип. – Приятелю, Питър, вашето пътешествие е почти към края си, или по-скоро вашето пътешествие ще може да започне.

Сбогувахме се, като си пожелахме благословено Рождество Христово. За толкова много неща имахме да благодарим през тази година. А 1987 се очертаваше като още по-добра.

В самолета за вкъщи на следващия ден си съставих списък с имената на хората, на които трябваше да се обадя. Седемнадесет енории разполагаха с два месеца да направят окончателните си приготовления за посрещането на някои от новите ни епископи. Ухажването беше почти към края си. Задаваше се денят на сватбата.

НАПРЕД КЪМ ТРЕТОТО ХИЛЯДО- ЛЕТИЕ

Дякон Ханс го каза най-добре:
– Всяка от тези служби с миропомазания и ръкоположения е като една малка Петдесетница – отбеляза той по време на Божествената литургия в Нешвил, когато хората пристъпиха напред, за да получат първото си причастие като православни християни.

Две седмици преди това, службата в „Св. Михаил“ във Ван Ньойс беше продължила почти четири часа, тъй като бяха миропомазани над двеста души, а мнозина други бяха ръкоположени за дякони. В действителност тълпата беше толкова голяма, че се наложи да се демонтират стъклените плоскости от западната стена на храма и да се издигне една огромна, взета под наем палатка, коя-

то да помогне за побирането на преливащото множество.

– Това прилича на петдесетно съживление – казах аз на о. Джон Бартке преди службата. В класическия смисъл на думата така си и беше.

Първият човек, който срещнах на влизане в църквата през това февруарско утро, беше Уляна Шмеман, съпругата на покойния о. Александър Шмеман. Тя беше пропътувала целия път от Ню Йорк до Лос Анджелис, за да стане свидетел на събитието. Присъствието ѝ беше изтъквано от всички и самият аз едва ли можех да изразя благодарността си към нея за това посещение.

Всички ние, миряни и духовници от Евангелската православна църква, бяхме миропомазани в началото на богослужението. След това, по време на Божествената литургия, бяха ръкоположени дяконите, като митрополитът лично възложи ръце на всеки един от тях. Новосъздадените калифорнийски енории бяха: „Св. Варнава”, Хънтингтън Бийч, о. Уейн Уилсън; „Св. Атанасий”, Санта Барбара, о. Ричард Балю; „Св. Тимофей”, Ломпок, о. Дейвид Оган; „Св. Атанасий”, Сакраменто, о. Томас Ренфрий; и в Невада – „Св. Иаков”, Рено, о. Тимохи Маккой.

Макар в новозаветни времена и през по-голямата част от историята на Църквата да са се практикували множествените ръкоположения, по-разпространеният съвременен обичай в Православието е да се ръкополага само по един дякон или презвитер на богослужение. Но ние бяхме толкова много, че обичаят отстъпи място на дълговековната традиция и, както при случая с апостол Павел, митрополит Филип „възложи на тях ръце” (Деян. 19:6) за слизането на благодатта на Светия Дух.

Молитвата, с която епископът се моли за всеки нов дякон, включва следните думи:

Дай му да възлюби благолепието на Твоя дом, да застане пред гверите на светия Твой храм и да запали светилниците в скинията на Твоята слава. И посади го в светата Си Църква като плодовито маслинено дърво, което ражда плодове на праведност. И направи го Твой съвършен служител във времето на Твоето пришествие, тъй че да се сподоби с наградата на онези, които са Ти благоугодили.

Заедно влизахме в светия дяконски чин, започнат със седмина мъже, включително и св. Стефан, първият мъченик за Иисус Христос в новородената Църква.

През тази сутрин един човек липсваше в „Св. Михаил”. Пегги Томас си беше у дома в Санта Барбара, водейки борба с напредналото си раково заболяване. Тя беше твърде болна, за да пътува. Семейството □ беше миропомазано, а съпругът □ Стив – ръкоположен в нейно отсъствие.

– Тя трябва да го направи следващата седмица – каза той, когато напусна храма. – Молете се за нея.

След богослужението хората от „Св. Михаил” ни посрещнаха с истинско пиршество. Тогава беше един от няколкото пъти, когато съм си признавал, че частица от причините, поради които съм станал православен, е храмата!

Следващата неделя ни донесе още миропомазания и ръкополагането на дяконите за свещеници в катедралата „Св. Николай” в Лос Анджелис, където пастир е о. Пол Ромли. С нас беше и скъпият ни епископ Максимос от Питсбърг, както и японският епископ Серафим, който преди години беше завършил Нияк Байбъл Колидж като евангелски протестант. В допълнение на това бяха

пристигнали и двадесетина православни свещеници от цяла Северна Америка. Освен енорияшите на катедралата присъстваха и десетки приятели и родители, включително и моите собствени, за да станат свидетели на славното събитие.

Беше сякаш още една Петдесетница. Радост от Господа изпълваше Неговия храм. Докато ръкополагаше свещениците един по един, митрополит Филип се молеше:

Божествената благодат, която винаги изцелява немощните, и допълва онова, което е несъвършено, въздига чрез ръкоположение този благоговеен дякон да стане презвитер.

Знаех, че от момента на изричането на тези думи щях да бъда призван да разчитам на благодатта, която допълва несъвършеното, за целия си останал живот и служение. Господ наистина използва по-долните неща на този свят, за да изобличава мъдрите.

По време на последвалото празненство епископ Максимос се изправи и взе думата. Той възхвали Бога за Неговата вярност към нас като поклонници, както и за митрополита и неговия кураж и решителност в отварянето на дверите на Църквата пред нас. С радост представих следобеда своите родители на тези двама Божии мъже, които ни бяха приели толкова благосклонно.

Когато излязох през Задния вход на катедралата и се отправих към колата си, забелязах една паркирана каравана до близкия тротоар. Хлъзгащата се странична врата беше все още отворена и аз хвърлих вътре един поглед, минавайки покрай нея. И там, полезна и усмихваща се широко, беше Пеги Томас.

– Успях! – каза тя. – Това беше мечтата ми, да стана православна.

Само след около месец митрополит Филип изпрати на о. Стив Томас следното писмо:

„Току-що научихме с безкрайно съжаление за заспиването в Господа на обичната Ви съпруга, Пеги. Нека Всемогъщият Бог я посрещне в Светите Си покои, където лицата на светите сияят като небесните звезди. Отвъд този свят на сълзи и страдания Христос ни е обещал един друг свят, където няма нито болест, нито мъка, нито болка. Нашата утеха е, че рано или късно ще се присъединим към онези, които обичаме, отвъд покривалото на това временно съществуване.“

Енория след енория

Всяка от енориите, макар всички да споделят същия Господ, същата вяра и същата надежда, все пак притежава свой собствен характер. В православната църква „Св. св. Петър и Павел“, намираща се малко извън Санта Круз, и обгрижвана от о. Уелдън Харденброок, характерната черта е ентузиазмът. Той си проличава в това как се молят свещениците по време на богослужение и как народът пее. Наг петстотин души бяха миропомазани там от митрополит Филип само три дни след неделята в Св. Николай. Съвсем честно, аз си мислех, че небесата ще се отворят и ще ни приемат, когато паството се изправи и запя „Многая лета“ на митрополита.

На следващия ден се качихме на самолета за Нешвил, за да приемем в Църквата и хората, и служителите от „Света Троица“, Франклин, обгрижвана от о. Гордън Уокър, както и от „Св. Стефан“, Атланта, с пастир о. Ендрю Мур.

През следващия месец, март 1987 г., нашите енории,

включващи „Св. Петър”, Джаксън, Мисисипи; „Св. Иоан”, Мемфис; и „Св. Възкресение Господне”, Гери, Индиана, в продължение на две последователни седмици посрещнаха епископ Антон и преживяха същата изпълнена от Духа радост, както и другите преди това. Още трима от епископите на Евангелската православна църква – Кларк Хендерсон, Дейл Отри и Грегъри Роджърс, пастирите на тези църкви – бяха ръкоположени за свещеници. По-късно през същия месец епископът отлетя за Саскатуун в Централна Канада, за да мирнопомаже верните там и да им ръкоположи свещеници. До края на месеца енориите на о. Даниел Матисън в Отава – „Св. Богоявление”, на о. Бърнард Фънк в Саскатуун – „Св. Викентий” и на о. Лари Райнхаймер в близкия Борден – „Св. Андрей” бяха приети в Православието.

Последните две спирки бяха в началото на април: Анкъридж, Аляска, където беше приета енорията „Св. Иоан” от предградието Ийгъл Ривър, обгрижвана от о. Харолд Данауей и най-накрая Сиатъл, Вашингтон, за приемането на енориите на о. Джоузеф Коупланд – „Св. Кръст”, Якума и „Св. Павел” на о. Кенет Бервен и о. Мелвин Гумака, а понастоящем на о. Дейвид Андерсън.

С митрополит Филип трябваше да се срещнем в Анкъридж през първата сряда на април. Няколко дни преди това ми се обади Кати Майер със съобщението, че полетът му ще бъде във вторник. На летището с него и дякон Ханс се срещнал о. Харолд и ги откарал до общината в Ийгъл Ривър.

– Когато Саудна Филип пристъпи в църквата – разказа ми о. Харолд на следващия ден, – той възкликна: Това е истинска катедрала.

По молба на митрополита цялото паство било свика-

но до вечерта и църквата била осветена като Катедрален храм „Св. Евангелист Иоан”. Хората били като онемели. Преди три години те със собствените си ръце били проектирали и построили църквата. А сега сградата ги изпреварвала в Православието с един ден!

Освен службите, в Аляска ни очакваше и нещо друго. На втория ден, точно след обяда, осмина от нас, включително и митрополитът, бяхме поканени да участваме в двучасов туристически полет над връх Маккинли и няколко глетчера. Пристигнахме навреме на близкото летище, но самолетът така и не пристигна. Научихме, че се е разбил сутринта, трагично погубвайки и двамата пилоти. Решихме да отложим разходката за следващия ден, знаейки, че съдбата ни е в Божиите ръце.

– Това е най-прекрасният полет, който съм правил някога – отбеляза митрополит Филип, докато приближавахме величествения връх Маккинли.

Дойде и петъка и се отправихме към Сиатъл. Там цареше същата радост и макар да бяхме уморени, се натъжихме от настъпването на края на празничната поредица.

– Ще ми липсваш, вече няма да се виждаме толкова често – казах аз на дякон Ханс, когато отпътувахме за летището.

През лятото на националния конгрес в Детройт митрополит Филип отново ни приветства с „добре дошли”, този път официално.

– Дами и господа, тази година честваме събитие, което не се е случило в далечното минало, а само преди няколко месеца – започна той.

Митрополитът разказа за нашата първоначална среща с патриарха в Лос Анджелис и после се спря на среща-

та си със синода на Евангелската православна църква на пети септември 1986 г.

– И след една четиричасова интензивна богословска дискусия се случи нещо, което никога няма да забравя. Епископ Гордън Уокър от Тенеси се разплака и със сълзи на очи се обърна към нас. „Братя, чукаме на православни врати от десет години, но без никаква полза. Сега сме дошли и на вашия праг да търсим светата вселенска и апостолска вяра. Ако не ни приемете, къде ще отидем?“ Аз бях дълбоко покъртен от искреността на епископ Уокър и от онзи момент нататък нямах никакви съмнения, че такъв диалог, кръстен със сълзи, ще бъде увенчан с небесна радост.

По-нататък в своето изказване митрополитът разказа за своята реакция на службите за миропомазване из цяла Северна Америка.

– Бих искал да мога да ви опиша с думи радостта, която изпитвах, докато миропомазвах онези малки гечица от Евангелската православна църква. Всяко следващо преживяване беше като глава от книгата *Деяния на св. Апостоли*. Почувствах, че Църквата отново придобива своя апостолски дух и че още веднъж преоткрива своето мисионерско измерение.

Между нас, православните, се шири една изкривена представа, че Православната църква не прозелитства. Нищо не е по-далече от истината. Можете ли да си представите къде щеше да бъде Църквата, ако Петър и Павел, Филип и Андрей, както и останалите апостоли не прозелитстваха? Това, от което гнес се нуждае Америка, особено след рухването на телевизионния амвон, е едно евангелско Православие, основано на истинското тълкуване на Писанието, на учението на апостолите и Отците на Църквата и на богослужбения и тайнствен живот на Църквата.

Още веднъж, от все сърце, аз казвам на хората от Евангелската православна църква: „Добре дошли у дома!“

Началото

Оргенът на Св. Атанасий представлява една инициативна група с повече от осемстотин членове в рамките на Антиохийския архидиоцез, която осигурява разработката на някои специални проекти. Един от тях е двадесет и две минутна видео презентация, наречена „Добре дошли у дома“, която е запечатала на лента приемането на Евангелската православна църква в Православието. В края на филма, когато нормално очаквате да се появи надписът КРАЙ, на екрана вместо това се изписва НАЧАЛО. Аз вярвам, че тези гуми са пророчески.

Само за няколко месеца след нашето близане в Православната църква, стотици други хора намериха дома си в Православието. В няколко американски градове бяха открити нови мисии – места като Фарго, Северна Дакота; Солт Лейк Сити, Юта; Ийст Лансинг, Мичиган; Блумингтън, Индиана; Бийвър Фолс, Пенсилвания и Уитън, Илиноис. В допълнение на това, започнаха да пристигат молби, понякога по няколко в един ден, от пастори, които са възлюбил Христа и Неговата Църква и търсят пълнотата на Православното богослужение и вяра.

Мнозина от тях бяха евангелски протестанти, които с години се бяха двоумили по отношение на православното християнство, но се опасяваха, че то ще се окаже твърде етническо за тях. Други бяха епископални или членове на традиционните протестантски изповедания или пък римокатолици – благочестиви мъже, които се бяха разочаровали всеки път, когато се обърнат, да открият, че доктриналната опора се е изметнала изпод кра-

²⁵ В православната Библия последна в Стария Завет е Третата книга на Ездра (*бел. прев.*).

ката им. Всички търсеха богословски, богослужебни и църковни корени.

Друго видимо средище на интереси се оказаха християнските семинарии и университети. Получихме покани и изнесохме лекции в немалък брой от тези институции, често с подкрепата на администрацията. Учебни заведения, които незабавно биха изхвърлили всеки православен свещеник допреди двадесет години, а несъмнено и аз бих участвал лично в това, днес вече показват сериозно отношение към тази древна вяра. Защо?

В последната²⁵ книга на Стария Завет, в действителност, в последния стих от Стария Завет бива положено едно боговдъхновено предсказание. Бог обещава, че ще обърне „сърцата на децата към бащите им” (Мал. 4:6). Божият народ споделя една обща жажда за откриване на основателите на своята вяра, на Църквата, която Исус Христос основава чрез Своите апостоли, както и на Отците на Църквата. Малахий ни казва, че това ще се случи преди „да настъпи денят Господен – велик и страшен” (Мал. 4:5).

Когато Въплътеният Бог, нашият Господ Исус Христос, идва на земята за първи път, именно хората, които взимали на сериозно Закона и Пророците Го разпознават и последват. Какво да кажем за второто Му идване – ще Го познаем ли? Ще бъдем ли подготвени? Исус предупреждава, че някои, които казват, че са, няма да бъдат.

Днес голяма част от християнството е поразена. Голям брой християни по един или друг начин са изоставили вярата. Вярващите са останали сираци и изолирани от своите корени. Но, колкото и трагично да звучи това, спомнете си, че Бог използва дори човешката ярост

за Своя слава. Защото от отстъпничеството се ражда глад за пълнотата на новозаветната вяра, за новия живот в Христа, за поклонението на Светата Троица, за самата Църква.

Какво желаем ние, православните християни? Каква е нашата визия, нашият копнеж? Просто това: ние копнеем да *бъдем Църквата* за всички истински посветени християни в англоезичния свят. Християните в Северна Америка например са имали възможността да избират дали да бъдат римокатолици или пък баптисти, презвитериани или методисти, или пък даже независими. Но малцина са имали възможността да избират дали искат да бъдат Православни. Ние копнеем да направим този избор възможен и да насърчаваме хората да станат част от изначалната Църква на Иисус Христос.

На няколко пъти в книга Откровение Иисус казва: „Който има ухо, нека чуе, що Духът говори на църквите”. Аз вярвам, че в тези времена Светият Дух надава тръбен зов към Божия народ: Деца, върнете се у дома при вярата на своите бащи, при корените си в християнството, при зелените пасбища и тихите води на Църквата, която е устояла на изпитанията на времето.

Преди да станем православни, ние пак имахме правилния Спасител, макар сега да Го познаваме по-добре заедно с Бог Отец и Бог Дух Свети. Имахме правилната Библия, макар сега да я познаваме още по-добре. Но бяхме пропуснали това важно липсващо звено – правилната Църква. Духът и Библията ни призоваха и ние с радост се отзовахме на призива.

Това е съкровището, което намерихме. И не се осмеляваме да го скрием.

Отец Джеймс Мина се оказа прав в онзи ден в катедр-

ралата „Св. Николай”. Нашите отци бяха презърнали православната вяра и я бяха донесли в Америка. Сега е наш ред да приведем Америка – и целия Запад – в православно християнство. Напред към третото хилядолетие!

О. Александър Шмеман, отдясно, се среща с о. Уелдън Харденбрук в Санта Барбара в началото на осемдесетте.

Photo by Conciliar Press

Photo by Harley & Dianne Cranor

Седем бивши водачи на организацията Campus Crusade for Christ от шейсетте години се срещат през 1974 г., за да създадат Новозаветния Апостолски орден – инициативната група, която по-късно ще открие Православието. От ляво на дясно: Ричард Балю, Гордън Уокър, Джон Браун, Рей Недъри, Джек Спаркс, Кен Бервен и Питър Гилквилст

Photo by Harley & Dianne Cranor

О. Ричард Балю извършва Кръщение в енорията Св. Атанасий на Евангелската православна църква в Санта Барбара, в средата на осемдесетте.

Photo by Conciliar Press

Православният учен и писател епископ Калистос (Тимоти Уеър) се среща с о. Гилкуист по време на свещеническо-мирянска конференция на Гръцката православна църква на Западното крайбрежие през 1987 г.

Photo by Conciliar Press

Епископ Максимос, отляво, и о. Питър Гилкуист преглеждат плановете на пътуването до Константинопол.

Photo by Harley & Dianne Cranor

„Не намирам думи, за да опиша радостта, с която помазвах малките дечица на вярващите от Евангелската православна църква”, каза Саудна Филип на делегатите на Конференцията на Антиохийския архидиоцез през юли 1987 г.

Photo by Antiochian Orthodox Christian Archdiocese

Митрополит Филип Салиба, председател на Антиохийския архидиоцез на Православната Църква в Северна Америка

Photo by Fr. George Corey

*Игнаций IV,
Патриарх на Антиохия*

Photo by Conciliar Press

Миропомазанията и ръкоположенията започват на 8 февруари 1987 г. в църквата Св. Михаил, Ван Ньойс, и продължават следващата неделя в катедралата Св. Николай в Лос Анжелис. На снимката: митрополит Филип миропомазва вярващ младеж.

Photo by Conciliar Press

Митрополит Филип започва св. Литургия в църквата Св. ап. Петър и Павел в Санта Круз.

*„Ти, Господи, запази
в чистота на живо-
та и безусловна вя-
ра този мъж,
когото, чрез мен, си
благоволил да ръко-
положиш”.*

Photo by Antiochian Orthodox Christian
Archdiocese

Photo by Antiochian Orthodox Christian
Archdiocese

*Ръкоположение на дякони в църквата Св. Троица, Наш-
вил.*

Photo by Herley & Dianne Cranor

Кръстно шествие около катедралата Св. Иоан, Ий-гъл Ривър, Аляска.

Photo by Conciliar Press

О. Ричард Балю чете Евангелието по време на служба след ръкоположението му.

Photo by Conciliar Press

Пастирският съвет на Антиохийската православна евангелска мисия по време на срещата си в Санта Круз.

Photo by Harley & Dianne Cranor

*„Братя и сестри в Христа, добре дошли у
дома!”*

ЗА АВТОРА НА ТАЗИ КНИГА

Питър Гилкуист е протойерей от Антиохийския архидиоцез на Православната Църква в Северна Америка и председател на отдел „Мисия и благовестие“ към архидиоцеца. Служи също и като председател на Съвета за координация на Антиохийската евангелска православна Мисия, както и като редактор в „Консилиар прес“ и списанието „Отново“. Участва и в Комитета по богослужение и благовестие към Националния съвет на църквите в САЩ.

*Отец Питър получава образованието си в Университета на Минесота, Богословската семинария в Далас и Уитън Колидж. През шейсетте години е регионален директор на Студентски поход за Христа, следват единадесет години като главен редактор в издателство „Томас Нелсън“. Написал е значителен брой книги, между които са: *Истинска любов* (издателство „Зондерван“), *Физическата страна на духовността* (издателство „Зондерван“) и *Създадени за святост* (издателство „Сървант“).*

Питър Гилкуист

ДА СТАНЕШ ПРАВОСЛАВЕН

Американска, първо издание

Превод: Цветан Булоков

Редактор: Мариян Стоядинов

Коректор: Албена Копринарова

Издателска къща „ОМОФОР“

ул. Иван Рилски 16, ап. 6, София 1606, тел. 544 903

Предпечат: ОМОФОР

Печат: Вулкан 4

ISBN 954-9700-04-6